

# ისტორია

მართლ-მადიდებელ ეკკლესიისა

შედგენილი

მოსეს გ. ჯანაშვილის-მიერ

გამოცემა

მლ. გ. ასათიანისა და ნ. მაჭარაშვილისა

ტფილისი

1889 წ.

Тип. М. Вартанянца, Троиц. Пер. Д. №11.

სტამბა მ. მართანოვისა

Дозволено цензурою 22 Декабря 1889 г. Тифлисъ.

## საეკლესიო ისტორია.

(სული წმიდის მოფენოდამ დასავლეთ ეკკლესიის აღმოსავლეთ ეკკლესიისაგან განცალკევებამდე).

თავი პირველი.

## დაარსება ქრისტეს ეკკლესიისა.

§ 1. სული წმიდის მოფენა მოციქულებზე და ქრისტეს მოძღვრების წარმატება იერუსალიმში.

(საქმე წმ. მოციქ., თ. 1 და 2).

მოციქულნი, თვის ღმერთ-მოძღვრის ამაღლების შემდეგ, დაბრუნდნენ იერუსალიმს, შეიყარნენ ერთ სახლში, დაიწყეს ლოცვა და მარხულობა. იგინი მოუთმენლად მოელოდებოდნენ

წმიდა სულის მოფენას. – ჟამსა ამას თერთმეტთა მოციქულთა, წილის ყრით, იუდა ისკარიოტელის მაგიერ, აირჩიეს მოციქულად მატათა. მოციქულებთან ერთად იმავე სახლში იყვნენ აგრეთვე: ღვთისშობელი მარიამი, ძმანი ქრისტესნი

– 4 –

და სხვანი მოწაფენი, სულ 120კაცამდე. ქრისტეს ამაღლების მეათე, ხოლო აღდგომიდგან მე-50-ე დღეს, დილის 9 საათზე „იყო მეყვსეულად ზეცით ოხრა (შუილი), ვითარცა მოწევნა ქარისა სასტიკისა, და აღავსო ყოველი იგი სახლი, სადა იგინი იყვნეს მსხდომარე, და ეჩვენნეს მათ განყოფანი ენათანი, ვითარცა ცეცხლისანი, და დაადგრა თითოეულად კაცად კაცადსა მათსა ზედა; და აღივსნეს ყოველნი სულითა წმიდითა და იწყეს სიტყვად უცხოთა ენათა, ვითარცა სული იგი მისცემდა მათ სიტყვად“. ამ უჩვეულებრივო შუილის ხმაზედ შემოიკრიბნენ ურიანი, რომელთა შორის იყვნენ აგრეთვე მკვიდრნი არაბეთისანი, სპარსეთისანი, მისირისანი, და მრავალნი სხვანი. ყველა ესენი ძრიელ გაჰკვირდნენ, ნახეს-რა, რომ უბრალო მეთევზენი ზალილიისანი ლაპარაკობენ სხვა და-სხვა ენაზე. პეტრე მოციქულმა, ხალხს გაკვირვება რომ შეატყო, უთხრა მათ: „ნიჭი მეტყველებისა ჩვენ მივიღეთ წმ. სულისაგან და ეს სული კი გამოგვიგზავნა ჯვარ-ცმულმა და ამაღლებულმა იესო ქრისტემ“. ამ სიტყვის გამგონი ხალხი ღმობიერებაში მოვიდა და იკითხა: „ძმანო, რა ვქნათ ჩვენ?“ პეტრემ მიუგო:

„შეინანეთ და ნათელ-იღეთ ყოველმა სახელითა იესო ქრისტესსა მისატევებელად ცოდვათა და მაშინ მოგენიჭებათ მაღლი წმიდა სულისა; რამეთუ მოგენიჭებათ სასუფეველი თქვენ, ძეთა და ნათესავთა თქვენთა და აგრეთვე ყველას, ვისაც მიიკერძებს უფალი ღმერთი ჩვენ“. ამ ქადაგებისა და სასწაულის გავლენა და ზედ-მოქმედება ხალხზე ისრეთი ძრიელი იყო, რომ დაუყოვნებლივ 3000-მდე კაცმა ირწმუნა იესო ქრისტე.

ამ ნაირად დღე მეერგასისა\* შეიქმნა დღედ ქრისტეს ეკლესიის შობისა, გინა დაარსებისა. ამ დღეს წმ. სულისაგან კურთხევა მიიღეს პირველთა მწყემსთა, დაარსდა პირველი სამ-

---

\* აღდგომიდგან მეორმოცდაათე დღე.

– 5 –

წყსო 3000 ნათელ-ლებულ და გაქრისტიანებულ პირთაგან და ძალაში შევიდნენ ქრისტეს-მიერ დადგენილნი საიდუმლონი.

§ 2. ეკლესიის გაძლიერება ურიათა შორის იერუსალიმში.

(საქმე მოც., თ. 3, 5-19 და თ. 4. მ. 31-37)

წმიდა სულის მოფენის შემდეგ მოციქულნი თვისის ქა-  
დაგებითა და სასწაულით ამრავლებდენ მორწმუნეთა რიცხვს  
იერუსალიმში. ერთხელ სალამო ჟამს პეტრე და იოანე მიდი-  
ოდენ ტაძარში სალოცავად. ამ ტაძრის ბჭეში მჯდომრე  
გლახამ, რომელიც დაბადებითგანვე კოჭლი იყო, გაუშვირა  
ხელი და მოწყალეობა ითხოვა მათგან. პეტრემ უთხრა: „არა  
მაქვს მე ვერცხლი, მაგრამ რაცა მაქვს, მოგცემ: სახე-  
ლითა იესო ქრისტე ნაზარეველისათა ადექ და იარე“. პეტრემ  
მათხოვარა ააყენა და მან დაიწყო სიარული. მაშინ ტაძარში  
მყოფნი ყველანი შემოერთყნენ მოციქულებს და, იხილეს-რა  
ეს სასწაული, გაკვირდნენ. პეტრემ უთხრა მათ: „კაცნო ის-  
რაიტელნო! რასა გიკვირთ და გვიყურებთ, თითქო ჩვენ ჩვენის  
ძალით და ღვთისმსახურებით ვქმენით სასწაული, რომ ესე  
კაცი დადის? ღმერთმა მამათა ჩვენთა ადიდა მე თვისი იესო,  
რომელიც თქვენ უარპყავით პილატეს წინაშე და მოჰკალით,  
და რომელიც ღმერთმა აღადგინა მკვდრეთით, რის მოწამენიც  
ვართ ჩვენ; სარწმუნოებითა მისისა სახელისაათა განიკურნა ეს  
კაცი, რომელსაც თქვენ ყველანი ჰხედავთ და იცნობთ. მაგ-  
რამ მე ვიცი, ძმანო, რომ თქვენც და თქვენმა უფროსებმაც  
ქრისტე სტანჯეთ უმეცრებით. ამიტომ შეინანეთ და ნათელ-  
იღეთ, რომ აღიხოცნენ ცოდვანი თქვენნი და მოგენიჭოთ

– 6 –

თქვენ ჟამნი სიხარულისანი უფლისაგან“. ქადაგება მოციქუ-  
ლისა ირწმუნა 5,000 კაცმა.

ამნაირად დღითიდღე ქრისტიანეთა რიცხვი მრავლდე-  
ბოდა; მოციქულებისაგან მოხდენილნი სასწაულნი იხიდავ-  
დნენ მრავალს ხალხსა. სარწმუნოება მოციქულებისადმი  
ისე ძლიერი იყო, რომ ავად-მყოფებს ქუჩებში გამოიყვანდნენ  
ხოლმე და ლოგინებსა და ტახტებზე დააწვენდნენ, რომ მო-  
ცაქულების გავლის დროს მაინც მათს ჩრდილს გადაეე-  
ლო სნეულებზე. გარემემო მდებარე ქალაქებიდგანაც მოჰ-  
ყვანდათ ავადმყოფნი, ეშმაკეულნი და ყველას მოციქულები  
ჰკურნებდნენ.

ყველა მორწმუნენი განუშორებლივ იყვნენ მოციქულებ-  
თან ერთად, იწვრთებოდნენ და სწავლობდნენ მათგან; ერ-  
თად ჰსაზრდობდნენ და ერთად ლოცულობდნენ. მორწმუ-  
ნეთა საზოგადოების გული და გონება იყო ერთ. თვისი  
საკუთრება არავის მიაჩნდა თვისად, არამედ საზოგადოე-  
ბისად. სახლთა და ველთა მოსაკუთრენი ჰყიდდენ თვის ქო-  
ნებას, მოჰქონდათ და აზარებდნენ მოციქულებს, რომელნიც  
ყველა წევრს საზოგადოებისას უნაწილებდენ მოთხოვნილები-  
სამებრ. ასრე მოიქცა, მაგალითებრ, იოსია, მოციქულთაგან  
ბარნაბად (მედ ნუგემინის ცემისად), წოდებული. ამან გაჰ-  
ყიდა თვისი მიწა და შექმნილი ფული მოიტანა და მოცი-  
ქულთა წინაშე დასდო.

ერთმა კაცმა კი, ანანიამ, გაჰყიდა თვისი ქონება და  
თვის ცოლ საჰფირასთან შეთანხმებით ფულის ერთი ნაწილი

დამალა და დანარჩენი მიუტანა მოციქულებს. პეტრემ უთხრა ამ კაცს: „ანანიაჲ! რისთვის შეუშვი შენს გულში სატანა, რომელმაც გათქმევინა ტყუილი წინაშე წმ. სულისა და დაგამალვინა ფული? განა იგი ქონება შენს უფლებებაში არ იყო? შენ მოატყუილე არა კაცი, არამედ ღმერთი“. ესმა-რა ანანიას

– 7 –

ეს სიტყვები, უგონოდ დაეცა დედა-მიწაზედ. ასრევე დაემართა მისსა ცოლსა, რომელიც მოვიდა მოციქულთა წინაშე, და არ მცოდნემან თვისის ქმრის თავ-გარდასავალისა, განიმეორა იგივე ტყუილი, რომელიც წარმოსთქვა მისმა მეუღლემ. ამ შემთხვევამ დიდს ძრწოლასა და შიშში ჩააგდო მთელი ეკკლესია და ყველა მხილველნი, აქა მდგომარენი\*.

§ 3. გავრცელება ეკკლესიისა იუდიასა და სამარიაში. – მოქცევა სავლესი.

(საქმე მოც., თ. 9, მ. 9-30)

იერუსალიმში იყვნენ მრავალნი ქრისტიანენი, რომელთაც ძრიელ მტრობდა სინედრიონი. ამ ძლიერს და უმაღლესს სასამართლოს ჰსურდა სასტიკის ზომებით შეეჩერებინა წარმატება ქრისტიანობისა და სრულიად მოესპო იგი. ქრისტიანებს დაუწყეს დევნა, ტანჯვა და კვლა. მთავარდიაკონი სტეფანე, აღსავსე მადლითა და ძალითა, მქნელი ნიშებისა და სასწაულებისა დიდ-დიდისა (საქ. თ. 6. მ. 8) ქვით ჩააქოლვინეს. უმეტესად ყოველთა ქრისტიანებს სდევნიდა ჭაბუკი ვინმე სავლე. ამ კაცის შიშით მორწმუნენი გავიდნენ იერუსალიმიდგან და განიბნენ იუდიასა, ზალილიასა და სხ. ქვეყნებში. სადაც მივიდნენ, ყველგან შეიტანეს სახარება. ერთი შვიდთა დიაკონთაგანი – ფილიპე წავიდა ქალაქ სამარიაში და თვისის ქადაგებითა და სასწაულების მოხდენით მოაქცია მცხოვრებნი ქალაქისანი. სამარიელნი სიხარულით ინათლებოდნენ. იერუსალიმში დაშთენილ მოციქულთ, ესმათ-რა: „რამეთუ სამარიას შეიწყნარეს სიტყვა ღმერთისა, მიავლინნეს მათდა

---

\* საქმე მოც., თ. 5, მ. 1-11.

– 8 –

პეტრე და იოანე“. ესენი მივიდნენ სამარიას და „ლოცვა-ჰყვეს მათთვის, რათა მიიღონ სული წმიდა“. მერმე „დაასხმიდეს ხელთა მათ ზედა და მიაქენდა სული წმიდა“\*. ამავე ხანებში ქრისტიანობა გავრცელდა გალილიასა, ფინიკიასა და სირიაში.

სავლე დაიბადა კილიკიის უმთავრეს ქალაქ ტარსუნში. იმას მშვენიერად ჰქონდა შესწავლილი მამა-პაპეული რჯული თვისის ბრძენ მასწავლებლისაგან, რომელსაც ერქვა ზამალილ და რომელიც ეკუთვნოდა ფარისეველთა ერთ დასს. სავლე,

როგორც ზემოთაც ვსთქვით, იყო დიდი მტერი ქრისტიანებისა. იგი ამხნევებდა ურიებს სტეფანეს მოსაკლავად, იგივე მფარველობას უწევდა მის მკვლელებს. სავლე სხვა ქრისტიანებსაც დაეძებდა, იჭერდა კაცთა და დედაკაცთა და ამწყვდევდა საპრობილეში. ამ დროს ქრისტიანები გამრავლდნენ დამასკოშიაც. ეს გაიგო სავლემ, გამოსთხოვანება მღვდელ-მთავრებს, რომ წავიდეს დამასკოში, დაიჭიროს ქრისტიანები და შეთოვილ-შებორკილნი წარმოადგინოს იერუსალიმს განსასჯელად. ქრისტიანებზე განრისხებული სავლე გაუდგა გზასა, და „მოიძინ-რა ვიდოდა იგი და მიეახლა დამასკოსა, მეყვსეულად იყო გარემოს მისსა ბრწყინვალეზა ნათლისა ზეცით გარდამო“. სავლეს თავზარი დაეცა და პირქვე დავარდა. ამ დროს შამოესმა ხმა, მღალადებელი: „სათ

---

\* აქ ამდროს იყო ახალ-მონათლული სამარიტელი სიმეონ მოგვი. ამან იხილა-რა, რომ მოციქულების ხელ-დასხმით კაცთა ენიჭებათ სული წმიდა, მიუპყრა მათ ფასი და ჰსთქვა: „მომეცით მეცა ხელმწიფება ესე, რათა რომელსაცა დავასხნე ხელნი, მოაქნდეს სული წმიდა“. მიუგო პეტრემ: „ვეცხლი ეგე შენი შენთანვე იყავნ წარსაწყმედელად შენდა. რამეთუ ნიჭსა მას ღმრთისასა ჰგონებ ფასითა მოპოვნებად. არა გიც შენ ნაწილი, არცა სამკვიდრებელი სიტყვასა მას შინა, რამეთუ გული შენი არა არს წრფელ წინაშე ღმრთისა“. ამ მოგვის სახელის მიხედვით ყოველს, ფულით მოპოებულს, საღმრთო თანამდებობას დაერქვა ს ი მ ო ნ ი ა.

– 9 –

ულ, საულ, რასა მდევნი მე!“ სავლემ მიუგო: „შენ- ვინ ხარ, უფალო?“ პასუხად შემოესმა: „მე ვარ იესო, რომელსა შენ მდევნი“. – უფალო! რა გნებავს ჩემდა ყოფად? – აღჰსდევ და შევედ ქალაქად და მუნ გეთხრას შენ, რა იგი ღირდეს შენდა საქმედ“. სავლე წამოდგა და ვერა დაინახა-რა. მასთან მდგომარე კაცთაც თვალები ახილული ჰქონდათ, მაგრამ ვერაფერსა ხედავდნენ (საქ. თ. 9, მ. 1-9); თუმცა ხმა ესმოდეთ, მაგრამ სიტყვებს ვერ არჩევდნენ და იდგნენ განცვიფრებულნი. როცა მოჩვენება გაჰქრა, სავლე დამასკოში წაიყვანეს. დაბრმავებული სამი დღის შემდეგ მოინათლა და თვალნი აღეხილნა. მტერი ქრისტიანეთა ახლა შეიქმნა თავგამოდებით მქადაგებელი ქრისტიანობისა. პირველად ქადაგებდა დამასკოში. აქ მცხოვრებნი ურიანი, რომელთაც წინადვე იცოდნენ სავლეს მოვსლის აზრი, ჯერეთ განცვიფრდნენ, – როდესაც დაინახეს, რომ არა თუ სავლე მტრობს ქრისტიანებსა, არამედ მოშურნეობს მათ – და მერმე მოინდომეს მისი მოკვლა. სავლე გაიქცა არაბეთში. აქ სამი წელიწადი დაჰყო. და მერმე დაბრუნდა იერუსალიმს. მოინდომა ქრისტეს მოწაფეთა წრეში შესვლა, მაგრამ მოწაფეთ ეშინოდათ მისი და არ ენდობოდნენ. ბოლოს ბარნაბამ მოციქულებს წარუდგინა იგი და თავდებად დაუდგა მასზედ, რომ სავლე არ უღალატებს მათ და გულწრფელად მოექცევათ. იერუსალიმში სავლე დაშთა მხოლოდ 15 დღე. მისმა გულ-მხურვალე ქადაგებამ მიიქცია აქაურ ურიათა ყურადღება. ურიებმა განიზრახეს მოკვლა სავლესი. ამიტომ ძმათა ქრისტიანეთა საიდუმლოდ გაისტუმრეს იგი კესა-

რიაში. აქედგანაც სავლე წავიდა თავის სამშობლო ქვეყანა ტარსუნში.

– 10 –

§ 4. ეკვლესიის დამყარება წარმართთა შორის კესარიასა და ანტიოქიაში.

პეტრე მოციქული ჰქადაგებდა ლუდიასა და იოპეს. აქ მან განკურნა მრავალნი სნეულნი და აღადგინა ერთი მკვდარი. ლუდიაში მას შეხვდა ერთი კაცი, ენეა, „რვა წლითგან ქვე მდებარე ცხედარსა ზედა“. პეტრემ უთხრა მას: „ენეა! განგკურნებს შენ უფალი იესო ქრისტე; აღჰსდევ და გარდაყარენ სარეცელნი შენნი და მეყვსეულად აღჰსდგა“. იოპეს გარდაიცვალა ერთი დედა-კაცი, ტაბითა. მიიწვიეს პეტრე ლუდიიდან. პეტრემ ჯერ ილოცა და მერმე მიუბრუნდა გვამსა და უთხრა: „ტაბითა! აღჰსდევ“. ტაბითა მაშინათვე წამოჯდა და დაიწყო ლაპარაკი.

კესარიაში სცხოვრებდა ასისტავი, კორნილიოს. იგი იყო „კეთილად-მსახური და მოშიში უფლისა ყოვლითურთ სახლელულით თვისით; იქმოდა ქველის საქმესა მრავალსა ერსა შორის და ევედრებოდა ღმერთსა მარადის“. ერთ დღეს, დილით, კორნილიოსს გამოეცხადა ანგელოსი და უთხრა: „ლოცვანი შენნი და ქველის-საქმენი შენნი აღვიდეს სახსენებლად შენდა წინაშე უფლისა“; გაგზავნე იოპეს კაცნი და დაიბარე სვიმეონი, რომელსა ჰქვიან პეტრე. ანგელოსი უხილავი შეიქმნა. კორნილიოსმა შეასრულა ბრძანება მისი: იოპეს, პეტრეს მოსაწვევად, წარგზავნა მონანი თვისნი. მონანი დაუახლოვდნენ ქადაგსა. პეტრე კი ამ დროს სახლის ერდოზედ ასულიყო და ლოცულობდა. დიდ ხანს ილოცა, ასე რომ მოშივდა და ჭამა მოუნდა. ამ დროს შენიშნა ციდან გარდამომავალი ჭურჭელი, რომელსა შინა იყო ყოველი „ოთხ-ფერხი, ქვე-წარმავალი და მხეცი ქვეყანისა და ფრინველნი ცისანი“. ამასთანავე პეტრეს მოესმა ხმა, რომელი ეტყოდა: „აღჰსდევ, პეტრე, დაჰკალ და ჰსჭამე“. პეტრემ მიუგო: „არა, უფალო, მე არასდროს არა

– 11 –

მიჭამია შეგინებული და უწმინდური“. კვალად პეტრეს მოესმა: „რომელი იგი ღმერთმან წმიდა ჰყო, შენ ნუ შეგინებულ გიჩნდ“. ასრე იყო სამ გზის. ჭურჭელი ისევ ამდლდა. ამ დროს კორნილიოსის მონანი უკვე მოვიდნენ და ჰკითხულობდნენ: აქა სცხოვრობს პეტრეო? სულმა უთხრა პეტრესა: „აი სამი კაცი გეძებენ შენ. ადევ და წაჰყე მათ, იჭვი ნუ გექნება, რადგან მე გამოვგზავნე იგინი“. პეტრე ჩამოვიდა ერდოდგან, იხილა სამი კაცი და გაჰყვა მათ კესარიაში. პეტრემ კორნილიოსს ამცნო, რომ ერთადერთი წამალი ცხონებისათვის არის რწმენა ქრისტესი. ეს სიტყვები ჯერ არც კი დაესრულებინა პეტრესა, რომ სული წმიდით აღივსნენ ყველა მსმენელნი. პეტრესთან ერთად მოსულ ურიათ ძრიელ გაუკვირდათ,

რომ სული წმიდა მოეფინა წარმართთაც, რომელთაც სხვა-დასხვა ენაზე დაიწყეს მეტყველება. იმიტომ გაუკვირდათ ამ ურიებსა, რომ პირველ ხანშივე ახალ-მორწმუნეთა შორის გავრცელდა აზრი, ვითომ, ქრისტეს ეკლესია მიიღებს მხოლოდ წინა-დაცვეთილთა, მოსეს რჯულისამებრ. და ეს კორნილიოსი და მისნი მხლებელნი კი იყვნენ წარმართნი, წინა-დაუცვეთელნი. პეტრემ სთქვა: „წყლისაგან ნურა ენება არსა არა ნათლის-ცემა ამათი, რომელთა სული წმიდა მიიღეს, ვითარცა იგი ჩვენ“. უბრამანა მათ ნათელ-იღონ სახელითა იესო ქრისტესითა. და რამდენიმე დღეს, მონათლულებისავე თხოვნით, დაშთა კორნილიოსთან.

პეტრე რომ დაბრუნდა იერუსალიმს, მაშინ ურიათა დაუწყეს მას ყვედრება, რომ წინა-დაუცვეთელნი წარმართნი მონათლუო. პეტრემ უამბო მათ ზემორე აღწერილი გამოცხადება და უთხრა, რომ კორნილიოსსა და მის შინა მყოფთა მონათვლამდის უკვე მოჰფენოდათ სული წმიდაო. ყველანი დამშვიდდნენ, აღიდეს ღმერთი და სთქვეს: „უკეთუ ნამდვილვე წარმართთაცა მისცა ღმერთმან სინანული იგი ცხოვრებისა“.

– 12 –

იერუსალიმიდგან ლტოლვილ მოციქულებმა ქრისტიანობა შეიტანეს ანტიოქიაშიაც. მე-39 ქრ. ამაღ. შემდეგ მოციქულებმა ამ ქალაქს გაგზავნეს ბარნაბა. ამან ამხანაგად და თანაშემწედ მიიწვია ტარსუნიდგან სავლევა და ერთი წლის განმავლობაში ჰქადაგა ქრისტიანობა და მოაქცივნა მრავალნი. აქ, ანტიოქიაში, უფლის მორწმუნენი პირველად იწოდნენ ქრისტიანებად.

§ 5. პირველი სამახარობელო მოგზაურობა მოციქულის პავლესი.

(საქმე მოც., თთ. 13 და 14)

ანტიოქიის ეკლესია რომ რიგიანად მომართეს და დაამკვიდრეს, შემდეგ სულმა წმიდამან ბარნაბა და სავლე (იგივე პავლე) გამოარჩია საქადაგებლად ქრისტიანობისა სხვა ქვეყნებში. მაშინ ბარნაბამა და სავლემ „იმარხეს და ილოცეს, და დასხნეს მათ ზედა ხელნი მათნი და განუტევნეს“. ესენი ნებისამებრ წმ. სულისა გაემგზავრნენ და მივიდნენ სელევკიაში და იქიდგან ნავით გადავიდნენ კვიპრეში, რომელიც იყო სამშობლო ბარნაბასი. აქ მოვლეს მთელი ჭალაკი ვიდრე კაფომდე და ყველას უთხრობდნენ სიტყვასა ღმრთისასა. პაფოში ამ დროს იყო რომის მთავარი ანთვიპატი პავლე სერგი, რომელმაც მოინდომა ღვთის სიტყვის მოსმენა. მან მიიწვია ბარნაბა და პავლე. ამ სერგისთან იყო. ვინმე მოგვი და ცრუწინასწარ-მეტყველი ბარიისუ, რომელიც სცდილობდა არ შეეშვა ბარნაბა და სავლე სასახლეში. „ხოლო სავლე, რომელ არს პავლე, აღივსო სულითა წმიდითა და ჰრქვა (მოგვსა):

ში, სავსეო ყოვლითა ზაკვითა და ყოვლითა მანკიერებითა, შვილო ეშმაკისაო და მტერო ყოვლისა სიმართლისაო! არა

– 13 –

დასცხრეა გარდაქცევად გზათა მათ უფლისათა წრფელთა?... იყო შენ ბრმა და ვერ ჰხედავდე მზესა ვიდრე ჟამადმდე. და მეყვსეულად დაეცა მის ზედა არმური და ბნელი და მიმოვიდოდა და ეძიებდა მოძღვარსა“. ამ სასწაულის მხილველ ანთვიპატმა სერგიმ ირწმუნა იესო ქრისტე.

პაფოდგან მოციქულნი წავიდნენ პერგეში და იქიდგან პისიდის ანტიოქიაში. აქ შაბათ დღეს შევიდნენ შესაკრებელში ანუ თორაში. რჯულისა და წინასწარმეტყველების წაკითხვის შემდეგ, ურიათა უფროსებმა სთხოვეს მოციქულთ, რათა მათ წარმოეთქვათ მოძღვრება წინაშე შეკრებილებისა. წარსდგა პავლე და ვრცლად განმარტა ქრისტეს სწავლა. ხალხი აღტაცებაში მოვიდა და თორიდგან გამოსვლის დროს სთხოვეს, რომ მეორე შაბათსაც ემოძღვრნათ. დანიშნულ დღეს „ყოველი იგი ქალაქი შეიკრიბა სმენად სიტყვასა მას უფლისასა“. ურიებმა რომ დაინახეს ეგოდენი შეკრებილება წარმართთა, აღივსნეს შურითა და „მხდომად აღუდგეს სიტყვათა მათ პავლესთა და ჰგმობდეს მათ“. მაგრამ მოციქულები მამაცად დაუხვდნენ და ჰრქვეს: „ჯერი იყო პირველად თქვენთვის გვექადაგნა, მაგრამ რადგან თქვენ უარ-ჰყოფთ სიტყვასა ღვთისასა, ამიტომ ჩვენც მივმართეთ წარმართთა“. ამ სიტყვების მსმენელ წარმართთ გაუხარდათ, ხოლო ურიანი უფრო განრისხდნენ და განჰსდევნეს იქიდგან პავლე და ბარნაბა. ხოლო მოციქულთა „განიყარეს მტვერი ფერხთა მათთა მათ ზედა და მივიდეს იკონიად“. აქ წარმართნი და ურიანი წინააღუდგნენ მოციქულებსა, გინება დაუწყეს მათ და ქვით დაშენა სწადდათ. ამიტომ იგინი მიივლტნენ ქალაქებსა ლუკონისასა: ლუსტრას, დერბესა და გარემო სოფლებსა. ლუსტრაში პავლემ განკურნა დაბადებიდგანვე კოჭლი კაცი. ამ სასწაულმა განაკვირვა ხალხი. წარმართნი პავლეს „ჰხადოდეს ერმით (μερκυριῖν) და ბარნაბას დიოს კერპით“ (ιοπιτερῆ) და

– 14 –

მოიწადინეს მათთვის საღმთოს შეწირვა, ვითარცა ღმერთებისათვის. მოციქულებმა ძლივს შთააგონეს ხალხს, რომ იგინიც ადამიანები არიან და მოსულან მათ მოსაქცევად ჭეშმარიტის ღვთისადმი. ამასობაში პისიდის ანტიოქიიდან მოსულ ურიებმა ააღელვეს ხალხი წინააღმდეგ მოციქულთა. პავლეს ქვით სცემეს. მოციქულნი წავიდნენ დერბეში და მოაქცივნეს მრავალნი ურწმუნონი და იქიდგან ისევ ანტიოქიაში დაბრუნდნენ. გზა-გზა შეიარეს ლუსტრასა და კონიასა და პისიდის ანტიოქიაში და აქაურ ეკვლესიებს განუწყესეს მოძღვარნი და ხუცესნი.



## § 6. კრება მოციქულთა იერუსალიმში.

(საქმე მოციქ. თ. 15)

მას ჟამსა იერუსალიმიდგან ანტიოქიას მოვიდნენ გაქრისტიანებულნი ურინი და ამტკიცებდენ, რომ მოქცეულთა წარმართთათვის, იესო ქრისტეს რწმენის გარდა, საჭიროა აგრეთვე წინა-დაცვეთა და შესრულება ყოველთა წეს-ჩვეულებათა მოსეს რჯულისამებრო. ამნაირმა აზრმა გამოიწვია დიდი კამათი. ამ კამათობის მოსასპობლად მოჰხდა კრება მოციქულთა იერუსალიმში. პავლე და ბარნაბა წავიდნენ კრებაზე დასასწრებლად. ხუცესნიც მოწვეულიყვნენ. საკამათო კითხვა გაჩხრიკეს და მრავალი იძიეს, მაგრამ ერთ აზრს ვერ დაადგნენ. მაშინ წარსდგა პეტრე და მოახსენათ: კაცნო ძმანო! ქრისტემ პირველად მე აღმირჩია მოსაქცევად წარმართთა და არაფერი განსხვავება არ დასდო ურიათა და მათ შორის და ყველას თანასწორად მიჰმადლა სული წმიდა, და ახლა რა საჭიროა, რომ მძიმე უღელი წინა-დაცვეთისა კანონად გავუხადოთ ახალ-მოქცეულთა;

– 15 –

უნდა გვრწამდეს, რომ იგინიც, ვითარცა ჩვენც, ცხონდებიან მადლითა ქრისტესითა. კრება დადუმნა. შემდეგ ამისა პავლე და ბარნაბა მოციქულებმა კრებას მოუთხრეს შედეგი თვისის სამახარობელო მოგზაურობისა წარმართთა შორის: სად ვინ განკურნეს, ვინ მონათლეს და მოაქციეს, რა ნიშები და სასწაულები მოახდინეს სახელითა უფლისათა. ამათ შემდეგ ილაპარაკა ძმამან უფლისამან იაკობ, რომელმაც მოიწონა აზრი პეტრესი და რჩევა მისცა კრებას: წიგნი მივსწეროთ წარმართთა და ჩვენი გარდაწყვეტილება წინა-დაცვეთის შესახებ შევატყობინოთო. ეს რჩევა მოიწონა კრებამ და დაადგინეს დაწერად მათდა: „რათა განეყვენენ იგინი ჰამად წაზორევისაგან კერპთასა, და სიძვისაგან, დამშთვარისა და სისხლისა“ და რაც თავისთვის არ უნდათ, იმას სხვასაც ნუ უყოფენ. და დაჰპირდნენ, რომ კანონად არ გიდებთ წინა-დაცვეთასაო. ეს გარდაწყვეტილება დასწერეს, და ამ სიტყვებით დაამტკიცეს: ასრე „ჯერ უნდა სულსა წმიდასა და ჩვენცა“ და პავლესი, ბარნაბასი და სხ. მორწმუნეთა ხელით წარგზავნეს ანტიოქიას, კილიკიას და სირიას ხალხისათვის გამოსაცხადებლად.

§ 7. პავლე მოციქულის მეორე და მესამე სამახარობელო მოგზაურობანი.

(საქმე. მოციქ., თ-ნი 20-28)

პავლე და ბარნაბა 51 წლის ხანებში კვალად გაემგზავრნენ საქადაგებლად ქრისტიანობისა. ეხლა ერთად აღარ მოგზაურობდნენ, არამედ ცალკ-ცალკე. ბარნაბა თავის ნათესავით

მარკოზით წავიდა თავის სამშობლო ქვეყანა – კვიპრეში, პავლე კი შილათი, ლუკათი და ტიმოთეითი წავიდა მცირე აზიაში, მიმოვლო აქაური ეკკლესიანი და მერმე, ღვთივს ნე-

– 16 –

ბისამებრ, გარდავიდა მაკედონიაში. აქ პირველი ეკკლესია მან დააფუძნა ქალაქ ფილიპეში. მაგრამ იგი დიდხანს არ დარჩა აქა. ერთმა შემთხვევამ იძულებულ ჰყო დაეტოვებინა ეს ქალაქი. ერთხელ პავლეს შეხვდა ერთი მისანი მხევალი. ეს ქალი დაედევნა პავლეს და განუწყვეტლივ ჰყვიროდა: „ესე კაცი მონანი არიან ღმრთისა მალლისანი, რომელნი გახარებენ თქვენ გზათა ცხოვრებისათა“. და ასრე ჰყვიროდა მრავალსა დღესა. ბოლოს პავლე განჰრისხდა, მიუბრუნდა დედაკაცსა და მასში მყოფ ავ სულს-პითონს უთხრა: „გამცნებ შენ სახელითა იესო ქრისტესითა განსვლად მაგისგან“. და განვიდა მასვე ჟამსა. მხევალი მისნობით დიდ ფულს სძენდა თვის ბატონს. ამიტომ მისნობის ნიჭის მოსპობამ მის ბატონსაც მოუსპო წყარო შემოსავლისა. ამისაგამო განრისხდნენ, შეიპყრეს პავლე, შილა და მიჰგვარეს ქალაქის უფროსებსა და უთხრეს: „ესე კაცი აღჰსძვრენ ქალაქსა ამას ჩვენსა, ურიანი არიან, ჰქადაგებენ ღვთისმსახურებასა, რომელიც ჩვენ, ჰრომთა, არა გვხამს მიღებად და აღსრულებად“. ქალაქის უფროსების ბრძანებით სცემეს მოციქულებს ჯოხებითა, შეამწყვდიეს საპყრობილეში და დაუყენეს ყარაულები. შუალამისას პავლემ და შილამ დაიწყეს ლოცვა და გალობა. მოჰხდა მიწის ძვრა. საპყრობილეს სამირკველი შეირყა და ყველა კარები გაიღო. ყარაულს გამოეღვიძა და ღია კარები რომ დაინახა, ძრწოლამ შეიპყრო: ტუსაღები გაქცეულები ეგონა. მაგრამ პავლემ დაუყვირა: „ნუ სწუხარ ძმაო, ჩვენ აქა ვართ“. ყარაულმა აღანთო ცეცხლი, მიირბინა წინაშე პავლესი და მის ფერხ ქვეშ დავარდა. შემდეგ მიიყვანა იგინი თავის სახლში, ფერხნი დაჰბანა და უთხრა: „უფალნო ჩემნო! რა ვქნა, რომ ვცხონდე? მიუგეს: „ირწმუნე იესო ქრისტე და ცხონდები შენცა და შენი სახლეულნიც“. ყარაული თავის სახლობით მოინათლა., დაამზადა ტაბლა და მოხარული იყო, რომ იცნო ჭეშმარიტი ღმერთი. ამასობაში

– 17 –

ქალაქის უფროსებმა შეიტყეს, რომ პავლეს ჰქონდა უფლება ჰრომის მოქალაქეობისა და ამიტომ ნება არა ჰქონდათ ეცემნათ მისთვის. შემინდნენ, პავლესა და შილასთან ბოდიშის მოსახდელად მივიდნენ. ბოდიში მოიხადეს, გაანთავისუფლეს იგინი და გაისტუმრეს ქალაქიდგან.

ქალაქ ფილიპედგან პავლე მოციქული წავიდა საბერძნეთს სახარების საქადაგებლად. გზა-გზა დააარსა ეკკლესიანი თესალონიკეში, ბერიში და მივიდა ათინას. აქ მოციქული შეძრწუნდა სულითა, როდესაც დაინახა სიმრავლე აქაურ კერპთ-მსახურთა. მან უშიშრად დაიწყო ქადაგება ქრისტიან-

ნობისა ათინის მოედნებზედ. ვისაც შეხვდებოდა, იმას უქა-  
დაგებდა ჭეშმარიტს სარწმუნოებასა. რომელთამე ეპიკურელთა  
და სტოისა ფილოსოფოსთა გაიგეს-რა, რომ პავლე „იესოს  
და აღდგომასა ახარებდა“, შეიპყრეს იგი და არეოპაგედ  
მიიყვანეს. აქ მრავალი ხალხი შეიკრიბა. პავლეს ჰკითხეს: რა  
ახალს მოძღვრებას ჰქადაგებო? მოციქულმა გააცნო მათ უცნაუ-  
რი ღმერთი. კაცნო ათინელნო! ყოვლისფრით ვატყობ,  
რომ თქვენ თავათ კეთილ-მსახურნი ხართო, უთხრა კრებას  
მოციქულმა, ამიტომ რომ თქვენი ქვეყნის მიმოვლის დროს  
მე ვიხილე მრავალნი სამსახურებელნი თქვენნი და ერთი ბო-  
მონიცა, რომელსა ზედა წერილი იყო: უცნაური ღმერთი.  
აი ამ უცნაურ და თქვენ მიერ უცნობ ღმერთს გიქადაგებთ  
და გასწავებთო. შემდეგ ამისა პავლემ დაწვრილებით განუმარტა  
ხალხს ბუნება და არსება ღვთისა, უთხრა, რომ მოვალს ჟამი  
სოფლის განკითხვისაო და სხ. მოციქულის ქადაგებამ დიდი  
შთაბეჭდილება იქონია ხალხზე, რომელთაგან მრავალმა ირწ-  
მუნა იესო ქრისტე. ახალ-მორწმუნეთა შორის იყო აგრეთვე  
წევრი არეოპაგისა – დიონოსი.

ათინიდან პავლე მოციქული წავიდა კორინთას. აქ დაჰყო  
წელ-ნახევარი და შემდეგ დაბრუნდა სირიას.

– 18 –

54 წ. ხანებში პავლე მოციქული ლუკათი, ტიტე და  
ტიმოთეი მესამედ გაემგზავრა საქადაგებლად ქრისტიანობისა.  
ამ ჟამად მის ქადაგების მანძილი ეფესოს არ განშორებია.  
აქ დაჰყო მან სამი წელიწადი და დიდი ღვაწლი დასდო ქრის-  
ტიანობას. მრავალნი მოაქცივნა და მოქცეულთ მწყემ-  
სად უკურთხა თანა-მშრობელი თვისი ტიმოთე. ეფესოდგან  
პავლე ხელახლა წავიდა მაკედონიასა და საბერძნეთში და  
იქიდგან მეერგასეობის დღესასწაულზედ დასასწრებლად დაბ-  
რუნდა იერუსალიმს. გზაზედ იგი ცოტა-ხნობით გაჩერდა მე-  
ლიტონში, მიიწვია ეფესოს მწყემსნი და ამ სიტყვებით გამოემ-  
შვიდობა და გამოეთხოვა მათ:

თქვენ უწყით, თუ ვითარ ვცხოვრებდი მე თქვენ-  
თან იმ დღითგან, რა დღესაც პირველად შამოვედი აზია-  
სა. მე მომაყენეს მრავალნი ტანჯვანი, მაგრამ მაინც არ  
დავცხერ: ვემსახურე უფალსა ყოვლითა სიმდაბლითა,  
მრავლითა ცრემლითა და რაც უმჯობესი და სასარგებლო  
იყო თქვენთვის, ყველა გითხარით და გასწავლეთ. აწ,  
აჰა ესე რა, მე კრული სულითა, მივალ იერუსალიმს, იქ  
კრულებანი და ჭირნი მელიან. ამიერითგან ველარ იხი-  
ლავთ ჭირსა ჩემსა. იზრუნეთ თქვენი თავისა და თქვენი  
სამწყესოსთვის; სულმა წმიდმან დაგადგინათ მოღვაწედ და  
მწყემსად „ეკკლესიისა უფლის ღმრთისა, რომელი მოიგო  
სისხლითა თვისითა“. მე ვიცი, ჩემი წასვლის შემდეგ, თქ-  
ვენს სამწყსოში შამოვლენ მგელნი მძიმენი, რომელნიც  
სამწყსოს დაზიანებას მოინდომებენ. ამიტომ მხნედ და  
ფხიზლად იყავით. გახსოვდეთ, რომ სამი წლის განმავლო-

ბაში ღამე-დღე არ დავცხერ და განუწყვეტლივ გასწავ-  
ლიდით წველას. ამისათვის არც ოქრო, არც ვერცხლი  
და არც სამოსელი არავის გთხოვთ. თქვენ ყველამ იცით,  
რომ ჩემს თავსა და მათ, რომელნი იყვნენ ჩემთანა, ვაც-

– 19 –

ხოვრებდი მე თვითონ ჩემის ხელით და ზრუნვით. ასრე  
იმიტომ ვიქცეოდი, რომ უფალმა ბრძანა: „ნეტარ არს  
მიცემა უფროსს, ვიდრე მოღებისა“. შემდეგ ამისა მუხლ  
მოდრეკით ილოცა ყველასთან ერთად. მსმენელნი მოცი-  
ქულის სიტყვებისა დიდად შესწუხდნენ. დაიწყეს ტირი-  
ლი, ხვევნა და ამბორს ყოფა პავლესი.

იერუსალიმში პავლეს დახვდნენ მრავალნი მტერნი –  
ურიანი, რომელნიც სადღესასწაულოდ შეკრებილ იყვნენ. ვინ  
იცის, მტერნი რას შეამთხვევდნენ პავლეს, თუ რომაელთა ყა-  
რაულებს არ დაეჭირათ იგი და არ გაეგზავნათ კესარიამი,  
საცა იგი უნდა გაესამართლებინა მთავარს ფელიქსს. პავლე  
თუმცა გამართლდა, მაგრამ ფელიქსმა მაინც არ გაანთავის-  
უფლა, რადგან მისგან საჩუქარს გამოელოდა. აქ პავლე  
ორი წელიწადი იყო დამწყვდეული; ფელიქსის მოადგილე  
ფესტს კიდევ ჰსურდა დაეთმო მოციქული ურიებისათვის,  
მაგრამ პავლემ, როგორც რომის მოქალაქეობის მექონემ,  
მოითხოვა, რომ იგი გაესამართლებინა თვით კეისარსა.

მოციქული სხვა ტუსაღებთან ერთად სავაჭრო გემით  
გაისტუმრეს იტალიას. ქარიშხალმა გემი მალტის ახლოს გა-  
რიყა. მოციქული სამი თთვე დაშთა აქა და ვიდრე ახალი გე-  
მი მოვიდოდა გარიყულთა წასაყვანად, პავლემ უკვე მრავალი  
ხალხი მოაქცია და ეკვლესია დააარსა. რომში დაშთა მოცი-  
ქული ორი წელიწადი. ამ დროს განმავლობაში ყველას ქრის-  
ტიანობას უქადაგებ-ასწავლიდა. მისმა ქადაგებამ თვით კეი-  
სარის სასახლეშიაც ფეხი მოიკიდა. საუბედუროდ 68 წელს  
იმპერატორ ნერონმა პავლე მოციქულს წარჰკვეთა თავი.

შ ე ნ ი შ ნ ვ ა . კორინთაში მყოფობის დროს პავლე მოცი-  
ქულმა დასწერა ორი ეპისტოლე თ ე ს ა ლ ო ნ ი კ ე ლ თ ა მი-  
მართ; ეფესოდგან – გ ა ლ ა ტ ე ლ თ ა , ტ ი მ ო თ ე და კ ო რ ი ნ -

– 20 –

თ ე ლ თ ა პირველი და ტ ი ტ ე ს მიმართ ეპისტოლენი; მაკედო-  
ნიდგან – მეორე ეპისტოლე კ ო რ ი ნ თ ე ლ თ ა მიმართ; კორინ-  
თიდგან – მეორედ მყოფობის დროს – ეპისტოლე რ ო მ ა ე ლ თ ა  
მიმართ; რომიდგან – ე ფ ე ს ე ლ თ ა , კ ო ლ ო ს ე ლ თ ა მიმართ და  
აგრეთვე ფ ი ლ ი მ ო ნ ის ა , ტ ი მ ო თ ე ს ი , ფ ი ლ ი პ ე ლ თ ა და  
ებრაელთა მიმართ.

§ 8. დანაშთენ მოციქულების ღვაწლი.

პეტრესა, იაკობსა და იოანეს უმთავრესად წილად ხვდათ მოქცევა ებრაელთა. უპირველესი და უმთავრესი ასპარეზი მათის მოქმედებისა და მოღვაწეობისა იყო იერუსალიმი. იერუსალიმსა და ამის არე-მარეში ეკკლესიის დაარსებისათვის ყველაზედ მეტად იღვაწა პეტრე მოციქულმა. მოციქულთა კრების შემდეგ პეტრე წავიდა იერუსალიმიდგან ანტიოქიაში, აქ დაჰყო რამდენიმე წელიწადი, მიმოვლო აზიის ეკკლესიანი, დაარსებულნი პავლესაგან, ბევრგან დაადგინა ეპისკოპოსნი და მღვდელნი, შემდეგ წავიდა მისირიაში (ეგვიპტეში), საცათვისი თანა-მშრომელი და მახარობელი მარკოზი გაამწესა ალექსანდრიის ეპისკოპოსად. აქედგან წავიდა რომში, საცა, ქრისტიანობის დევნის დროს, ნერონ იმპერატორის ბრძანებით, მოკლულ იქმნა (67-სა ანუ 68 წელსა), ჯვარცმით თავდაყირა.

იერუსალიმის ეკკლესიის მეთაური იყო მოციქული იაკობი, ძე ალფესი და ძმა უფლისა. ამან თვისის წმიდა და უბიწო ცხოვრებით მოიპოვა სიყვარული ურწმუნო ურიები-საცა. იაკობი მხნედ და უშიშრად ჰქადაგებდა ქრისტიანობასა. აი ორიოდ მუხლი მისის მოძღვრებისა:

– 21 –

„კაცად-კაცადი განიცდების თვისისაგან გულის-თქმისა, მიიზიდვის და ჰსცთების; მერმე გულის-თქმა იგი მიუდგის და ჰშვის ცოდვად და ცოდვა იგი სრულ იქმნის და ჰშვის სიკვდილი“. წმიდა და შეუგინებელი მსახურება ღმრთისა არის: „მიხედვა ობოლთა და ქვრივთა ჭირსა შინა მათსა და შეუგინებლად დაცვა თავისა თვისისა ამის სოფლისაგან“. – სარწმუნოება, თვინიერ საქმეთა, მკვდარ არს. – სადა არს შური და ხდომა, მუნ შფოთი და ყოველივე ბოროტისა საქმე არის. – ზეგარდამო სიბრძნე არის სიწმიდე, მშვიდობა, სახიერება, მორჩილება, – სავსე წყალობითა და ნაყოფითა საქმეთა კეთილთათა, განუკითხველ და შეუორგულებელ. ნაყოფი სიმართლისა დაეთესვის მათთვის, რომელნი ჰყოფენ მშვიდობასა. – მდიდარნო: ჰსტიროდეთ და ჰგოდებდეთ უბადრუკებათა მათთვის, თქვენ ზედა მომავალთა... იშვებდეთ ქვეყანასა ზედა და განსცხრებოდეთ; გაჰზარდენით ხორცნი თქვენნი, ვითარცა დღედ დაკვლისა...“

ამ ნაირ ქადაგება-მოძღვრებით იაკობმა მოიპოვა საერო სიყვარული და მით უფრო გადიმტერა ფარისეველნი. პასექის დღეს ურიებმა დაიჭირეს იაკობი, აღიყვანეს ტაძრის მაღალ კიბეზედ და უბრძანეს საჯაროდ უარეყო ქრისტე ღმერთი. მაგრამ მოციქული არ შეუშინდა ფარისევლებს და ხელ-ახლა აღიარა თვისი სარწმუნოება, აღთქმულის მესხიისა მიმართ. ფარისეველნი განრისხდნენ, ჩამოაგდეს იგი კიბიდგან, ქვები დაუშინეს და მერმე, თავში ჯოხის ცემით, მოჰკლეს.

ღვთის-მშობლის მიძინებამდის იოანე სცხოვრებდა იერუ-

სალიში და მოღვაწეობდა პეტრე მოციქულთან ერთად. ყოვ-  
წმიდა მარიამის მიძინების შემდეგ იოანე დაესახლა ეფესოში  
და აქ დიდი ხნის განმავლობაში სიტყვით, საქმით და წერით  
დაულალავად შრომობდა სასარგებლოდ პავლე მოციქულისა-

– 22 –

გან დაარსებულ ეკლესიასა. დომიციანეს ჟამს ქრისტიანებს  
რომ დაუწყეს დევნა, იოანეც შეიპყრეს და გაგზავნეს კუნძულს  
პატმოსზედ დასამწყვდევად. ნერონ კეისარის დროს ხელახლა  
დაუბრუნდა თავის სამწყსოს მცირე აზიაში. დაჩაგრულთა და  
დავრდომილთ დიდის ღმობიერებით ეპყრობოდა, ხოლო  
ცრუ-მოძღვართა – სასტიკად. თეთრს სიბერეშიაც იგი დაუც-  
ხრომლად მოღვაწეობდა. თუმცა თავათ სიარული აღარ შე-  
ეძლო, მაგრამ ძმანი მაინც ყოველს შეკრებილებაზე წაიყვანდ-  
ნენ ხოლმე. აქ მორწმუნეთ უმოძღვრებდა ამ სიტყვე-  
ბით: „შვილნო! გიყვარდეთ ერთმანერთი“. მუდამ ერთივე  
იგივეს რათ იმეორებო, ჰკითხეს ერთხელ. იოანემ უპასუხათ:  
ასრეთი იყო მცნება უფლისაო, საკმაოა მარტო ამ მცნების  
აღსრულებაო. იოანემ იცხოვრა ტროიანეს დრომდე და  
გარდაიცვალა 105 წელს ქრისტეს შემდეგ. მისის სიკვდილით  
დასრულდა მოციქულთა საუკუნე ანუ ჟამი.

სხვა მოციქულების ცხოვრებაზედ ასრეთი დაწვრილებითი  
ცნობები არ დაშთენილა. გარდმოცემიდგან სჩანს მხოლოდ,  
რომ თომას უქადაგნია პართიასა და ინდოეთში, მათეს – ეთი-  
ოპიაში, იუდას – ლიბიაში, ანდრიას\*, სიმეონ კანანელს და  
ბართლომეს საქართველოში და ანდრიას აგრეთვე რუსეთშია-  
ცა, საცა კიევის მთებზედ დაუსვენებია ჯვარი და უწინასწარ-  
მეტყველნია, რომ აქ ერთ დროს აღმობრწყინდება მაღლი  
ღვთისაო. ედესში დაამკვიდრა ეკლესია თადეოზმა.

-----  
\* ანდრიასა, სიმეონსა და ბართლომეზედ უფრო დაწვრილებითნი ცნს.-  
ბანი იხ. ჩვენ-მიერ შედგენილ წიგნში „საქართველოს საეკლესიო ისტორია“.

– 23 –

## § 9. ქრისტიანობა მეორესა და მესამე საუკუნეში.

მეორე და მესამე საუკუნეში ქრისტიანობა ვრცელდებო-  
და და მტკიცდებოდა უმეტესად იმავე ადგილებში, რომლებ-  
შიაც მოღვაწეობდნენ მოციქულნი. ახლად ქრისტიანობა გან-  
მტკიცდა: სპარსეთში, კართაგენში, ბრიტანიასა და გალლია-  
ში, სახელდობრ ლიონსა და გიენში. სპარსეთში ქრისტიანო-  
ბა შევიდა ედესიდგან, კართაგენსა და ბრიტანიაში – რომიდ-  
გან. გალლიაში ქრისტიანობა ჰქადაგეს პოთინემა და ირინემ.  
კართაგენიდგან ქრისტიანობა მოედო ნუმიდიასა და მავრიტა-  
ნიას; გიენიდგან და ლიონიდგან – გერმანიასა და გალ-  
ლიას.

ქრისტიანობის სწრაფად გავრცელებას ხელი-შეუწყო:

ა) ქრისტიანეთა პირველ მქადაგებლებს გულ-მოდგინეობამა და თავ-დადებულობამ; ბ) ქრისტიანეთა წმიდა ცხოვრებამა, ურთიერთ შორის დამყარებულ ძმურ სიყვარულმა, შეურყეველ სიმტკიცემ, შეუორგულებელ რწმენამ ქრისტეს სარწმუნოების ჭეშმარიტებისა და სიხარულით დათმენამ ყოვლგვარ ტანჯვათა და დევნათა და გ) სასწაულმა, რომელსაც იქმოდენ მორწმუნენი.

## § 10. ქრისტიანების დევნა ურიათაგან.

თუმცა ქრისტიანობას მრავალნი დაბრკოლებანი წინ ეღობებოდნენ, მაგრამ იგი მაინც სწრაფად ვრცელდებოდა. ქრისტეს სწავლას წინააღმდეგობა პირველად აღმოუჩინეს ურიებმა, რომელთაც ქრისტე აღთქმულ მესიად არ მიაჩნდათ. შესანიშნავია პირველი შეხვედრა მოციქულებისა ქრისტეს მკვლელებთან. კოჭლის განკურნების შემდეგ პეტრე და

– 24 –

იოანე მიიყვანეს სინედრიონის წინაშე და ჰკითხეს: ვისი ძალით მოახდინეთ სასწაულიო? პეტრემ უშიშრად მიუგო, რომ კოჭლი აღვადგინეთ სახელითა იესო ქრისტესითა, რომელი ჯვარს-აცვით და აღდგა მესამესა დღესა და რომელიც არის „ლოდი იგი, რომელი შეურაცხ-იქმნა თქვენ მიერ მშენებელთა, რომელი იქმნა თავ საკიდურთა და არავინ არს სხვით ცხოვრება“. მღვდელ-მთავრებმა, რომელნიც იქვე მდგომარე განკურნებულს თავის თვალით ჰხედავდნენ, ცილობა ვედარ დაუწყეს მოციქულებს, ხოლო უბრძანეს და „ამცნეს ყოვლითურთ არა სიტყვად, არცა სწავლად სახელითა იესოსითა“. ამაზედ მოციქულებმა უთხრეს: განსაჯეთ თქვენვე, რა სიმართლე იქმნება, რომ თქვენ უფრო მეტად დაგიჯეროთ, მინამ ღმერთსა; ჩვენ არ შეგვიძლიან არა ვსთქვათ იგი, რაიცა გვესმა და ვიხილეთ.

მოციქულები არ შეუშინდნენ მღვდელ-მთავრებსა და ისევ ქადაგება და ხალხის მოქცევა დაიწყეს. მაშინ ხელახლა მიიწვიეს იგინი სინედრიონში და უთხრეს: „აღკრძალული რომ გქონდათ ქადაგება სახელითა იესო ქრისტესითა, კულავ რად ჰქადაგებთო?“ – ღვთის მორჩილება უფრო ჯერ არს, მინამ კაცთაო, უპასუხეს მოციქულებმა. ქრისტეს მკვლელებმა მოციქულების დახოცვაც მოიწადინეს. ამ შეკრებილებაში იდგა ერთი ფარისეველთაგანი, – გამალიელი, რჯულის მოძღვარი, პატიოსანი ყოველსა ერსა შორის. გამალიელმა შეაყენა ბოროტ გამძრახველნი და უთხრა: განეშორებით და უტევენით ეს კაცნი (მოციქულნი), რამეთუ მათი საქმე თუ კაცებური საქმეა, იგი თავათვე დაირღვევა და დაიხსნება; თუ კი ღვთისაგან არს, ვერ ხელ-გეწიფების დახსნად მისა და შეიქმნებით მხოლოდ წინააღმდეგნი ღმრთისანი. ამ ნაირი რჩევის შემდეგ მოციქულებს სცემეს, სტანჯეს და განუტევეს. სინედრიონიდან გამოსულნი მოციქულნი ფრიად გახარებულნი

იყვნენ, რომ ქრისტეს სახელისათვის იგინი იტანჯნენ და იგვემნენ.

ამის შემდეგ მოციქულნი უფრო გულმოდგინედ შეუდგნენ ქრისტიანობის ქადაგებას. ურიათა ღვდელ-მთავრებსაც არ ეძინათ. ქრისტეს მტრებმა სასტიკი დევნა დაუწყეს არა თუ მხოლოდ მოციქულებსა, არამედ ყველა ქრისტიანეთა საზოგადოდ. დევნა-წამების პირველ მსხვერპლად შეიქმნა მთავარ-დიაკონი სტეფანე, კაცი აღსავსე სარწმუნოებითა და სულითა წმიდითა. იგი „იქმოდა ნიშებსა და სასწაულებსა დიდ-დიდსა ერსა შორის“. სტეფანეს ცილი დასწამეს, ვითომ, იგი ჰგმობდა ღმერთსა და მოსესა. სინედრიონის წინაშე მან აღიარა ჭეშმარიტება ქრისტიანობისა, შემდეგ მსაჯულთ უსაყვედურა ჭეშმარიტ მესსიის მოკვლა და ბოლოს აღიხილნა თვალნი ზეცად და აღტაცებულმა, სთქვა: „აჰა ესერა, ვხედავ ცათა განხმულთა და ძესა კაცისასა მარჯვენით ღმრთისა მდგომარესა“. ურიანი უმეტესად განრისხდნენ, გაიყვანეს სტეფანე ქალაქს გარე და დაუშინეს ქვა. მოწამე სტეფანე ამ დროს იდგა მუხლებზე და ღმერთს ევედრებოდა: „ნუ შეურაცხ ამათ ცოდვასა ამას“. სტეფანე ეწამა ქრისტესთვის 35 წელს.

იროდ აგრიპმა 44 წლის ხანებში, ურიათა გულის მოსაგებად, მოჰკლა იაკობი, ძმა იოანესი და დაამწყვდია პეტრეცა. განზრახვა ჰქონდა იგიც მოეკლა, მაგრამ ანგელოზმა გაანთავისუფლა მოციქული საპყრობილედგან. ერთ ღამეს ჯაჭვებით შებორკილ პეტრეს ეძინა ორ დარაჯთა შორის! ანგელოზმა გააღვიძა მოციქული და უბრძანა უკან გასდევნებოდა. ჯაჭვები თავისთავად დაიხსნა და საპყრობილეს კარებიც გაიღო. ანგელოზმა პეტრე ქალაქის ერთ ქუჩამდე მიიყვანა და თვითონ უხილავი შეიქმნა. იროდმა პეტრეს მაგიერ დაახოცვინა მისნი მცველნი.

64 წ. მსხვერპლად ურიათა სიმძულვარისა ქრისტიანეთადმი შეიქმნა იაკობი, ძმა უფლისა. ფარისეველთა, როგორც ზემოთაც ვსთქვით, ჩამოაგდეს იგი ტაძრის კიბიდან და ქვით ჩაჰკოლეს. ურიათა ბევრი სტანჯეს აგრეთვე მოციქული პავლე.

## § 11. უ რ ი ა თ ა დ ა მ ხ ო ბ ა .

მოველინა ჟამი უფლის მსჯავრისა ქალაქსა, რომელიც მოირწყა სისხლითა მართალთასა. ურიანი, რომაელთა ხელის-უფალთ ვეცხლ-მოყვარეობისაგამო, მოთმინებიდგან გამოვიდნენ და დაიმედებულნი, რომ მაცხოვარი მალე მოგვევლინებო, აუჯანყდნენ რომაელებს. თითქმის სრულიად ამოწყვიტეს მთელი ლეგიონი პესტისა; მაგრამ 60,000 კაცით



რომ მოადგათ კარზედ ვესპასიანე, მაშინ ბედმა უმტყუნა ური-  
ებ.ს ვესპასიანემ დაანგრია ყველა გამაგრებულნი ქალაქნი გა-  
ლილიისა და პალესტინისანი და მერმე მიუახლოვდა ურიათა  
სატახტო ქალაქსაც. ამ დროს ვესპასიანე აირჩიეს რომის იმ-  
პერატორად. ამისგამო ახალმა იმპერატორმა ჯარის უფრო-  
სობა მიუბოძა თავის ძეს ტიტეს და თვითონ წავიდა რომს.  
ტიტემ ალყა შემოარტყა ქალაქს აღდგომის დღესასწაულის  
ხანებში 60 წელს. თუმცა ურიებს უბედურება კარზე მოსდგომო-  
დათ, მაინც ურთი-ერთ შორის არ სპობდნენ უთანხმოებასა და  
დავიდარაბას. იდუმეველთ, რომელნიც ურიებისაგან შემწყდ მიწ-  
ვეულნი იყვნენ, ქალაქში შესვლის პირველსავე დღეს დახო-  
ცეს 18,000 მოქალაქენი. იმავე დროს გაჩნდა ქალაქში ბო-  
როტ-მომქმედთა სამი დასი. ესენი, ვითომ-და მამულის სიყვა-  
რულით აღზნებულნი, ანთხევდენ ურთი-ერთ სისხლს ქალაქსა  
და ტაძარში. ჟლეტავდნენ მოხუცთა, დედაკაცთა და ყრმათაც.  
ვინც ამ შინაურ მტრებს გაექცეოდა ქალაქიდგან, იმათაც  
იჭერდნენ რომაელნი და ჯვარს აცმიდნენ. ამ ნაირად იჟლი-

- 27 -

ტებოდა ყოველ დღე 500-დე კაცი. ურიანი უფრო დიდ  
განსაცდელში ჩაცვივდნენ მაშინ, როდესაც ტიტემ იერუსა-  
ლიმს შემოავლო გალავანი, რომ მოქალაქეთათვის მოესპო  
ყოველი სახსარი გაქცევისა და იძულებულ-ეყო იგინი, რათა  
დაეთმოთ ქალაქი. ამის გამო ქალაქში გაჩნდა შიმშილი და  
სასტიკი ჭირი. ალყის-შემორტყმისავე ხანში იერუსალიმის  
ერთი კარებიდამ გადმოჰყარეს 115,000-დე დახოცილთა გვამი.  
ცოცხალნი იკვებებოდნენ მკვდრების ხორციით. ერთმა დედა-  
კაცმა შიმშილის სახმილის მოსაკლავად დაჰკლა თავისი ძუძუ-  
მწოვარა ბავშვი. მიუხედავად ამისა ურიანი გამწარებულად  
იბრძოდნენ მტერთან, იბრძოდნენ თვით ტაძრის გალვანზე-  
დაც, როდესაც მთელი ქალაქი უკვე დაიჭირეს რომაელებმა.  
ასრეთმა წინააღმდეგობამ მეტად გააბრაზა რომაელთა ლეგი-  
ონი. ესენი შეუბრალებლად ჰჟლეტავდნენ ხალხს. ტაძარს  
ცეცხლი წაუკიდეს. ქალაქისთვის ალყის შემორტყმიდგან მის  
აღებამდე გასწყდა ერთი მილიონი და ასი-ათასი ურია. დატ-  
ყვევებულ იქმნა 97,000 კაცი, რომელთაგან მრავალნი დაი-  
ხოცნენ რომს. ბევრნი კიდევ გაგზავნილ იქმნენ ალექსანდ-  
რიასა და სხვა ქვეყნებში გასასყიდად. ადრიანეს მეფობაში  
(135 წ.) ურიანი ხელ-ახლა აუჯანყდნენ რომაელებს. წინამ-  
ძღოლი მათი იყო მარკოხები (ძე ვარსკვლავისა), რომელსაც  
თავისი თავი მაცხოვრად მიაჩნდა. ამათ გასწყვიტეს და სტან-  
ჯეს მრავალნი ქრისტიანენი. სამაგიერო მიეგო მათაც: რო-  
მაელთა გასწყვიტეს 580,000 სულნი მეამბოხენი. იერუსა-  
ლიმი ეხლა სრულიად დაანგრიეს. ტაძრის საძირკველზედ გუ-  
თანნი გაატარეს. დავითის ძველი ქალაქი გადაკეთდა ახალ ქა-  
ლაქად, ახალის მცხოვრებლებით, ახალის სახელით. ურიანი  
გადასახლებულ და გაფანტულ იქმნენ ქვეყნის ყოვლის  
მხრისკენ და სიკვდილით დასჯა დანიშნულ-იყო იმისთვის,

იერუსალიმის დანგრევა, რომელიც იწინასწარმეტყველა მაცხოვარმა, ბევრად დაეხმარა ქრისტიანობის წარმატებასა და გავრცელებას. ეს შემთხვევა მოასწავებდა ცხადს სასჯელს ქრისტეს მკვლელობისათვის და იგივე იყო მტკიცე ნიშანი წინასწარ-მეტყველთა თქმულისა ძველი აღთქმის დასრულების და ახალი აღთქმის ჟამის დადგომის შესახებ. მაგრამ ყველა ურიამ, რომელმაც იხილა უბედურება თვისის ქვეყნისა, ასრე არ ახსნა ეს შემოსევა, არამედ ეს უბედურებანი რჯულის მტკიცედ აღუსრულებლობას მიაწერა. ამ გვარ შეხედულობამ ტივერიადის გილელის სკოლაში დაჰბადა განსაკუთრებული მოძღვრება (რაბინიზმი), რომელმაც რჯულად აღიარა ძველი დროის ცრუ-მასწავლებლთა გარდმოცემანი. ეს გარდმოცემანი შეჰკრიბა რაბბი იუდამ 219 წ. ტიბერიადში (მიშნა); მეოთხესა და მეხუთე საუკუნეში იგი განავრცელეს (გემარა) და ეს გარდმოცემანი ურიათა მომავალ თაობისათვის შეიქმნა რჯულისა და სამართლის წიგნად (ტალმუდი). ურიათა შორის რაბინიზმის გავრცელება შეიქმნა ახალ დამაბრკოლებელ მიზეზად ქრისტიანობის შეფერხება-გავრცელებისა ამ ქვეყანაში. ამ ახალ მოძღვრების წყალობით ურიებმა უფრო მეტად შეიძულეს ქრისტიანები.

§ 12. უმთავრესნი დევნულებანი ქრიატიანეთა ზედა პირველ სამ საუკუნეს.

დასაწყისშივე ქრისტეს სარწმუნოებას რომის სახელმწიფოში სასტიკად სდევნიდნენ. ყოველი წოდება ეწინააღმდეგებოდა ამ სარწმუნოებას და ყველანი-კი სხვა და-სხვა მიზეზის გამო. დაბალ ხალხს ქრისტიანები იმიტომ სძულდა, რომ იგინი უღვთო და და კაცობრიობისა და საზოგადოების მტრად მიაჩნდა. ეს წოდება დარწმუნებულ იყო, რომ, ვითომ, ქრისტიანენი

თვის შესაკრებელში გარყვნილებას ადგნენ, თვის ყრმებს სჭამდნენ და, ვითომ, მათს უღთოებას გამოეწვიოს საზოგადო უბედურებანი. ქრისტიანთა მიმართ ამისთანა ცილისწამებას ხალხში ავრცელებდენ ქურუმნი და ყველა ისინი, რომელთა პირადი სარგებლობა შეკავშირებულ იყო წარმართობასთან. ფილოსოფოსნი და განათლებულნი თუმცა არ ეთანხმებოდნენ ხალხის აზრს ქრისტიანების შესახებ, მაგრამ მაინც მათაც სძულდათ ეს უკანასკნელნი: რწმენა ჯვარცმულის ღმრთისა უგუნურებად მიაჩნდათ. იმპერატორნი და ხელ-მწიფენი კი იმიტომ სდევნიდნენ ქრისტიანებსა, რომ სისწრაფით გავრცელება ქრისტიანობისა მიაჩნდათ საბაზად სახელმწიფო რჯულისა და ყველა წეს-წყობილების შერყევისა. ახალის სარწმუნოების შემოღება აღკრძალულ იყო სახელმწიფო კანონით.

ქრისტიანებზე აღმართულ დევნულებათა რიცხვი ათი-  
ოდე იყო. პირველი დევნულება აღმართა ნერონმა\* (64-  
67 წ. წ.). ბოროტმა ნერონმა რომს ცეცხლი წაუკიდა და  
გადასწვა და რომ ამისთვის ყვედრება დაუწყეს, მაშინ, ხალხის  
გულის-მოსაგებლად, ბრალი დასდო ქრისტიანებსა. დაუწყეს  
წამება ამ უკანასკნელებს, რომელთაც იმპერატორი რომის  
გადასწვას აბრალებდა. ზოგიერთ ქრისტიანს მხეცების ტყავში  
ჩასვამდნენ ხოლმე და მერე ძაღლებს მიუსევდნენ და დააგლეჯი-  
ნებდნენ. სხვებს იმპერატორი დაასხამდა ხოლმე წამლებსა, გაამწ-  
კრივებდა თავის ბაღის ხეივნების მიყოლება და ღამ-ღამობით  
თავის სეირნობის დროს წაუკიდებდა ცეცხლსა და უდანაშა-  
ულო კაცებს მაშხალასავით სწვავდა. ნერონის დევნის მსხვერპ-  
ლად შეიქმნენ ორნი მოციქულნიც, პავლე და პეტრე.

---

\* რომაელებს ქრისტიანობა პირველად ურიების მწვალეობობად მიაჩნ-  
დათ. ამისაგამო იმპერ. კლავდის დროს (41 – 54), როცა ურიანი აჯანყდნენ,  
ურიებთან ერთად ქრისტიანებიც განდევნილ იქმნენ რომიდან.

– 30 –

მეორე დევნულება მოჰხდა დომიციანეს დროს (95-96  
წელს). თავის იჭენეულობისა და ვერცხლ-მოყვარეობის გამო  
ამ იმპერატორმა მრავალი ქრისტიანე, ქონების წართმევის შემდეგ,  
საკყრობილეში ჩასხა. იმისვე დროს კუნძულს პატმოსზედ დამწყ-  
ვდეულ იყო მოციქული იოანე; აქვე თავი წარჰკვეთეს კეის-  
რის სახლი-კაცს, წმ. კლიმენტოსსა. დომიციანეს შეესმა-რა,  
რომ, ვითომ, ქრისტიანენი მოელიან ქრისტეს მეფობასაო,  
დაიბარა პალესტინიდგან ორნი ნათესავნი ქრისტესნი. მაგრამ  
დაინახა-რა, იმათი შრომისაგან დაკენკილი და დამუწყებული  
ხელები, იჭვი განიშორა.

კაც-მოყვარე ნერვამ (96 – 98 წწ.) გაანთავისუფლა ყვე-  
ლანი, დამწყვდეულნი დომიციანეს დროიდგან. ქრისტიანებზე  
მოთხრობილ ცილის-წამებას სრულიად ყურდღებას არ აქ-  
ცევდა, თუმცა-და ქრისტიანობა ისევ ძველებურად აღკრმა-  
ლულ სარწმუნოებად ითელებოდა. ტროიანემ (98 – 117)  
განაახლა ძველებური რჯულ-დებულება წინააღმდეგ საიდუმ-  
ლო შეკრებილებათა. ეს რჯულ-დებულება ქრისტიანეთა დევ-  
ნულების მიზეზად შეიქმნა, იმიტომ რომ ქრისტიანები ღვთის-  
მსახურების აღსასრულებლად საიდუმლოდ იკრიბებოდნენ.  
მრავალნი ქრისტიანენი დაისაჯნენ და სიცოცხლეს გამოეთ-  
ხოვნენ. წამებულთა შორის უმეტესად ცნობილნი არიან: იე-  
რუსალიმის ეპისკოპოსი სიმეონი, მოადგილე მოციქულის ია-  
კობისა, ძმისა უფლისა და აგრეთვე ანტიოქიის ეპისკოპოსი  
ეგნატე, მოწაფე წმ. იოანეს ღვთისმეტყველის, წმ. სიმეონი,  
120 წ. მოხუცი, მრავალთა ტანჯვათა შემდეგ, ჯვარ-ცმულ  
აქმნა, წმ. ეგნატე-კი ტროიანეს ბრძანებისამებრ მიუგდეს მხე-  
ცებსა და დააგლეჯინეს, – რადგან წმიდანმა ხელ-მწიფისავე  
წინაშე აღიარა თვისი სარწმუნოება ქრისტესადმი.

ბითინიაში ყველაზე მეტი ხალხი აწამეს. ამ ქვეყნის მმარ-

შეშფოთებული მმართველი მიიქცა იმპერატორ ტროიანესადმი და იკითხა, როგორ მოვექცე ქრისტიანებს, რომელთა სწავლა, ჩემის გამოკვლევით, წმინდაა და უვნებელი საზოგადოებისათვისაო. ტროიანემ გასცა ბრძანება, რომ განგებ ქრისტიანეთა ძებნა-აღმოჩენას ნუ გამოუდგები და აგრეთვე ყურს ნუ ათხოვებ ცრუ ცილის-მწამებლებს; ხოლო თუ ქრისტიანებს საჯაროდ გაამტყუნებენ და დაუმტკიცებენ ქრისტიანობის მიღებას, მაშინ სიკვდილით დასაჯეო; აგრეთვე მაშინაც, თუ იგინი უარ-ჰყოფენ ღმერთების წინაშე მსხვერპლის შეწირვასაო. ტროიანეს განკარგულებისაგამო ქრისტიანებმა ცოტა თავისუფლად ამოისუნთქეს, რადგან სამართალის წინაშე მათი დაბეზღება, დასმენა და გამტყუნება ძნელი შეიქმნა. მიუხედავად ამისა, ქრისტიანების სამტროდ, ქურუმებმა სხვა ხერხი მოიგონეს: მათი რჩევით საერო შესაქცევართა გამართვის დროს ხალხი ხმა მალა ითხოვდა ქრისტიანების ამოწყვეტას. მარველნიც, რომ ამბოხება არ მომხდარიყო, იძულებულ იქმნენ ხალხის თხოვნა შეესრულებინათ. აზიის მმართველ გრანიანს შეებრალა ქრისტიანენი და იმპერატორ ადრიანეს (117 – 138) მოახსენა, რომ უსამართლობა და უღმერთობაა უდანაშაულო ადამიანების მიცემა გამხეცებულ გუნდისათვისო. შეისმინა მოხსენება ადრიანემ და ქრისტიანების ხოცვა აღკრძალა. ანტონინმაც დაამტკიცა ეს ოქმი (138 – 161) და სიკვდილი გადუწყვიტა ყველას, ვინც ქრისტიანს დაასმენდა უსაბუთოდ.

მარკ ავრელიანეს ჟამს (161 – 180) ქრისტიანეთა დევნამ მიიღო განსაკუთრებული მიმართულება. სტოიკების სწავლის მიმდევარმა მარკ ავრელიანემ ქრისტიანეთა სარწმუნოებისადმი ერთგულება და სიყვარული მიაწერა ფანატიზმს და ხალხს უფრო შეაძულა ქრისტიანენი. მან წესად შემოიღო წამება მორწმუნეთა, რომ შიშითა და ძალდატანებით უარ-ექმნევიანებინა

ქრისტიანობა. მის დროის შესანიშნავნი წამებულნი არიან: წმ. იუსტინე ფილოსოფოსი და პოლიკარპი, ეპისკოპოსი ზმირინისა. წმ. იუსტინეს ჯერ შოლტითა სცემეს და მერმე თავი წარჰკვეთეს; პოლიკარპი – კი, რომელმაც 68 წელიწადი პატიოსნად მსახურა ქრისტესა, ცეცხლის ზვინში ჩასვეს, მაგრამ ცეცხლმა რომ არ დასწო, ახლა ხმლით გაჰგმირეს.

მარკ ავრილიანეს შემდეგ 70 წლის განმავლობაში, – გარდა უკანასკნელთა წელთა სეპტიმი სერვის მეფობისა, – ქრისტიანეთა მდგომარეობა საკმაოდ განკარგდა. იმპერატორთა უმეტესი ნაწილი სრულიად ყურადღებას არ აქცევდა ქრისტიანებსა, ზოგიერთნი-კი ამკარად მფარველობას უწევდნენ. მაგრამ როდესაც დეკი აღვიდა ტახტზედ, მაშინ ისეთი დევნა და-

უწყეს ქრისტიანებს, რომ ამგვარი დევნა წინად არც ერთ ხელ-  
მწიფის დროს არ მომხდარა. დეკიმ თეის ხელქვეით მყოფ  
მმართველებს უბრძანა, რომ იხმარონ ყოველ-გვარნი წამებანი  
ქრისტიანეთა წარმართობისადმი მოსაქცევად და რომელნიც არ  
მოიქცევიან, იგინი, მიუხედავად სქესისა, წლოვანობისა და ღირ-  
სებისა, სიკვდილს მისცენ. მრავალ გვარ და ფრიად მწვავე წამებათ  
იმოქმედეს: მრავალნი ქრისტიანენი, უმეტესად მაღალის წოდე-  
ბისანი, გადუღვნენ ეკლესიასა. ზოგი-ერთნი ამათგან, რომ  
აეცილებინათ წამებანი, ღმერთებს მსხვერპლს სწირავდნენ,  
საკმელს უკმევდნენ; ზოგიერთნი კიდეც ქურუმებისაგან ჰყი-  
დულობდნენ მოწმობასა, რომ იგინი ნამდვილად წარმართნი  
არიან. მაგრამ ქრისტიანეთა უმრავლესობა-კი, მიუხედავად წა-  
მება-ტანჯვათა, მტკიცედ იდგნენ თვის რჯულზედ და თავს  
სწირავდნენ მას. ასრეთნი იყვნენ, სხვათა შორის, ეპისკოპოს-  
ნი: რომისა – ფაბიანე, ანტიოქიისა – ბაბილე, იერუსალიმისა – ალექ-  
სანდრე და მრავალნი სხვანი. ეპისკოპოსთა კვლა-ხოცვა ეკ-  
კლესიისათვის დიდი დასაკლისი იყო. ამიტომ ზოგიერთნი ეპის-  
კოპოსნი, თვის მრევლის რჩევით, წინ-და-წინვე გაიხვეწნენ

– 33 –

სამწყსოებიდგან და გარედგან ჰპატრონობდნენ თავიანთ ეკ-  
კლესიებს. ასრე მოიქცნენ, მაგალ., წმ. კიპრიანე კართაგენე-  
ლი, დიონოსი ალექსანდრიელი და წმ. გრიგორი, ეპისკოპოსი  
ნეოკესარიისა, სასწაულთ მომქმედი.

დეკის შემდეგ გალლიენმა ქრისტიანებს მიანიჭა სრული  
თავისუფლება. ამისაგამო ქრისტიანობა 40 წლის განმავლო-  
ბაში სტკებოდა მშვიდობიანობითა. ქრისტიანები ხელ-ახლა  
შეაშფოთა დიოკლეტეანისა და მის თანაშემწის გალერის-მიერ  
აღმართულ დევნამ. გალერი კერპების მოწიწებით თავყანის-  
მცემელი იყო. ქრისტიანების დევნა ნიკომიდიის მშვე-  
ნიერ ტაძრის დანგრევის შემდეგ დაიწყეს. ბრძანება გასცეს  
დაენგრიათ აგრეთვე სხვა ტაძარნიც, დაეწვათ საღმთო წიგნები  
და თვით ქრისტიანეთათვის ჩამოერთმიათ თანამდებობანი და  
უფლებანი. ამ დროს ერთ ქრისტიანს ხელში ჩაუვარდა ის ქა-  
ლალდი, რომელზედაც ქრისტიანების წინააღმდეგი განკარგუ-  
ლება დაწერილ იყო და დაფხრიწა. ამის გამო მას თავი წარ-  
ჰკვეთეს. ქრისტიანების საუბედუროდ ნიკომიდიის სასახლეს  
ორჯელ ზედი-ზედ ცეცხლი წაუკიდეს, სომხეთსა და სირიაში  
ამბოხება მოახდინეს. გალერიმ ყველა ეს უბედურებანი ქრის-  
ტიანებს მიაწერა. ამის გამო ქრისტიანებს უფრო სასტიკი დევ-  
ნა დაუწყეს. რომელი ქრისტიანიც კერპებს მსხვერპლს არ შესწი-  
რავდა, დაუყოვნებლივ სიკვდილით ისჯებოდა. ყველა საპყ-  
რობილენი ქრისტიანებით გაივსო და ამათი სისხლი მთელს  
იმპერიასში, – გარდა გალლიისა, ბრიტანიის და ისპანიისა, საცა  
მმართველად იყო ღვთისწიერი კოსტანცი ქლორი, – რუებრ  
დიოდა. წარმართობა ყოვლის თვისის ძალ-ღონით შეებრძო-  
ლა ქრისტიანობას, რათა სრულიად ამოეფხვრა იგი. ქრისტიან-  
ებზე სცდიდნენ ყოველ გვარ ტანჯვათა და წამებათა. ხორცს

რკინის ბრწყალებით აგლეჯდნენ და მერმე წყლულებზე აყრიდნენ მარილსა ან ასხმიდნენ ძმარსა. ცეცხლში სწვავდნენ,

– 34 –

ჯვარზე თავ-და-ყირა აკრავდნენ, ტანის ასოებს გაზებითა და სხ. იარაღებით ჰგლეჯდნენ; ხან ქრისტიანების მთელს გუნდს ერთად სწვავდნენ ანუ ახჩობდნენ. საეკკლესიო ისტორიის მწერალი – ევსევი ამბობს, რომ მისირიაში ჩემის თვალით ვნახეო, როგორ ჩლუნგდებოდნენ ხრმალნი, როგორ ეღლებოდათ მკლავნი ქრისტიანეთა თავების მკვეთელ მტარვალთაო. და ბრალდებულნი როგორის სიხარულითა და გალობით ეგებებოდნენ სიკვდილსაო. ევსევის აღრიცხვით მხოლოდ მისირიაში წამებულთა რიცხვი 144,000 სულამდე ყოფილა.

ქრისტიანების დევნის დროს დიოკლეტიანე ისე ავად-გახდა, რომ იძულებული შეიქმნა ქვეყნის მმართველობა უარ-ყყო (305 წელს). რომის იმპერია სამმა იმპერატორმა გაინაწილა. აღმოსავლეთი მხარე დაიჭირა გალერიმ, დასავლეთისა კოსტანციმა და მაქსენტიმ. რომელი საწყაულითაც გალერი ქრისტიანებს მიაგებდა წამებას, იმავე საწყაულით მიეგო მასაც 311 წელს. იგი მძიმე ავად-მყოფი შეიქმნა. თვისი დაუძლურება ქრისტიანეთა ღმერთისაგან მოვლინებულ სასჯელად მიიჩნია. სიკვდილის წინად გააუქმა ქრისტიანების წინა-აღმდეგნი განკარგულებანი და ქრისტიანებს შეევედრა, რომ იმპერატორისა და იმპერიისთვის ელოცნათ თვის ღმერთის წინაშე.

გალერის სიკვდილის შემდეგ აღმოსავლეთის იმპერატორობა დაულოცეს მაქსიმინსა და კეისრობა ლიკინსა. მაქსიმინმა ხელ-ახლა დაუწყო დევნა ქრისტიანებს. ასრევე მოიქცა მაქსენტიც იტალიაში. მაგრამ ეს დევნულება ისრეთი სასტიკი აღარ იყო, როგორც წინად და არც დიდხანს გასტანა. კოსტანცი ქლორის ძემ კოსტანტინემ, – რომელიც 306 წ., მამის სიკვდილის შემდეგ, დანიშნულ იქმნა მის მოადგილედ, – ჩამოაგდო ტახტიდამ მაქსენტი, თვითონ შეიქმნა იმპერატორად და ბოლო მოუღო ქრისტიანეთა დევნას.

კოსტანტინეს წინა დროის შესანიშნავნი წამებულნი

– 35 –

არიან: მთავარ-მოწამე გიორგი, თეოდორე ტირონელი, დედოფალი ალექსანდრა, ეკატერინა და ბარბარე.

წმ. მთავარ მოწამე გიორგი ჩამომავლობით იყო კაპადოკიელთ. ამ ქვეყანაში მაშინ ქართველი ტომის ხალხი მკვიდრობდა. გიორგი მშვენიერი სახის ჭაბუკი იყო, კარგი განათლებაც მიეღო და თვალსაჩინო მხედრად ითვლებოდა. დიოკლეტიანეს იგი ძრვიელ უყვარდა და მხედართ-მთავრობა მიუბოძა. გიორგი მონაწილეობას იღებდა სახელმწიფო რჩევაშიაც. გიორგიმ, დაინახა-რა, რომ მთავრობა ქრისტიანებს ებრძვის, გადასწყვიტა დაეცვა თვისი სარწმუნოება. იგი სახელმწიფო რჩევის წინაშე უშიშრად წარ-

სდგა და მოსარჩლეობა გაუწია ქრისტიანებს. ამისაგამო მეფე გარისხდა და ბრძანა: ჩასვით ეგე ციხეშიო. გიორგი კი შეევედრა: გთხოვთ, ჩემი ქონება გლახებს დაურიგეთო. იმპერატორი უფრო გარისხდა. და თავის მოხელეებს უბრძანა ურმის თვალზედ გაეკრათ იგი. შიმშველის ტანით, ლურსმებ ჩაყრილ ურმის თვალზედ, გააკრეს და თვალი დაატრიალეს მრავალჯერ. დიოკლეტტიანეს ეგონა გიორგი ამ წამებისაგან მოკვდებაო, მაგრამ ანგელოსმა დაიფარა წმიდანი და არაფერი დაუშავდა. შემდეგ გიორგის ხელ-ფეხი მაგრა შეუკრეს და ჩააგდეს საკირეში; სამ დღე-ღამე საკირეში იდვა, ვითა მკვდარი სამარეში; მაგრამ აქაც ღმერთმა დაიფარა. დიოკლეტტიანემ ახლასხვა წამება მოიგონა: გააკეთებინა რკინის ქალამნები, შიგ ლურსმები ჩაუმატა, გაახურა, ჩააცვა წმიდანსა და გაატარა. წმიდანი ისევ უვნებლად დარჩა. შემდეგ გიორგი აცემინა ხარის ტყავის შოლტით. გიორგის დააღვეინეს ათანასე გრძნეულისაგან შემზადებული საწამლავი, მაგრამ გიორგის ვერც ცემამა და ვერც საწამლავმა დააკლო-რა. პირიქით, ამ სასწაულებისაგან გაცოცხლებული

– 36 –

გაკვირვებული გრძნეული ათანასეც მოიქცა ქრისტესადმი და ამის გამო წარჰკვეთეს თავი. დიოკლეტტიანემ წამებას თავი დაანება და მაცთურის სიტყვებით შეეხვეწა გიორგის ერწმუნა წარმართთა ღმერთნი. გიორგი აპოლონის ტაძარში წავიდა, მას წაჰყვა იმპერატორი, მისი ამაღა და ხალხი. ყველას ეგონა, რომ გიორგი საღმთოს შესწირავს ღმერთებსო, მაგრამ გიორგიმ პირჯვარი დაიწერა და კერპნი დაიმხნენ. მაშინ განრისხებულმა იმპერატორმა, ქურუმების თხოვნით, წარჰკვეთა თავი წმიდანსა. წმ. გიორგის სასწაულებრივ წამებათა მხილველი დედოფალი, მეუღლე დიოკლეტტიანესი, ალექსანდრაც, მოიქცა ქრისტესადმი და აგრეთვე მრავალნი წარმართნიც. ამისაგამო დედოფალიც აწამეს.

წმ. თეოდრე ტირონელმა ქრისტე აღიარა თვის უფროსებთა და ამხანაგთა წინაშე. რისგამო იგი ჩააგდეს ცეცხლში. იგი სულის განტეევამდის ადიდებდა ღმერთსა.

### § 13. მოქცევა კოსტანტინე დიდისა.

კოსტანტინე დიდს ქრისტიანეთადმი სიყვარული დაებადა თვის მამის კოსტანცი ქლორისა და დედის ელენესაგან. კოსტანცი ქრისტიანებზე იტყოდა ხოლმე, რომ ერი მართალი წინაშე ღვთისა, არ შეიძლება მართალი არ იყოს თვის ხელმწიფის წინაშეცაო. მაქსენტისთან ბრძოლის დროს კოსტანტინე დარწმუნდა, რომ ქრისტიანებრივი რჯულის დამაარსებელი არის ჭეშმარიტი ღმერთი. მტერთან შებრძოლების წინად, როდესაც ზეციდგან გამარჯვებასა და მტრის ძლევას ით-

ხოვდა, მან და მისმა ჯარმა, შუა დღის გულზედ, ცათა შინა, იხილეს შუქისაგან შემდგარი ჯვარი, ზედ წარწერით:

– 37 –

„ამით სძლევ“. ამის შემდეგ, პირველსავე დამეს, უფალი კოსტანტინეს სიზმარში გამოეცხადა იმავე ჯვარით, რომელიც წინააღმდეგ იხილეს ზეცაზედ. იესო ქრისტემ უბრძანა ხელმწიფეს აღემართა დროშა, მსგავსი ცათა შინა ხილულის ჯვრისა და ყოველთვის, მტერთან ბრძოლის დროს, წინ წაემძღვარა. მეორე დღესვე კოსტანტინემ დაიბარა დახელოვნებულნი კაცნი და გააკეთებინა დროშა, მსგავსი ცათა შინა გამოეცხადებულის ჯვრისა.

დროშა გააკეთეს ხისაგან, ჯვარის სახით და ოქრო გადაკრული. დროშის თავზედ გაემარგებინათ ოქროსივე გვირგვინი, ძვირფას ქვებით შემკული და ქრისტეს სახელის დასაწყის ასოებით გადახლართული. ჯვარზედ ეკიდა ბრწყინვალე ოქრო-ქსოვილი და ძვირფას ქვებით შემკული აბრეშუმეული. იმაზედვე გამოხატული იყო სახე იმპერატორისა და მისის ვაჟებისა. ამ დროშის მტვირთველად მეფემ დანიშნა 50 კაცი, განთქმულნი ვამკაცობითა და ღვთისმოყვარეობით. ესენი იცავდენ დროშას და რიგ-რიგობით დაჰქონდათ წინაშე ლაშქრისა ბრძოლის დროს.

ქრისტიანენი აღივსნენ სიხარულითა. ყოვლის მხრიდგან შეიკრიბნენ მისაშველებლად ღვთის-მოყვარე ხელმწიფისა. კოსტანტინემ წაიმძღვარა დროშა და იერიში მიიტანა მაქსენტიზედ. რომის კარებზედ დამარცხდა მაქსენტი, გაიქცა და ლტოლვის დროს, მდ. ტიგრის ხიდზედ რომ გადიოდა, ხიდი ჩაუტყდა, ჩავარდა წყალში და დაიხრჩო. დამორჩილებულ მოქალაქეთ რომში კოსტანტინეს დაუდგეს ძეგლი, რომელზედაც გამოაქანდაკეს თვით მეფე, ხელში ჯვარ-ჭერილი; ძეგლს, მეფის ბრძანებით, წარაწერეს: „ამ ძლევა მოსილის ჯვარით რომი განთავისუფლებულ იქმნა წამების უღლისაგან“. კოსტანტინემ გამოსცა ბრძანება ყოველთა სარწმუნოებათა თავისუფლად

– 38 –

აღვიარების შესახებ. ეს იყო 312 წელს. მეორე წელიწადს კიდევ ახალი განკარგულება გამოვიდა. მასში მოხსენებულ იყო, რომ ყველას თავისუფლად შეუძლიან აღიაროს ის რჯული, რომელიც ყველაზე უკეთესად მიაჩნიაო. კოსტანტინე ყოველ სარწმუნოებას მეგობრულად ეკიდებოდა: დაახლოვებული ჰყვანდა ქრისტიანენი და ამავე დროს არ სდევნიდა წარმართთაც. ქრისტიანებს ნება დართო, რომ აღედგინათ დანგრეულნი ტაძარნი და იმავე დროს ხელ-უხლებლად დასტოვა წარმართთა სალოცავნიც. ასრე იყო ლიკინიის დამარცხებამდე და კოსტანტინეს თვითმპყრობელ იმპერატორად გახდომამდე (323 წ.).



რომის იმპერიას ორნი იმპერატორნი განაგებდნენ: კოსტანტინე და ლიკინი. ერთი მათგან ჰმართავდა აღმოსავლეთის მხარეს, მერე დასავლეთისას. ლიკინი მფარველობდა წარმართობასა და კოსტანტინე – კი ქრისტიანობას. 314 წ. მათ შორის ჩამოვარდა უთანხმოება და ასტყდა ომი. ლიკინი დამარცხდა. დაიდვა ზავი, რომლის ძალით ლიკინიმ კოსტანტინეს დაუთმო უმეტესი ნაწილი თვის ევროპაში მყოფ სამფლობელოსი. თვისი დამარცხება ლიკინიმ ქრისტიანებს მიაწერა და დაუწყო მათ დევნა. ნიკომიდისა და სხვა ქალაქებში ქრისტიანეთ აღუკრძალა ღვთისმსახურება. ზოგიერთგან დახურა და დაანგრია ტაძარნი, რადგან მათში ლოცულობდენ დღეგრძელობისთვის კოსტანტინესი და არა მისი. მის მოხელეებმა, დაინახეს-რა ასრეთი მტრობა იმპერატორისა ქრისტიანეთა მიმართ, თვის-მიერ რწმუნებულს ქვეყნებში ქრისტიანებს დევნა დაუწყეს და ხელ-ახლა რუებრ ადინეს სისხლი მართალთა. ეწამნენ სებასტიის ეპისკოპოსი გლასი და 40-ნი სხვანი. გლასს ტანი ჯერ რკინის სავარცხლით ჩამოვარცხნეს და მერმე დახრმალეს. 40-ნი მოწამენი ყველანი მხედარ-

– 39 –

ნი იყვნენ. იგინი განაშიშვლეს და ისრე მთელი ღამე გაათევებინეს გაყინულს ტბაზედ. ამ ნაირმა ტანჯვამ ვერ შეარყია სარწმუნოება მათი. მაშინ დახოცეს 40-ნივე.

კოსტანტინემ ვეღარ მოითმინა და ქრისტიანებს მოსარჩლეობა გაუწია. ისევ ომი ასტყდა, რომელსაც უფრო სარწმუნოებრივი მნიშვნელობა ჰქონდა, მინამ პოლიტიკური. ლიკინის უნდოდა აღედგინა ძველი რჯული, კოსტანტინეს – კი ჰსურდა მთელს იმპერიაში გაევრცელებინა ქრისტიანობა. ომის წინად ერთი საღმთოს უკლავდა კერპებსა, მეორე – კი გულმოდგინედ სთხოვდა შემწეობას ჯვარ-ცმულსა, და მხედრობის აღმებზედ აკრავდა ჯვრებსა. ასტყდა ბრძოლა. სრულიად დამარცხდა ლიკინი. კოსტანტინემ ლიკინი დაამხო, ხოლო ქრისტიანობამ წარმართობა.

ამის შემდეგ თვით-მყრობელი იმპერატორი ქრისტიანების უფრო გამბედავი მოსარჩლე შეიქმნა. წარმართების ზოგიერთი ტაძარი ეკკლესიად აქცია, ზოგნი – იკი დაანგრია. მოხელეებს აღუკრძალა კერპებისთვის შესაწირავის მიტანა. ჯვარცმით დასჯა გააუქმა. რომაელნი უკმაყოფილონი იყვნენ, რომ კოსტანტინემ თავათაც მიიღო ქრისტიანობა და ქვეშევრდომთა გაქრისტიანებაც სწადდა. რომაელებს წარმართად დაშთენა უნდოდათ. ამის გამო კოსტანტინე გამოერიდათ. დასტოვა რომი და წამოვიდა აღმოსავლეთისაკენ ახალ სატახტო ქალაქის დასაარსებლად. მშვენიერი ადგილიც ამოირჩია: ძველი ბიზანტია, მდებარე ზღვის პირზედ, იქ, საცა შავი ზღვა მცირე სრუტეთი უერთდება მარმარილოს ზღვას.

ბიზანტიას კოსტანტინემ შემოავლო გალავანი ზღ-

ვიდამ ზღვამდე. ააშენეს მრავალნი შენობანი და სახელ-  
მწიფო სასახლე რომის კაპიტოლიის ოდენი. წარმართთა  
ტაძარი ქრისტიანეთა ტაძრებად გადააკეთეს და ახლებიც  
ააშენეს. კოსტანტინესი და ელენეს ანდალმები (ძეგ-

– 40 –

ლები) ჯვრებით იყო გამოქანდაკებული. თვის სასახლის  
ყველაზე უკეთეს ოთახის ჭერში მეფემ მიაკვრევინა ოქროს  
ჯვარი, ძვირფასის თვლებით შემკულთ. ახალ სატახტო  
ქალაქის მცხოვრებთ მიენიჭათ ისეთივე უფლებანი, რო-  
გორც რომისას. ღარიბებს ურიგებდენ ღვინოსა, პურსა და  
ზეთს უფასოდ. ახალს სატახტო ქალაქს ხალხმა უწოდა  
კოსტანტინოპოლი, ესე იგი ქალაქი კოსტანტინესი.

ამგვარად კოსტანტინემ დიდი სარგებლობა მოუტანა  
ქრისტიანებსა და ეკლესიას. კვირა დღის უქმობა პირველად  
მან შემოიღო. აღაშენა ყველგან მრავალნი ეკ-  
კლესიანი და მათ შესანახავად გადასდო ფული ქა-  
ლაქების შემოსავლიდამ. ეკლესიანი განათავისუფლა ყოველ-  
გვარ ხარჯისაგან. სადავო საქმის გარჩევის უფლება, თუ ორივე  
მხარე მოინდომებდა, ეპისკოპოსებს მიანიჭა. კოსტანტინეს სურ-  
ვილისამებრ მისმა დედამ, ღვთის-ნიერ ელენემ, მიმოვლო პა-  
ლესტინა, იპოვნა ის ჯვარი, რომელზედაც ჯვარს-ეცვა მაც-  
ხოვარი და ქრისტეს საფლავის ადგილზედ აღმართა მშვენიერი  
ტაძარი საოხად ქრისტეს აღდგომისა. აღაშენა ტაძარ-  
ნი აგრეთვე ბეთლემში, ნაზარეთში, კანას გალილიისას და  
თაბორის მთაზედ.

კოსტანტინე გარდაიცვალა ნიკომიდიამი 337 წელს, 65  
წლისა. სიკვდილის ექვსის დღის წინად თვით მეფემაც ნათელ-  
ილო ნიკომიდიის ეპისკოპოსის ევსევისაგან. ელენეცა და კოს-  
ტანტინეც ეკლესიამ შერაცხა წმიდათა შორის.

– 41 –

§ 14. იულიანესაგან ქრისტიანების დევნა და წარმართობის დამხობა.

ტახტზე ასელისავე უმაღლესი იულიანე წარმართებს მიემხრო.  
მისის ბრძანებით წარმართებმა კვლავ გახსნეს კოსტანტინესაგან  
დახშულნი და გაუქმებულნი თვისნი ტაძარნი. ააშენეს აგრე-  
თვე ახალნიც. ქურუმთაც ხელახლა მიიღეს თვისნი უფლება-  
ნი. იულიანემ წარმართებს ნება დართო ეთხოვნათ ყველაფე-  
რი, რასაც-კი მოისურვებდნენ. იმპერატორი კერპების გულ-  
მოდგინე მსახური შეიქმნა. თავი თვისი დასახა უპირველესს  
ქურუმად და მფარველად აპოლონის ტაძრისა. მისი ბაღი სა-  
ლოცავებით გაივსო. ამ სალოცავებს ყოველ დღე მსხვერპლს  
სწირავდა. მის სასახლეში იდგა მზის სალოცავი. აქ იულიანე  
საღმთოს სწირავდა ყოველ დღე, მზის ამოსვლა-ჩასვლის დროს.  
იგი ხშირად დაიარებოდა ტაძრებში და თვისის ხელით ჰხოცავ-  
და საღმთო პირუტყეებსა. ხალხში კერპთადმი სიყვარულის

განსაღვიძებლად ხშირად დაიჩოქებდა ხოლმე კერპების წინა-  
შე და ევედრებოდა მათ. ქრისტიანებს ზიზღით უყურებდა და  
„გალილეველებს“ უწოდებდა. ქრისტიანების სახელის გასა-  
ტეხად და ქრისტეს წინასწარ-მეტყველების საწინააღმდეგოდ, მან-  
დაიწყო იერუსალიმის ტაძრის განახლება. მრავალი შრომა და  
ფული მოახმარეს ამ საქმეს, მაგრამ ამოად. წარმართთა მწერ-  
ლის ამმიანე მარცელინის მოწმობით სჩანს, რომ რამდენჯე-  
რაც ჩაჰყარეს საძირკველი ტაძრისა, იმდენჯერ მიწიდგან ამოი-  
ხეთქა ცეცხლმა და დასწვა მაშენებლნი. ასე რომ კალატოზებმა  
ძალა-უნებურად დაანებეს თავი ამოაო შრომას. ტაძარი განუახ-  
ლებელი დარჩა. ამ შემთხვევამ იულიანე უფრო გააბოროტა.  
ყველა ეკკლესიებსა და სამღვდელოებას შეუმცირა ულუფა,  
მათთვის განწესებული კოსტანტინესაგან. ქრისტიანებს მეც-  
ნიერების შესწავლა აუკრძალა, ქრისტიანეთა მასწავლებლებს

– 42 –

კი – სწავლა-მოდვრება. სპარსელებთან ამტყდარ ომის წინად,  
იულიანემ თავის ღმერთები დაიფიცა, რომ, თუ გაიმარჯვებდა,  
მათ მსხვერპლად შესწირავდა ყველა ქრისტიანებს. მაგრამ არ  
აღუსრულდა ესრეთი ბოროტი განზრახვა: ისარმა გაჰგმირა  
მისი გული. სულის აღმოსვლის ჟამს ბოროტმა წარმოსთქვა:  
„გალილეველ! შენ მძლიე“.

იულიანეს მეცადინეობა წარმართობის აღსადგინებლად  
ამოაო შეიქმნა: მისმა მოადგილემ იოვინიანმა ტახტზე ასვლი-  
სავე უმაღ გააუქმა ყველა ოქმნი, წინააღმდეგ ქრისტიანეთა  
გამოცემულნი იულიანესგან.

იმპერატორმა გრაციანემ და მის თანაშემწე თეოდოსი  
I-მა აგრეთვე დაიწყეს წარმართობის დამცირება. ტახტზე ას-  
ვლისავე ჟამს ბრაციანემ არ მიიღო სხვა-და სხვა ნიშანნი წარ-  
მართობის მღვდელ-მთავრობისანი, სენატის სასახლიდამ გა-  
ატანინა „ძლევის სამსხვერპლო“, ბრძანა გამოეხვათ წარმართ-  
თა სამლოცველოების ქონება და ქურუმნი და ეესტალკნი  
(დაუშრეტელი ცეცხლის მსახურნი ქალნი) გადაეყენებინათ.  
381 წ. მან თეოდოსისთან ერთად გამოსცა განკარგულება,  
რომლის ძალით, სიკვდილის დაქადებით, აღკრძალულ იქმნა  
კერპთათვის მსხვერპლის შეწირვა. როცა გრაციანე მოკლულ  
იქმნა და ტახტზე აღვიდა ძმა მისი ვალენტინიანე. რომის პრე-  
ფექტ სიმმახმა სთხოვა მას ძლევის სამსხვერპლო მაინც აღედ-  
გინა. ამავე თხოვნით წარმართების სენატორებმა ოთხჯერ გა-  
უგზავნეს იმპერატორს მოციქულნი. მაგრამ ვალენტინიანემ,  
მედიოლანის ეპისკოპოსის, წმ. ამბროსის შთაგონებით,  
მოციქულნი არ მიიღო და სიმმახის თხოვნა არ შეიწ-  
ყნარა. საუბედუროდ, ევგენიმ მოჰკლა ვალენტინიანე,  
აღვიდა ტახტზედ და წარმართებს სურვილი შეუსრულა: „ძლე-  
ვის სამსხვერპლო“ დასდგა სენატის პალატში. სასიხარულოდ  
ქრისტიანეთა, თეოდოსი დიდმა სძლია ევგენის და ბრძანა

– 43 –

ძლევის სამსხვერპლო სენატის პალატიდამ გაეტანათ. თეოდოსიმ თვისის ძლევა-მოსილობით რომაელთ საუკუნოდ დაუკარგა წარმართობის აღდგენის იმედი. თეოდოსის წყალობით აღმოსავლეთის ქვეყნებშიაც ანგრევდნენ წარმართთა ტაძრებსა. ალექსანდრიაში წარმართნი სცდილობდნენ დაეცვათ ტაძარი სერაპისა, მაგრამ ეპისკოპოს თეოფილემ სძლია მათ და ძველი ტაძარი სერაპისა დაანგრევინა. 391 წელს თეოდოსიმ კერპთაყვანის-მცემლობა დანაშაულობად აღიარა.

თეოდოსი დიდის მოადგილე არკადი დიდის გულმოდგინებით შეუდგა წარმართობის ფესვის აღმოფხვრას. მის ნებადართვით, ყველგან და ყოველმხრივ მუსრავდნენ კერპებს. ზნეობითი ძალა წარმართობისა ჰსუფევდა მარტო ათინის სკოლაში და ის სკოლაც იუსტინიანემ გააუქმა და წარმართების ყველა ფილოსოფოსნი განდევნა იმპერიიდან. ეს იყო სიკვდილის ჟამი წარმართობისა იმპერიის აღმოსავლეთ ნაწილში. დასავლეთი მხრის იმპერატორნი ასრე გულმოდგინედ არ ებრძოდნენ წარმართობასა, რისგამო უდიერმა ამა სარწმუნოებამ დასავლეთში გასტანა მე VII-დე საუკუნემდე და მხოლოდ მაშინ დაიმხო აქაც საუკუნოდ.

§ 15. მოკლე ცნობანი შესახებ ქრისტიანობის გავრცელებისა მე-IV საუკუნიდან მე-IX საუკუნემდე.

დამკვიდრდა-რა ქრისტიანობა რომის იმპერიაში. იქიდგან სწრაფად გავრცელდა სხვა ქვეყნებსა და ხალხებშიაც – აზიასა, აფრიკასა და ევროპაში.

აზიაში ქრისტიანობა, სხვათა შორის, მიიღეს ქართველებმა და სომხებმა. ქართველნი 318 წ. მოაქცია წმ. ნინომ მეფე მირიანის დროს. მირიანმა კოსტანტინე დიდს

– 44 –

გამოსთხოვა მღვდელნი და ეპისკოპოსნი და მთელის ხალხით ნათელ-ილო მცხეთას და აღაშენა მრავალნი ეკკლესია-ტაძარნი\*. სომეხნი მონათლა მეოთხე საუკ. წმ. გრიგორიმ და აღაშენა მრავალნი ეკკლესიანი და სკოლანი.

აფრიკაში ქრისტიანობა გაავრცელა ორმა ყრმამ – ფრუმენტიმ და ედეზიმ. ესენი დაატყვევეს აბისინელებმა (აბაშელთ). ტყვეობაში მყოფობის დროს მათ თვისის ქადაგებით 327 წ. დააარსეს ეკკლესია აბისინიაში. აქედგან შემდეგში ქრისტიანობა გავრცელდა ნუბიასა და ეთიოპიაში.

ევროპაში ქრისტიანობა გავრცელდა გუთებსა და გერმანიის ტომ შორის.

გუთებმა მესამე საუკუნეში მიიღეს ქრისტეს სარწმუნოება – ტყვე ქრისტიანეთაგან. 360 წ. მათმა ეპისკოპოს ულფილამ შეადგინა გუთური ანბანი და გუთურს ენაზე გადათარგმნა დაბადება. სხვადასხვა ისტორიულ მიზეზთა გამო გუთთა ტომთ (ვესტგუთთა, ოსტგუთთა, სვევთა, ვანდალთა,

ბურგუნდთა და ლონგობარდთ) შორის გავრცელდა არიოზის მწვალებლობა (არიოზის მწვალებლობაზედ ცნობანი იხილე ქვემოდ). ვანდალთა დაიმორჩილეს კართაგენის ქვეყანა და საშინელი დევნა აღმართეს მართლ-მადიდებელ ქრისტიანებზე. ესრეთი დევნა არ შესწყდა ამ სამეფოს ველისარის-მიერ დაპყრობამდე (533 წ.) შემდეგს საუკუნეში მთელი ჩრდილოეთი აფრიკა და კართაგენის მხარეც დაიმორჩილეს მაჰმადიანებმა, რომელთაც გაავრცელეს აქაურობაში თვისი სარწმუნოება. ქრისტიანობა, რომელიც ტერტულიანის, წმ. კვიპრიანისა და ავგუსტინის დროს ბრწყინავდა, სრულიად აღმოიფ-

---

\* დაწვრილებითნი ცნობანი ქართველთ მოქცევასა და ქრისტიანობის დამკვიდრებაზედ საქართველოში მოიპოვება ჩვენ-მიერ შედგ. წიგნში – „საქართველოს საეკლესიო ისტორია“.

ხვრა. ოსტ-გუთნი არიოზის მწვალებლობას აღიარებდნენ იმ დრომდე, ვიდრე ველისარი დაიპყრობდა მათს სამეფოს (553 წ.). ვესტ-გუთებმა ტოლედის კრების შემდეგ (589 წ.) უარჰყვეს არიოზის სწავლა და მართლ-მადიდებელ ეკლესიას შეუერთდნენ მეფე რეკარდეს დროსი ამათზე ადრე მართლ-მადიდებლობა მიიღეს სვევთა და ბურგუნდთ. 671 წელს კი ლონგობარდთაც.

გ ა ლ ლ ი ა შ ი უკვე არსებობდა ქრისტიანობა. ამ ქვეყანაში, მეხუთე საუკუნეს, შემოვიდნენ ახალნი ხალხნი – ბურგუნდელნი და ფრანკნი. პირველთ სწამდათ არიოზის სწავლა, მეორენი წარმართნი იყვნენ. ბურგუნდთ მეფის ასული კლოტილდა მიეთხოვა ფრანკთ მეფეს კლოდვიგს. დედოფალმა თვის სასახლეში დააწესა ქრისტიანული ღვთისმსახურება. დანათლა თვისნი შვილნი და განუწყვეტლივ სცდილობდა მოექცია თვისი წარმართი ქმარიც. 496 წ. ამანაც მიიღო ქრისტიანობა და რეიმის ეპისკოპოსის წმ. რემიგიასაგან მოინათლა თვისი ხალხით. 517 წ. მიენის ეპისკოპოსის ავიტას შთაგონებით ბურგუნდთაც დასტოვეს არიოზის სწავლა და კათოლიკეთა ეკლესიას შეუერთდნენ.

ბ რ ი ტ ა ნ ი ა შ ი ქრისტიანებრივი სწავლა აღმოფხვრილიყო წარმართ ინგლის-საქსთაგან. მხოლოდ კუნძულის დასავლეთ მხარეს – მალისსა და კორნვალისში დაშთენილიყო კვალი ქრისტიანობისა. ამ ქვეყნებიდგან ქრისტიანობა ბრიტანელ პატრიკის მეცადინეობით გაბრწყინდა ირლანდიაში, საცა პატრიკიმ შემოიღო ლიტერატურული ენა, საეკლესიო გალობა; დააარსა მონასტერნი, სემინარიანი, სასულიერო სასწავლებელნი და საეპისკოპოსო კათედრა ქალაქ არმაში. მისი კურთხეული ღვაწლი დაგვირგვინდა დიდის წარმატებით. მის მიერ დაარსებულ სასწავლებელთ ბადალი არა ჰქონდა მთელს საქრისტიანოში. ირლანდიის ეკლესიამ მიაღწია ისრეთ ბრწყინ-

ვალე მდგომარეობამდე, რომ ევროპაში ამ ქვეყანას უწოდეს „კუნძული წმიდანებისა“.

შოტლანდიას მეექვსე საუკუნეში ქრისტიანობა მოეფინა ირლანდიიდან. ირლანდიელი ბერი კოლუმბანი 12 მონაზონით დაესახლა გებრიდის ერთ კუნძულ გიზედ. აქ ააშენა მონასტერი (565 წ.) და თავის ქადაგებითა და ღვთისნიერ ცხოვრებით შესძლო მოქცევა შოტლანდიელთა.

ინგლისში ქრისტიანობა მოიტანეს რომიდან. კენტის მეფემ ეტელ ბერტმა შეირთო ფრანკთა მეფის ასული ბერტა. ეს გაიგო რომის პაპმა და 40 ბერი გაგზავნა მეფის მოსაქცევად. ძმათა მქადაგებელთა წინამძღვარ ავგუსტინმა დიდის მეცადინეობით ძლივს დაიყოლია ეტელ ბერტი და მრავალ ქვეშევრდომებთან ერთად მონათლა. ავგუსტინი გახდა კენტენბერის პირველ ეპისკოპოსად. მთელს ინგლისში-კი ქრისტიანობა გავრცელდა 70 წ. შემდეგ.

გერმანიის ქალაქებში: კელნსა, ტირისა, მაინცსა, ვორმსსა, ბაზელსა, სტრასბურდსა და ლიუტინში ქრისტიანეთა ეპისკოპოსნი მსხდარან მე-III-სა და მე-IV საუკუნეში. ირლანდიისა და ფრანკის მოძღვრებმა ქრისტიანობა გაავრცელეს თვით გერმანიის ტომთ შორის. ამ მოძღვართ შორის შესანიშნავნი არიან: ვილიბროდი, განმანათლებელი ფრიზებისა და წმ. ბონიფაცი, მოციქული გერმანიისა. იგი დაიბადა ინგლისში 680 წელს. 715 წლიდამ მან უკვე დაიწყო მოღვაწეობა გერმანიაში. 722 წელს გესსენსა და ტურინგიაში მონათლა ორნი წარმართნი თავადნი და დააარსა მონასტერი. პაპმა აკურთხა იგი ეპისკოპოსად გერმანიისა. ბონიფაციმ თავისივე ხელით მოჰკვეთა ვეისმარის საღმთო მუხა – დიდი სალოცავი წარმართთა და მოაქცია ყველა გესენელნი და ტურინგიელნი. ახლა უფრო ბეჯითად შეუდგა იგი ეკკლესიების აშენებას. ყველა ამ ღვაწლისათვის პაპმა მიუბოძა მას მთავარ-

ეპისკოპოსობა მთელის გერმანიისა. კათედრა ბონიფაციისა მდებარებდა მაინცში. მას ემორჩილებოდა 13 ეპისკოპოსი და ყველანი ერთად-კი რომის პაპს. მონასტრების დასაარსებლად ბონიფაციმ ბერნი გამოიწერა ინგლისიდან. თვითონაც მთავარ-ეპისკოპოსობა დაულოცა თავის მოწაფეს ლულს და წავიდა ფრიზების ქვეყანაში საქადაგებლად ქრისტიანობისა. ხოლო ფრიზებმა იგი აწამეს.

საქსონელნი მოაქცია კარლოს დიდმა 30 წლის ბრძოლის შემდეგ.

სკანდინავიის კუნძულელნი – ნორევეგელნი და შვედნი მოაქცია ანსგარიმ. ეს შესანიშნავი მოძღვარი აზნაური იყო. დაიბადა 801 წელს ფრანგთა ქ. ამიენის ახლოს. საქსონიაში რომ ქრისტიანობა შემოიღო კარლოსმა, მდ. ვეზერის ნაპირზე კორვეში დააარსა მონასტერი და მასთან სასწავლებელიც. ამ მონასტრის წინამძღვრად დაინიშნა შესანიშნავი მქადაგებელი ანსგარი. 822 – 826 წლამდე ანსგარიმ დაჰყო

ამ მონასტერში და ბევრი მწუხარება-ტანჯვანი გამოიარა. 826 წ. იგი დანიშნულ იქმნა მქადაგებელად დანიაში. აქ ანსგარიმ დაჰყო სამი წელიწადი. დანიელთა ყრმათ აღსაზრდელად დააარსა სასწავლებელი და მრავალი ხალხი მოაქცია. შემდეგ ამისა ანსგარი წავიდა სკანდინავს იმპერატორის ბრძანებისამებრ. ინახულა შვედიის მეფე ბიორნო, რომელმაც ნება დართო ესწავლებინა და ენათლა ხალხი. პირველი ეკკლესია დააარსა შვედიის მეფის მოხელის გერიგარის მამულში. გერიგარი თვითონაც მოინათლა და ბევრნი მისნი მემამულენიც. ეს გაიგო იმპერატორმა ლუდოვიკმა და საეპისკოპოსო კათედრა დააარსა გამბურღში და მთავარ-ეპისკოპოსად დასვა ანსგარი. 1014 – 1035 წ. წ. ანსგარის-მიერ დანიაში დაარსებული ეკკლესია აღიარა კანუტ დიდმა. 1019 წ. ანსგარისაგანვე დადგენილი ეკკლესია შვეცია-ნორვეგიაში მეფე

– 48 –

ოლაფ წმიდამან აღიარა თვის სამეფოში. ის ლ ა ნ დ ი ა მ , აღმოჩენილმა ნორმანელთაგან 861 წელს, 1000 წელს მიიღო ქრისტიანობა საქსონელთა და ნორვეგელ მქადაგებელთაგან. ისლანდიდგან ქრისტიანობა მოეფინა იმავე წელს ახლად აღმოჩენილ გრელანდიის კუნძულს.

ს ლ ა ვ ი ა ნ ერთა შორის ქრისტიანობა მეცხრე საუკუნეში გაავრცელეს კირილემ და მეთოდიმ. მამა მათი იყო სალუნის მმართველი. კირილე პატარაობიდგანვე კოსტანტინეპოლის სასახლეში იმპერატორ მიხეილ მე-III-სთან ერთად აღიზარდა და უმაღლესი განათლება მიიღო. თვის მდგომარეობით მას შეეძლო ესარგებლნა და დიდი ადგილი მიეღო სამსახურში, მაგრამ მან ეს არ მოინდომა. სასულიერო წოდება მიიღო, დაინიშნა ბიბლიოტეკრად და ფილოსოფიის მასწავლებლად. შინაურ აღზრდა-განათლების მიღების შემდეგ მეთოდი სამხედრო სამსახურში შევიდა და რამდენიმე წელიწადს იყო მმართველად ერთის ბერძენ-სლავიანთა მოსახლე ქვეყნისა. შემდეგ ამანაც დასტოვა საერო წოდება და ძმასთან ერთად წავიდა ოლიმპს, საცა მარხვასა და ლოცვაში დროს ატარებდნენ. 858 წელს ორთავენი იმპერატორმა ქრისტიანობის საქადაგებლად გაგზავნა ქაზარეთში. აქედგან დაბრუნების შემდეგ ამავე მიზნით გაგზავნილ იქმნენ იგინი მორავიაში.

მორავიაში წასვლამდე კირილე და მეთოდიმ შეადგინეს სლავიანური ანბანი, სლავიანურს ენაზე გადიდეს ახალი ალთქმის ზოგიერთი წიგნები: საწინასწარმეტყველო, დავითნი, ჟამნი, კონდაკი, პარაკლიტონი, წესნი საიდუმლოთა შესრულებისა და ანდერძ-აგებისა. ამისთანა სახელ-მძღვანელოებით აღჭურვილებმა, მოვიდნენ-რა მორავიაში, დაადგინეს ღვთისმსახურება სლავიანურს ენაზე, დააარსეს სკოლანი და ხალხის მოძღვრება დაიწყეს ხალხისავე ენაზე. მორაველნი დიდის სიხარულით იღებდნენ ქრისტიანობას მხოლოდ ახალი მქადა-

– 49 –

გებლების მისვლა მორავიაში, ქრისტიანობის გასავრცელებლად სლავიანთა შორის, არ მოსწონდათ და არ იამებოდით არც ნემეცთა ეპისკოპოსებს და არც პაპს. პაპ ნიკოლოზმა კირილე და მეთოდი რომს დაიბარა. იგინიც წმ. კლიმენტოს ნაწილებით წავიდენ. ნიკოლოზი ცოცხალი არ დახვდათ. მის მაგიერ მქადაგებელნი სიყვარულით მიიღო პაპ ადრიანემ და მოიწონა მათ მიერ სლავიანურს ენაზე გადაღებული ღვთის-მსახურება. წმ. კრილე რომშივე მონაზონებაში აღესრულა, ხოლო მეთოდი ისევ თავის სამწყსოს დაუბრუნდა. მორავიაში ხალხის ამბოხება მოჰხდა და ამისგამო მეთოდი იძულებული შეიქმნა თავის მოწაფეებით პანონიში გაქცეულ იყო. ამ ქვეყნის მთავარ კოცელმა სიყვარულით მიიღო მეთოდი, რომლისთვისაც პაპს გამოსთხოვა მთავარ-ეპისკოპოსობა პანონიისა. ამისაგამო ნემეცთა სამღვდელთა განრისხდა და გერმანიის იმპერატრიცა და მორავიის მთავარი სვიატოპოლკიც მეთოდს გადაემტერნენ. წმიდანი საპყრობილეში ჩასვეს. პაპი იოანე VIII-ე წაესარჩლა მას. თავ-გასულ ეპისკოპოსებს აღუკრძალა ღვთის-მსახურება, მეთოდეს-კი ისევ წინანდელი ღირსება დაუბრუნა და ამას გარდა, მორაველთა თხოვნისაგამო, მიუბოძა მთავარ-ეპისკოპოსობა მორავიისა. მაგრამ მცირე ხნის შემდეგ ნემეცთა ეპისკოპოსებმა შეატყობინეს პაპს, რომ მეთოდი არ აღიარებს წმ. სულის გამოსვლას „და მისაგანაც“, არც პაპის უფლებას ემორჩილება და ამაზრით ავრცელებს ღვთის-მსახურება სლავიანურს ენაზეო. პაპმა აღკრძალა ღვრის-მსახურება, სლავიანურს ენაზე და მეთოდიც რომში. გაიხმო. რომის კრებაზედ თავი იმართლა მეთოდიმ და ისევ თავის სამწყსოს დაუბრუნდა. მაშინ ნემეცნი შეუჩნდნენ მორავიის მთავარს სვიატოპოლკს და გადაჰკიდეს მეთოდის. მოციქულები ტანჯვათა და შრომათა დათმენით აღესრულა წმიდანი 885 წელს, 6 აპრილს. მორავიის მთავარ-ეპისკოპოსი ისევ

– 50 –

რომის ტახტს დაემორჩილა. მაგრამ ეს ქვეყანა მალე დროში დაიპყრეს ბოჰემელთა და ვენგერთ და ურთი-ერთ შორის გაინაწილეს. მორავიის საეპისკოპოსო გაუქმდა. ეს ქვეყანა პაპმა მიაწერა ჯერ პასავის საეპისკოპოსოსა და მერმე პრაგისას. მაგრამ 1062 წელს ისევ დაარსდა საეპისკოპოსო კათედრა მორავიაში. მორავიიდან ქრისტიანობა შევიდა ბოჰემიაშიაც თვით მეთოდის დროსვე. მეთოდიმ ბოჰემიის მთავარი ბორივეი ჯართურთ მონათლა და ამ მთავრის შემწეობთ გაავრცელა ქრისტიანობა ბოჰემიაში. აქედგან ქრისტიანობა მოეფინა პოლშას. პოლშის მთავარი მეჩისლავი მოინათლა 966 წელს, დააარსა პოზნანის საეპისკოპოსო და თვის ქვეყნის ქრისტიანობა დაუმორჩილა რომის პაპს.

წმ. კირილე და მეთოდის მიერ გაქრისტიანებულ სლავიანთა ქვეყნები პაპთა მეცადინეობით დაემორჩილნენ რომის ტახტს და მათში გავრცელებული სლავიანური ღვთის-მსასუ-



რება ლათინურზედ შეიცვალა. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, სლავიანების განმანათლებელთა შრომამ უნაყოფოდ არ ჩაიარა. მათ მიერ მორავთათვის თარგმნილი საღმთო წერილი რუსებს დაშთათ და იგი თარგმანება რუსთა შორის სწრაფად ქრისტიანობის გავრცელების მიზეზად შეიქმნა.

რ უ ს ნ ი ვლადიმერის დრომდისაც უცნობნი არ იყვნენ ქრისტიანობისა. ჯერ ასკოლდისა და დირის დროს კიევში მოიკიდა ფეხი ქრისტიანობამ. ასკოლდი და დირი თავის ჯარით რომ არბევდნენ კოსტანტინეპოლის არე-მარეს და ძრიელ შეაჭირვეს ბერძენნი, მაშინ ეს უკანასკნელნი შეევედრნენ ღმერთსა და შემწეობა სთხოვეს. პატრიარქმა ფოტიმ ვლაქერნის ტაძარში დაცული სამოსელი ღვთის-მშობლისა ჩაასვენა ზღვაში. ასტყდა ქარიშხალი და შთანთქა რუსთა გემები. ამ გარემოებამ დიდი ზედ-მოქმედება იქონია ასკოლდსა და დირზედ. კიევში დაბრუნებისავე უმაღლ მათ მოციქულები გაგზავ-

– 51 –

ნეს კოსტანტინეპოლეს და ქრისტეს სარწმუნოების მოძღვარნი გამოითხოვეს. კიევში მოვიდა ბერძენთ ეპისკოპოსი. ამან წინაშე ხალხისა დაიწყო ქადაგება ქრისტეზედ და სასწაულებზე, რომელნიც ღმერთმა მოახდინა ძველს აღთქმაში. რუსებმა მოისმინეს მოძღვრება და მერმე უთხრეს: „თუ ჩვენ ჩვენის თვალით არ ვიხილეთ იმის მსგავსი, რაც სახმილში შეემთხვათ სამთა ყრმათ, არ ვირწმუნებთო. სახარებ, რომელიც ხელში გიჭერია, ცეცხლში ჩააგდე და თუ არ დაიწვა, მაშინ მოვიქცევით ქრისტიანეთა ღმერთისადმიო“. მაშინ ეპისკოპოსი შეევედრა ღმერთსა ამ სიტყვებით: „უფალო! ადიდენ სახელი შენი წინაშე ამ ხალხისა“. წიგნი დასდო ცეცხლზე. სახარება უვნებლად დაშთა. თვით ბაბთაც (ლენტი), რომლითაც სახარება იყო შეკრული, არ დაიწვა. სასწაულით ზარ-დაცემულ რუსებმა ქრისტესადმი მოქცევა დაიწყეს (867 წელს).

დედოფალმა ოლგამ შეიყვარა უბიწო ცხოვრება კიევის ქრისტიანებისა, ამის გამო შეიყვარა თვით ქრისტიანებრივი სარწმუნოებაცა და გაქრისტიანება განიზრახა. ქრისტიანობის უკეთესად გასაცნობად დიდის ამალით წავიდა კოსტანტინეპოლეს, და ნათელ-ილო. მისი მოძღვარი იყო თვით პატრიარქი, იმპერატორი – კი მიმრქმელი და ნათლია. დაბრუნდა რუსეთში და მოიწადინა თავის შვილის მთავარ სვიატოსლავის მოქცევა, მაგრამ მან არ ისურვა და უარჰყო ქრისტიანობა. ოლგას შვილის-შვილი ვლადიმერი-კი თვითონაც მოინათლა და მთელი ხალხიც განანათლა 9988 წ.).

– 52 –

**თავი მეორე.**

სწავლა ეკკლესიისა.

## § 1. საღმრთო წერილი.

ქრისტეს სწავლა დასაწყისში, ეკლესიის დადგინების დროს, ხალხში ვრცელდებოდა ზეპირ-გარდმოცემითა და მოძღვრებით. შემდეგში-კი, რომ ქრისტეს სწავლა არ გაერყვნათ, წმიდა მოციქულებმა ქრისტეს-მიერ ყოველივე ნამოძღვრი დასწერეს. ამ ჩაწერებით შესდგა ახალი აღთქმა, რომელიც შეიცავს 27 წიგნს. ყველა ეს წიგნები დაიწერა პირველ საუკუნის განმავლობაში სხვა-და-სხვა ადგილასა და სხვა-და-სხვა პირთაგან. ოთხიწიგნი – ს ა ხ რ ე ბ ა წარმოგვიდგენს ქრისტეს ცხოვრებასა, სწავლასა და ეკლესიის დაფუძნებას. წმიდა წიგნების მწერალნი არიან:

ა) მ ა თ ე . ეს არის ერთი ათორმეტთა მოთქულთაგანი. იგი სახარების წერას ყველაზე ადრე შეუდგა, ათანასეს მოწმობით, ქრისტეს ამალღების რვა წლის შემდგომ. სახარება შესდგება ოთხის თავისაგან, რისგამო ქართველები ამ წიგნს ოთხ-თავსაც უწოდებენ. მათესაგან დაწერილია პირველი თავი, რომლის დასაწყისში მოყვანილია იესო ქრისტეს შთამომავლობის ხე ანუ კიბე.

– 53 –

ბ) მ ა რ კ ო ზ ი . ეს მახარობელი არის პეტრეს თანამგზავრი და აგრეთვე პავლესი და ბარნაბასი. აქამდის არ იციან, თუ მარკოზმა სად დასწერა თვისი სახარება. ევსევის ფიქრით, მახარობელს სახარება დაუწერია რომს, ოქროპირის თქმით, ალექსანდრიას. არც ის იციან, თუ რომელ ენაზე დასწერა, ბერძნულსა თუ ლათინურზე.

გ) ლ უ კ ა . ეს მახარობელი შთამომავლობით იყო ანტიოქიელი; იგი იყო მკურნალი და მხატვარი; შემდეგ ქრისტიანობა მიიღო და პავლე მოციქულის თანამშრომლობა იტვირთა. იერონიმე ამბობს, რომ ლუკამ სახარება დასწერა კორინთაში მყოფობის დროსაო, ესე იგი 53 წ. ახლო ხანში. მისი სახარება შეიცავს ცნობებს წინა-მორბედის დაბადებიდან მოკიდებული, ვიდრე ქრისტეს ამალღებამდე.

დ) ი ო ა ნ ე . ირინეს მოწმობით, იოანეს თვისი სახარება დაუწერია მწვალებელთა გამრავლების გამო. თეოფილაკტეს-კი ჰგონია, რომ მახარობელს თვისი შრომა პატმოსზედ პყრობილობის დროს შეუსრულებიაო.

ს ა ქ მ ე მ ო ც ი ქ უ ლ თ ა . ამ წიგნის დამწერი არის მახარობელი ლუკა. იმდენ წლის ამბებს შეიცავს ეს წიგნი, რამდენ თავადაც არის გაყოფილი, სახელდობრ 28 თავად. ამაში აღწერილია: ამალღება ქრისტესი, წმიდა სულის მოფენა, თავგარდასავალი მოციქულთა: პავლესი, პეტრესი, იოანესი და იაკობისა და აგრეთვე ცნობანი ეკლესიის დაარსების პირველ ხანებზე.

სამწყსოს მოხილვის დროს მოციქულნი შეიტყობდნენ-რა, რომ მორწმუნენი ჰსაჭიროებენ მათს შემწეობა-დარიგებასა და ანუ რაიმე საეკლესიო საქმის განხილვასა, მაშინათვე ეპის-

ტოლეთი მიჰმართავდენ თვის ცხოვართ, არიგებდნენ მათ და ნუ-  
გეშ-ცემდნენ, ხოლო საეკლესიო საქმეები წესიერებაში მოჰ-  
ყვანდათ. ამ ნაირ ეპისტოლეთა რიცხვი არის ოც-და-ერთი,

– 54 –

რომელთაგან მარტო პავლე მოციქულს ეკუთვნის თოთხმეტი.  
ყველა ეს წმიდა წიგნები ანუ ახალი აღთქმა დამთავრდება  
იოანე მოციქულის გამოცხადებით.

შენიშნვა. ამ წიგნებ გარდა მოციქულებს კიდევ  
მიაწერენ სარწმუნოების სიმბოლოს შედგენას. ამ სიმ-  
ბოლოს ჰქვია „სამოციქულო სიმბოლო“. იგი იკითხება  
ასრე: ა) მრწამს მამა ღმერთი ყოვლად შემძლებელი,  
ბ) შემოქმედი ცათა და ქვეყანისა; გ) და მრწამს იესო  
ქრისტე, ძე მისი, მხოლოდ შობილი, უფალი ჩვენი;  
დ) რომელი სულისაგან წმიდისა გარდამოხდა და მარია-  
მისაგან იშვა; ე) პონტოელის პილატეს ზე ჯვარს-ეცვა,  
ივნო და დაეფლა; ვ) შთავიდა ჯოჯოხეთად და მესამესა  
დღესა აღსდგა მკვდრეთით; ზ) ამალდა ზეცად და მჯ-  
დომარე არს მარჯვენით მამისა ყოვლად შემძლებელისა;  
წ) იქითგან გარდამოვა განსჯად ცხოველთა და მკვდარ-  
თა; თ) და მრწამს სული წმიდა და წმიდა სამოციქულო  
ეკლესია, ი) წმიდა ზიარება; მოტევება ცოდვათა; ია)  
აღდგომა მკვდართა; იბ) ცხოვრება საუკუნო. ამინ.

ყველა ეს წიგნი პირველად კერძო კუთვნილებას შეად-  
გენდნენ, ესე იგი იმ ეკლესიებისას, რომელთა მიმართ მიწე-  
რილ და წარგზავნილ იყვნენ. ხოლო მეორე საუკ. დასაწ-  
ყის-კი, როდესაც ყველა ეკლესიანი მჭიდროდ შეკავშირ-  
დნენ, საერთონი შეიქმნენ ყველა ქრისტიანეთათვის. მთელ  
კრებულს ამ წიგნებისას დაერქვა „წიგნი ახალის აღთქმისანი“.   
ამავე საუკუნეს ბერძნულის ენიდამ, – რომელზედაც უმეტესი  
ნაწილი ამ წიგნებისა დაწერილ იყო, – ახალი აღთქმა გადა-  
ღებულ იქმნა ლათინურსა და სირიულს ენებზედ\*. რომელი

---

\* სახარებისა და წმ. წიგნების ქართულს ენაზე გადმოღების შესახებ  
ცნობანი იხ. „საქართ. ისტორიაში“.

– 55 –

მორწმუნენიც ამ თარგმანებითა აწუ ბერძნულის დედნით ვერ  
სარგებლობდენ, იგინი გზას (იოლად) მიდიოდნენ მოცი-  
ქულთა გარდმოცემის ზეპირ-სწავლით. საღმრთო გარდმო-  
ცემა უმთავრესად არის სარწმუნოების მოკლედ აღვიარება,  
სიმბოლოს სახით.

## § 2. მოციქულების მოადგილეების ნაწერი.

მოციქულების შემდეგ, რაოდენიმე ხნის განმავლობაში,  
მათ მიერ გარდმოცემულის სწავლის მცველ-მაუწყებელი

იყვნენ მოციქულებრივნი კაცნი. მოციქულთა-მიერ გარდ-  
მოცემულის უმეტესი ნაწილი მათ აღწერეს. ამიტომაც  
მათი ნაწერები მოციქულების გარდმოცემათა ჭეშმარიტ საუნჯედ  
და წმინდა წყაროდ ითვლება. ამ მოციქულებრივ პირთ ეკუ-  
თენიან:

ა) ბ ა რ ნ ა ბ ა , ერთი 70-თთა მოწაფეთაგანი ქრისტესი  
და თანამშრომელი მოციქულის პავლესი. ამან თავი თვისი  
ქრისტეს სწავლის ქადაგება-ხარებას შესწირა. იგი მოღვაწეობდა  
კუნძულს კვიპრეზედ. ბარნაბამ დაგვიტოვა ერთი ეპისტოლე,  
სწავლა-მოდღვრებით აღსავსე; ბ) ე რ მ ა აგრეთვე იყო ერთი  
სამოც-და-ათთაგანი, ძველის გარდმოცემით, ეპისკოპოსი ფი-  
ლიპეოლისა. ამან დასწერა წიგნი „მწყემსი“, აღსავსე საი-  
დუმლო სახილველებითა და ცნება-იგავებითა; გ) კ ლ ი მ ე ნ ტო-  
ს ი , რომის პირველ ეპისკოპოსთაგანი, რომელიც ბევრ მოციქუ-  
ლებთან ერთად ჰქადაგებდა და ეწამა მოციქულ პავლესთან  
ერთად. ამან დაგვიტოვა ორი ეპისტოლე კორინთის ეკლე-  
სიის მიმართ; დ) დ ი ო ნ ო ს ი , არეოპაგის შესაკრებელის წევრად  
ყოფილი, შემდეგში მოწაფე პავლესი და პირველი ეპისკოპოსი  
ათინისა. გარდმოცემის თქმით, იგი სახარების საქადაგებლად

- 56 -

წასულა გალიაში და იქვე წამებულია. მის დაწერილებად  
მიაჩნიათ 12 წერილი და სხვა თხზულებანი, რომლებშიაც  
განმარტებულია ცისა და ეკლესიის იერარქია (საღმრთო მთა-  
ვრობა), ღვთიური სახელები, ღვთის-მეტყველების საიდუმლოება;  
ე) ე გ ნ ა ტ ე , მოწაფე იოანე მოციქულისა, მოციქულთა მიერ-  
ვე ხელ-დასხმული ანტიოქიის ეპისკოპოსად. ღვთის სიყვარუ-  
ლისაგამო იგი ტროიანეს ბრძანებით მიუგდეს ლომებს და  
დააგლეჯინეს. აზიისა და რომის ეკლესიებს და აგრეთვე წმ.  
პოლიკარპეს მან წარუგზავნა შვიდი ეპისტოლე; ვ) პ ო ლ ი -  
კ ა რ პ ე , ეპისკოპოსი ზმირინისა და მოწაფე მოციქულის იოანესი,  
ქრისტეს სახელისათვის წამებული იმპერატორის მარკ აგრე-  
ლიანეს დროს. მის მრავალ ეპისტოლეთა შორის, რომელნიც  
სხვა-და-სხვა ეკლესიებს წარუგზავნა, დაშთენილია მხოლოდ  
ეპისტოლე ფილიპკელთა მიმართ.

§ 3. დასავლეთ-აღმოსავლეთის ეკლესიათა მამანი და მოძღვარნი.

მწერლობითი მოღვაწეობა მამათა და მოძღვართა მეო-  
რესა და მესამე საუკუნოებში დამოკიდებული იყომამინდელ  
დრო-ჟამის ვითარებასა და გარემოებაზედ. ქრისტიანებზე ცუდი  
ხმები დადიოდა ხალხში. ამ ხმებს ავრცელებდნენ წარმართთა  
მწერალნი, მაგ. ცელსი და პორფირი; საჭირო იყო. ამ გვარ  
ხმებისა და ცრუ ბრალდებათა დარღვევა და ქრისტიანების და-  
ცვა. ქრისტიანებისა და ქრისტიანობის დამცველთ შორის შესა-  
ნიშნავნი არიან: წმ. იუსტინე მოწამე, ათინაგორი, ტერტუ-  
ლიანი და ორიგენი. შინაარსი ყველა აპოლოლიათა (დაც-  
ვათა) არის შემდეგი: ა) ქრისტიანებისათვის შეწამებულ ცილის-

წამებათა დარღვევა, ვითარნიც არიან: უღვთოება და სხვა დანაშაულობანი; ქრისტიანთათვის მართლ-მსაჯულების გამოთ-

– 57 –

ხოვა; დაცვა ქრისტიანობისა, მის შინაგან ჭეშმარიტების ახსნა ჩვენებით; დამტკიცება მისი, რომ ქრისტიანების ცხოვრება და ყოფა-ქცევა არის ღვთის-ნიერი, წმინდა და ქრისტიანებრივ ჭეშმარიტებათა შესაფერი; განმარტვა იმისი, რომ ქრისტიანობის ჭეშმარიტებას ჰმოწმობენ სასწაულნი და წინასწარმეტყუელებანი და იგი ეთანხმება ძველი დროის ფილოსოფოსთა თქმულსა და მოლოდებას. ბ) წარმართობას ჰხატვენ იმისთანა რჯულად, რომელიც კაცობრიობის საღს ჰკუასა და გონიერებას ეწინააღმდეგება და აღნიშნავენ კაცის გონიერებასთან მოუთავსებელ და გარყვნილ წეს-ჩვეულებათა და აგრეთვე ზნეობის დაცემულობასა მთელს საწარმართო ქვეყანაში.

ცილის-წამებისაგან დაცვის გარდა, ეკლესიის მამანი და მოძღვარნი იძულებულნი იყვნენ ებრძოლნათ თვით ქრისტიანეთა საზოგადოებაში გაჩენილ ცთომილებათა წინააღმდეგ. ამ ცთომილების გავრცელებას ხელს-უწყობდნენ ის ურიანი და წარმართთაგანნი, რომელნიც გაქრისტიანების შემდეგ იმდენ თავგანწირულებას ვერ იჩენდნენ, რომ სრულად უარ-ეყოთ თვისნი წინანდელნი რწმენანი; პირიქით, ჰსურდათ ესრეთნი რწმენა-შეხედულებანი ქრისტიანობასთან მოეთავსებინათ. მათ შეითვისეს სხვა-და-სხვა მიმართულებანი და თვის თანამოაზრეთაგან შეადვინეს განსაკუთრებულნი სკოლანი. მაგრამ მათ მიერ აღიარებული სწავლა ქრისტიანობას რყვნიდა და მათი სკოლანი საერეტიკო მწვალებლობას ჰქადაგებდნენ. ამ ნაირი მწვალებლობა სამი იყო: ა) წ ვ ა ლ ე ბ ა უ რ ი ე ბ რ ი ვ ი . იგი ქრისტეს სარწმუნოებასთან ერთად აღვიარებდა მოსეს რჯულსაც; ბ) წ ვ ა - ლ ე ბ ა გ ნ ო ს ი ს თ ა , რომელსაც აღმოსავლეთის სარწმუნოებისა და საბერძნეთის ფილოსოფიასთან სახარების შეკავშირებით, ჰსურდა დაეარსებინა ახალი სარწმუნოებრივ-ფილოსოფიური სწავლა; გ) წ ვ ა ლ ე ბ ა მ ო ნ ა რ ქ ი ა ნ თ ა , რომელსაც ბერძენთა ფილოსოფიის შემწეობით ქრისტეს სარწმუნების

– 58 –

უმადლესნი საიდუმლონი უნდოდა შეეთანხმებინა ადამიანის მოკლე ჰკუის და მარტივ გონების შემეცნებასთან.

ამისთანა ცთომილებებმა მამანი და მოძღვარნი მეორესა და მესამე საუკუნოებში იძულებულ-ჰყო წინანდელზედ უფრო ვრცლად განემარტათ ჭეშმარიტი სწავლა ქრისტესი; და რადგან მწვალებელნი, თავის აზრის დასამტკიცებლად, ხშირად განგებ რყვნიდნენ საღმრთო წიგნების დედა აზრსა და აგრეთვე თავათაც არდგენდნენ ყალბს საღმრთო წიგნებსა, ამისგამო მწყემსთ იზრუნეს იმისთვისაც, რომ საყოველთაო ცნობაში მოეყვანათ საღმრთო წერილის ყველა კანონიერნი წიგნნი, განემარტათ და გაეჩხრიკათ იგინი. ამისთანა მამათა და მოძ-

ღვართ შორის შესანიშნავნი არიან:

ა) წმ. ი რ ი ნ ე , პოლიკარპეს მოწაფე. იგი თვისის მრევ-  
ლით მცირე-აზიიდან გადასახლდა გალიაში (177 წ.) და  
აქ, პოთინეს სიკვდილის შემდეგ, აღვიდა ლიონის საეპისკო-  
პოსო კათედრაზე; ბ) ტ ე რ ტ უ ლ ი ა ნ ე , მოძღვარი კართაგე-  
ნისა და ქრისტიანეთაგან პირველი მწერალი ლათინურს ენა-  
ზე. იგი განთქმული იყო თვისის მეცნიერებითა, გულმოდგი-  
ნეობა-ღვთისნიერებით და დიდის სიყვარულით ქრისტეს სარ-  
წმუნოებისადმი; ზ) წმ. კ ვ ი პ რ ი ა ნ ე , ეპისკოპოსი კართაგე-  
ნისა, წამებული ქრისტესთვის ვალერიანეს დროს (258 წ.);  
დ) პ ა ნ თ ე ნ ი , ე) კ ლ ი მ ე ნ ტ ო ს ი და ვ) ო რ ი გ ე ნ ი . ამათ  
სამთავემ თვისის სწავლით ალექსანდრიის საკათაქმეველო სკო-  
ლა აღიყვანეს უმაღლეს ხარისხამდე. მათ ჰსურდათ ეკკლესი-  
ისათვის მოემზადებინათ განათლებულნი და ღირსეულნი მწ-  
ყემსნი. პანთენმა არა დასწერა-რა. იგი უფრო ცნობილია  
თვისის ნამოწაფარის კლიმენტოს ალექსანდრიელისაგან. უმე-  
ტესი ნაწილი თვისის ცხოვრებისა კლიმენტოსმა წარმართო-  
ბაში გაატარა; შეისწავლა ფილოსოფია და მთელი მაშინდე-  
ლი დროის მეცნიერება ზედმიწევნით იცოდა. შევიდა-რა

– 59 –

ალექსანდრიის სკოლაში, საცა პანთენი საღმრთო წერილს  
განმარტავდა, იგი გაჰკვირდა ქრისტიანებრივ სარწმუნოების  
სიღრმე-სიჭეშმარიტებითა და მოინათლა, შემდეგში იგი აღრ-  
ჩეულ იქმნა პანთენის მოადგილედ (191 – 202). შეიქმნა-რა  
ეპისკოპოსად, მან მთელი თვისი ძალ-ღონე და წარმართობის  
დროს შეთვისებული ფილოსოფიური ცოდნა მოახმარა ეკკლე-  
სიის დიდებას. ფილოსოფიის დახმარებით მრავალნი წარმარ-  
თნი სწავლულნი მოაქცია. მის თხზულებათაგან შესანიშნავნი  
არიან: 1) შეგონება წარმართთა. ამ თხზულებაში კლიმენ-  
ტოსი არკვევს წარმართობის მითოლოგიის სიმჩატე-სიცარიე-  
ლეს და ფილოსოფიურ სწავლათა ნაკლულეევანებას; 2) პედა-  
გოგი (აღმზრდელი), რომელშიაც მოყვანილია ქრისტიანეთა  
ყოფა-ქცევის წესნი და 3) ს ტ რ ო მ ა ტ ა (ნარკვევი), რომელ-  
შიაც მოყვანილია უკეთესნი აზრნი და თქმულებანი ბერძენთ  
ფილოსოფოსთა და ქრისტიანეთა მწერალთანი.

ორიგენი, კლიმენტოს მოწაფე, შეიქმნა თვისის მასწავ-  
ლებლის მოადგილედ. იგი თვისის სწავლა-განათლებით შეიქ-  
მნა დიდებად და საკვირველებად მაშინდელ დროის მეცნიე-  
რებისა; იგი იყო წარჩინებული ფილოსოფოსი, შესანიშნავი  
ფილოლოგი, კრიტიკოსი, განმმარტებელი, ღვთის-მეტყველი  
და დამცველი (აპოლოგეტი). დაუღალავად შრომისა და მე-  
ცადინეობისგამო მას უწოდეს „ანდამანტი“. ჯერ ისევ 18-ის  
წლისა იყო, რომ კლიმენტოს ღირსეულ მოადგილედ აღიარეს.  
მრავალნი წარმართთა მსწავლულნი მოდიოდნენ მისი მოძღვ-  
რების მოსასმენად. ქრისტეს სარწმუნოების უმარტივეს და პირ-  
ველ-დაწყებით სწავლათა მოძღვრება ორიგენმა მიანდო  
ერთს თავის მოწაფეთაგანს და თვითონ-კი ბერძენთ სიბრძნის

საიდუმლოებათა ქადაგება იკისრა. მსმენელთ ამგვარად ამზადებდა და ასწავლიდა, რათა ადვილად შეეგნოთ საღმრთო წერილი. მისმა სიტყვამ მოაქცია მრავალნი წარმართნი და მწვალებელ-

- 60 -

ნი. სამწუხაროდ, მიუხედავად თვისის განათლებისა, მას შეცდომებიც მოსდიოდა. პლატონის ფილოსოფიით გატაცებული, მიემხრო იმ აზრს, რომელიც ამტკიცებდა, რომ ქმნილებადი საუკუნოაო, ადამიანის დაბადებამდე მისი სული უკვე არსებობსო და სხვ.; ამისთანა ცთომილებისაგამო ალექსანდრიის სკოლის კათედრიდგაწ გადააყენეს. წარვიდა-რა პალესტინას, ახალი სკოლა დააარსა კესარიამი და ამ სკოლასაც ისეთი სახელი, ოუხვეჭა, როგორც ალექსანდრიისას ჰქონდა. აქ აღზარდა შემდეგნი შესანიშნავნი პირნი: გრიგორი სასწაულთ-მომქმედი და მოწამე პამფილე. ორიგენი აღესრულა წამებით 251 წელს. ორიგენის 6000 თმხულებათა შორის შესანიშნავნი არიან: 1. სა ფ უ მ ვ ე ლ ი , მოთხრობა სარწმუნოებაზედ; 2. თ ხ ზ უ ლ ე ბ ა წ ი ნ ა ა ღ მ დ ე გ ზ ე ლ ს ის ა ; 3. და ბ ა დ ე ბ ის განმარტება; 4. ე ქ ზ ა კ ლ ა ანუ აძველი აღთქმის წიგნთა დედნის შედარება ამავე წიგნის მრავალ ძველ და ახალ თარგმანებთან.

#### § 4. მსოფლიო კრებანი.

##### ა) პირველი მსოფლიო კრება.

ალექსანდრიის მოძღვარ არიოზს სამეზაზედ სწავლა ჰსურდა შეეთანხმებინა ღვთის ერთა რსებასთან და ამ აზრის განმარტების დროს იქამდის მივიდა, რომ წმიდა სამების მეორე პირის ღვთაებობა უარ-ჰყო. მისი! აზრით ძე ღვთისა იყო უმალლესი და უსრულესი ქმნილება ღვთისა, ქვეყნის შემოქმედისა. თუმცა მეორე პირი საღმრთო წერილში იწოდება ძე ღვთისად, ხოლო იწოდება არა არსებით, არამედ ძეობითაო (შვილობილობითა.). ალექსანდრიისავე მთავარ-ეპისკოპ-

- 61 -

პოსს ალექსანდრეს არიოზის შთაგონება უნდოდა. მაგრამ მისმა შთაგონებამ, უნაყოფოდ ჩაიარა, არიოზის ცრუ-სწავლა კი ალექსანდრიის გარეშე ქალაქებშიაც გავრცელდა; ამიტომ მთავარ-ეპისკოპოს ალექსანდრემ ეკლესიისაგან არიოზი განაყენა. მწვალებელი წავიდა პალესტინას, საცა იგი თავის მფარველობაში მიიღო მისმა წინანდელმა სკოლის ამხანაგმა და ეხლანიკომიდიის ეპისკოპოსმა ევსევიმ, ძლიერმა და გავლენიანმა ხელ-მწიფის სასახლეში. ევსევის შემწეობით მწვალებლობა სწრაფად გავრცელდა და ყველგან უკმაყოფილება, უთანხმოება და ღელვა დაჰბადა. ყველა ამ უწესობათა მოსასპობლად იმპერატორმა კოსტანტინემ მთელის ქვეყნიდამ შეჰკრიბა ეპი-

სკოპოთი გამოსარკვევად ჭეშმარიტებისა. კრება გახსნა ნიკია-ში 325 წ. დაესწრნენ 318 ეპისკოპოსნი. კრების გახსნის დროს თვით იმპერატორიც ბრძანდებოდა. არიოზის სწავლა მთელი კრების წინაშე ბრწყინვალედ დაარღვია ალექსანდრიის ეპისკოპოსთან მოყოლილ მთავარ-დიაკონმა, სახელ-გან-თქმულმა ათანასემ. ამისა გამო შეკრებილთა მამათ შეაჩვენეს არიოზის მწვალებლობა; ჭეშმარიტი სწავლა მსოფლიო ეკკლესიისა-კი განმარტეს სიმბოლო სარწმუნოების პირველი შვიდი მუხლით. ეს სიმბოლო ხელ-მოწერით დაამტკიცა მთელმა კრებამ. ხოლო ხელი არ მოაწერა თვით არიოზმა და მისირიის ორ ეპისკოპოსმა. ერეტიკოსნი ეკკლესიისაგან განკვეთილ და იმპერატორის-მიერ ექსორია ყოფილ იქმნენ.

კრებამ განმარტა-რა დოღმატი შესახებ ძი ს ერთარსებისა მ ა მ ა ს თ ა ნ , მოახდინა კიდევ შემდეგნი განკარგულებანი: დაადგინა ჟამი აღდგომის დღესასწაულისა, სახელდობრ, გაზაფხულზედ მთავარის გავსების შემდგომ პირველ კვირა დღეს; დაადგინა ოცამდე კანონი ეკკლესიის მმართველობასა და ზედამხედველობის შესახებ. ეკკლესიის იერარქიაში უპირატესობა მიენიჭათ რომის, ალექსანდრიის

– 62 –

და ანტიოქიის მთავარ-ეპისკოპოსებს.

არიოზს იმპერატორის სასახლეში ძლიერნი მომხრენი ჰყვანდნენ. ეს მომხრენი ისრე ერთგულად მოქმედებდნენ სასარგებლოდ თავის წარმომადგენელისა, რომ იმპერატორმა არიოზი ექსორიობიდან დააბრუნა და ჯერ ალექსანდრიისა და მერმე კოსტანტინეპოლის მთავარ-ეპისკოპოსთ მისწერა მიენიჭათ მისთვის წინანდელი ღირსება, ხოლო სიკვდილმა უსწრო არიოზს და ეკკლესიის გზა გადუღობა. არიოზის სიკვდილით მისი მწვალებლობა არ განელდა და არ ჩაქრა.

არიოზის მიმდევართ სრულიად შეიპყრეს გონება კოსტანტინე იმპერატორის მოადგილის კოსტანცისა და მის შემწეობით თვის მწვალებლობას დიდი მნიშვნელობა მოუპოვეს აღმოსავლეთსა და დასავლეთში. კოსტანცის ბრძანებით, ვინც ნიკიის კრების დადგენილებას აღიარებდა, იმას ჰხდიდნენ ყოველივე უფლებას, ართმევდნენ ქონებასა და ექსორიას უწყესებდნენ; იმპერატორ ვალენტმა-კი ბრძანება გასცა, რომ გაანურჩეველად წლოვანობისა, სქესისა და ღირსებისა ყველანი აემულუქბინათ არიოზის სწავლის მისაღებად; ვინც არ მიიღებდა, სიკვდილით დაესაჯნათ. ამის გამო ვალენტის დროს მართლ-მადიდებელნი წარმართ იმპერატორების დროზედ ნაკლებ არ იდევნებ-ისჯებდნენ. ამ დროის მართლ-მადიდებლობის დამცველთა შორის შესანიშნავნი იყვნენ: წმ. ათანასე დიდი, რომელმაც ექსორიობაში გაატარა წელიწადი; წმ. ვასილი დიდი და გრიგორი ღვთის-მეტყველი.

წმ. ვასილი დიდი და გრიგორი ღვთის-მეტყველი ორთავე მთამომავლობით კაპადოკიელნი იყვნენ და ორთავეს მდიდარნი და კეთილშობილნი მშობლები ჰყვან-



დათ. სამშობლო ქეყანაში დაწყებული სწავლა და-  
ამთავრეს ათინაში, საცა „მე და ვასილს, ამბობს გრი-  
გორი ღვთის-მეტყველი, გვქონდა ერთი დიდი საქმე და

– 63 –

მზრუნველობა და ეს მზრუნველობა ის იყო, რომ ვყოფილ-  
ვიყავით ქრისტიანები და ქრისტიანის სახელი გვეტარებინა”.

სწავლის დამთავრების შემდეგ ორთავენი დაბრუნე-  
ბულან სამშობლოში; დაბრუნებულან და ქრისტიანობა  
მიუღიათ. ამის შემდეგ ვასილის მოუვლია მესოპოტამია,  
პალესტინა და მისირი ყველგან შეხვედრიან მეუდაბნო-  
ენი; გაკვირვებულა მათის მოღვაწეობით და გადაუწყვეტია  
თავის თავიც შეეწირა მოღვაწეობისათვის. ამოურჩევია  
ერთი მშვენიერი, ხშირის ტყით დაჩრდილული, მთა მდ. ირი-  
სის ნაპირას და იქ დასახლებულა. თანა-მოღვაწედ  
გრიგორიც მიუწვევია. მაგრამ ეს ჯერ ხნობით თავის მო-  
ხუცებულ მშობლების მოსავლელად შინ დარჩენილა.  
აქ მუშაობასა და ღვთის ლოცვაში გაუტარებია დრო.  
საჭმელად ჰქონია მხოლოდ პური და მარილი, სასმელად  
წყალი, საცმელად – უბრალო სამოსელი, საწოლად – მიწა.  
ასრე უცხოვრია დიდხანს, მინამ ვასილისს თხოვნას არ  
გაუჭრია და გრიგორი არ მისულა მეგობართან: ერთად  
დაუწყიათ მუშაობა: ქვის კვეთა, ხეხილის დარგვა-მოვლა,  
მიწის განოყიერება და სხ. დასვენების ჟამს ლოცვასა,  
გალობასა და საღმრთო წერილის კითხვაში ატარებდნენ.  
მალე განითქვა მათი სახელი და მათთან დასახლდნენ მრავა-  
ლნი მოღვაწენი, რომლებსაც ვასილი, სხვათა შორის, ასწა-  
ვლიდა მონასტრების და ღარიბთათვის თავ-საფარის აგებას.

ვასილი დაინიშნა ეპისკოპოსად კაპადოკიის კესარიისა.  
აქ ვასილიმ სახელი განითქვა ქრისტიანობის დაცვით  
არიოზის მწვალებლობისაგან. იგი არ შეუშინდა ვალენ-  
ტსაც და არც ერთი ბრძანება არ შეუსრულა. სარწმუ-  
ნოებაზედ სიმტკიცისა და უშიშრად აღვიარებისაგამო  
იმპერატორმა არა დაუშავა-რა და ამის შემდეგ შეამ-  
ცირა დევნულება მართლმადიდებელ ქრისტიანეთა წინა-

– 64 –

აღმდეგ. ვასილიმ შეადგინა ლიტურდია, რომელიც იწო-  
დება ვასილის ლიტურდიად, კესარიაში თავის ხარჯით  
დააარსა ვრცელი ქსენონი. იგი აღესრულა 50 წლისა.  
სიყვარულით დაიტირეს წმიდანი ქრისტიანეთა, ურიათა  
და წარმართთაც-კი.

წმ. გრიგორი აკურთხა ეპისკოპოსად წმ. ვასილიმ.  
გრიგორის სახელიც განითქვა მთელს საქრისტიანოში. იგი  
კოსტანტინეპოლის ქრისტიანებმა მიიწვიეს და დასვეს  
თავის ეპისკოპოსად. აქ მან უმეტესად განითქვა სახელი  
თვისის მჭევრ-მეტყველებითა, სიტყვითა და განათლებით.

თვით ერეტიკოსნი და წარმართნიც იყრებოდნენ მისის სიტყვის მოსასმენად. ხუთს საუბარში მან განმარტა დოღმატნი წმ. სამებაზედ, მის თანაარსქებაზედ მამასთან და წმ. სულთან, სული წმიდის გამოსვლაზედ მამისაგან. ამ გვარ ღვაწლის გამო მას შეეძინა სახელი ღვთის-მეტყველისა. თეოდოსი დიდი რომ შეიქმნა იმპერატორად, კოსტანტინეპოლის კათედრა დაუმტკიცა გრიგორის და იმპერატორმა თვითონვე შეიყვანა იგი სატახტო ქალაქის უმთავრეს ტაძარში, რომელიც აქამდე ეპყრათ არიოზის მწვალებლობის მაღიარებელთ. აქ იგი დიდხანს არ დაშთა: დაეთხოვა იმპერატორსა წავიდა თავის მამულში, საცა დახშო ყოველივე ზრუნვანი ხორცისათვის და შეუდგა ზრუნვას მხოლოდ სულისათვის. გარეშე! ქვეყანა სრულიად დამარხულიყო მისთვის და მთელი მისი არსება შეპყრობილიყო ღვთის დიდებით. ამნაირს ყოფაში აღესრულა წმიდანნი: ხრწ'ნილებადი ხორცი დაუტევა მიწასა და უხრწნელი სული მიაბარა უფალსა 390 წელს. ეკკლესია იხსენიებს მას 25 იანვარს. 950 წ. მისნი ნაწილნი ნაზიანზინიდგან კოსტანტინეპოლეს გადასვენებულ და წმ. იოანე ოქროპირის ნაწილებთან დაკრძალულ იქმნენ.

– 65 –

## **ბ) მეორე მსოფლიო კრება.**

მეორე მსოფლიო კრების მოწვევა საჭირო შეიქმნა არა მარტო დასამტკიცებლად ნიკიის კრებისაგან აღიარებულის დოღმატისა შესახებ იესო ქრისტეს ღვთაებობისა, არამედ მაკედონის მწვალებლობის დასარღვევ-განსაპატიჟებლადაც. მაკედონი წმ. სულის ღვთაებას უარ-ჰყოფდა და მას, წმ. სულს, სთვლიდა იესო ქრისტეს ქმნილებად. აღმოსავლეთისა და დასავლეთის იმპერატორ თეოდოსი I-მა მიიწვია მეორე მსოფლიო კრება კოსტანტინეპოლეს 381 წელს. კრებას დაესწრნენ 150 მამანი. კრებამ უცვალეზლად დაამტკიცა ნიკიის სიმბოლო, რომელსაც თავის მხრით მიუმატა კიდევ ხუთი წევრი და განმარტა ჭეშმარიტი სწავლა წმ. სულის ერთარსებაზედ მამა ღმერთთან.

თეოდოსიმ ყველა ეკკლესიანი, კოსტანტინეპოლეში მყოფნი, წაართო მწვალებელთა და დაუბრუნა მართლ-მადიდებელთ. ასე რომ მართლ-მადიდებლობამ სრულიად გაიმარჯვა არიოზისა და მაკედონის მწვალებლობაზედ. – ამ მსოფლიო კრებამ პონტისა, მცირე აზიისა და თრაკიის ეკკლესიანი დაუმორჩილა კოსტანტინეპოლის პატრიარქს.

## **გ) მესამე მსოფლიო კრება.**

ორმა მსოფლიო კრებამ რომ განამტკიცა წმ. სამების დოღმატი, მაშინ აღუხსნელი დარჩა იესო ქრისტეს ორ-ბუნების ურთი-ერთ შორის დამოკიდებულება. ამით ისარგებლა კო-

სტანტინეპოლის პატრიარქმა ნესტორიმ და თავისებური სჯა დაიწყო ქრისტეს ორ ბუნებაზედ . იგი ამტკიცებდა, რომ ქრისტე უბრალო კაცად იშვა და ღვთაება კი, მისის წმიდა ცხოვრებისათვის მიე-

– 66 –

ნიჭა მერმე და მიენიჭა არა პიროვანებით, არამედ ღვთაება, თვით მასშივე არსებობდა, როგორც თვის ტამარშიო, ვითარცა სხვა წინასწარ-მეტყველებშიაცაო. ამიტომაც ქრისტე არა ღმერთ-კაცია, არამედ ღმერთ-შემოსილიო. ყოვლად წმიდა მარიამს უნდა ეწოდოს ქრისტეს მშობელი და არა ღვთისმშობელიო. ამ ცთომილების დიდი წინააღმდეგნი შეიქმნენ: ალექსანდრიის პატრიარქი წმ. კირილე და რომის პაპი ცელესტინე. გარდასაწყვეტად ამ საკამათო საგნისა 431 წელს თეოდოსი II-მ ეფესოში მოუწოდა მესამე მსოფლიო კრებას, რომელზედაც დაესწრნენ 200 მამანი. კრებამ უარჰყო სწავლა ნესტორისა და დაადგინა იესო ქრისტეში, მის განკაცებიდგან მოკიდებული, ეღვიარებინათ ორი ბუნება და ერთი პიროვნება. ყოვლად წმ. ქალწულ მარიამს-კი კრებამ აღუდგინა წოდება ღვთის-მშობლისა. ამასთანავე კრებამ დაამტკიცა ნიკია-პოსტანტინეპოლის სიმბოლო და აღკრძალა მასში რისიმე შეცვლა ან დამატებით, ან შემოკლებით.

ამავე კრებამ დაჰგმო დასავლეთში გამოჩენილი პელაგეანთა მწვალებლობა. ბრიტანელი ბერი პელაგე ასწავლიდა, რომ ადამიანი პირველადვე ღმერთმა უკვდავად არ შექმნა. ადამმა თვისის შეცთომით სრულიად არა ავნო-რა თვის ბუნებასაო. და ამიტომაც ყოველი კაცი იბადება სრულიად უმწიკვლოდ, თვინიერ პირველთა მშობელთ ცოდვისაო. კაცს მარტო თვისის ბუნებრივის ძალით, ღვთის შეუწყენელად, შეუძლიან მიაღწიოს ზნეობრივ სისრულემდეო.

ამნაირ აზრების გასაავრცელებლად პელაგე წავიდა რომს და მერმე კართაგენს, საცა მას გამოუჩნდა მოწინააღმდეგე. ეს იყო იპპონის ეპისკოპოსი ნეტარი ავგუსტინე. საკუთარის გამოცდილებით დარწმუნებულმა ადამიანის უძლურებაზედ, ავგუსტინემ პელაგეს გამტყუნება დაიწყო. იგი თვის თხზულებებში ცხონებისა და ქრისტიანებრივ ჭემმარიტ ცხოვრე-

– 67 –

ბისათვის აუცილებელ მოთხოვნილებად ჰხადიდა ღვთის მადლსა. კართაგენის კრებამ 418 წ. შეაჩვენა პელაგეს მწვალებლობა. კართაგენის კრების გმობა დაამტკიცა მესამე მსოფლიო კრებამაც.

#### **დ) მეოთხე მსოფლიო კრება.**

კოსტანტინეპოლის ერთმა არქიმანდრიტმა, სახელდობრ, ევტიქიმ, დაიწყო გამტყუნება ნესტორისა და ამასობაში თვითონაც ცთომილებაში შევიდა. მან დაიწყო მოძღვრება, რომ ღვთაებამ იესო ქრისტეს კაცება სრულიად შთანთქა და ამი-

ტომ იესო ქრისტეში უნდა ვაღიაროთ მხოლოდ ერთი ბუნება ღვთაებრივი. კოსტანტინეპოლის პატრიარქმა ფლავიანემ ადგილობრივ კრებაზე დაჰკმომო ევტიქის სწავლა. მაგრამ ევტიქის მომხრეობა აღმოუჩინეს სასახლეში და აგრეთვე ალექსანდრიის პატრიარქმა დიოსკორიმაც თავის მხრით. დიოსკორი მეცადინეობდა აღმოსავლეთის ეკლესიის გამგეობა მიენიჭებინათ მისთვის და ამიტომ მსოფლიო კრების მოწვევა მოითხოვა. იმპერატორის მარკიანეს ბრძანებით მოჰხდა კრება ხალკიდონში 451 წელს. კრებას დაესწრო 650 ეპისკოპოსი. ახალი სწავლა დაგმობილ იქმნა, აგრეთვე განმეორებულ იქმნა გმობა ნესტორის სწავლისაც. დიოსკორე და ევტიქი განკვეთილ იქმნენ. კრებამ დაამტკიცა დოღმატი, რომ არის ჭეშმარიტი ღმერთი და ჭეშმარიტი კაცი. ღვთაებით იგი მარადის იშობება მამისაგან და ყოვლად მსგავსია მისი; ხოლო ადამიანობით იგი შობილია ყოვლად წმიდა ქალწულის ღვთის-მშობლისაგან და ყოველივეთი, გარდა ცოდვისა, მსგავსია ჩვენი. განხორციელებიდან ქრისტესა აქვს ერთ-პიროვანება და ორი ბუნება, შეკავშირებულნი მასში შეურევნელად და უცვალებლად, განუყრელად და განუმორებლად.

– 68 –

## ე) მეხუთე მსოფლიო კრება.

მეოთხე მსოფლიო კრებამ თუმცა განიმეორა გმობა ნესტორის მწვალებლობისა, მაგრამ არც კარგი, არც ავი სთქვა იბა ედესელის, თეოდორიტე კირსელის, თეოდორე მანსუეტელის თხზულებებზედ. ამ თხზულებებში ეს სირიის ეკლესიის სამნი მასწავლელნი მომხრეობას უწევდენ ნესტორის მწვალებლობასა. ამით ისარგებლეს ნესტორიანელებმა და ხალკიდონის კრების დადგენილება თავის სასარგებლოდ ახსნეს. ამისაგამო ევტიქის მიმდევარნი უფრო განრისხდნენ ხალკიდონის კრებაზედ. ხალკიდონის კრების შესახებ უთანხმოებისა და მიუხდომელობის მოსასპობლად იუსტინიანემ კოსტანტინეპოლში მიიწვია მეხუთე მსოფლიო კრება 533 წ. და კრებას მიანდო განეხილათ სირიის ეკლესიის მოძღვართ თხზულებანი. კრება შესდგა 165 ეპისკოპოსთაგან. საქმის გარემოება დაწვრილებით გამოიკვლიეს, თეოდორე მანსუეტელი და მისი თხზულება არ მოიწონეს და შეაჩვენეს; ხოლო თეოდორიტესი და იბას წიგნთაგან შეაჩვენეს ზოგიერთნი; ხოლო მათი პიროვანება შეურვენებლად დასტოვეს.

## ვ) მეექვსე კრება.

ერეკლე იმპერატორმა მოინდომა მოექცია ევტიქის მწვალებლობის მიმდებნი (მონოფიზიტნი). ზოგიერთ მონოფიზიტთა ეპისკოპოსების რჩევით, ერეკლემ ერთს თავის მიერ გამოცემულ ოქმში ერთ-პიროვან და ორბუნებოვან ღმერთ-კაცში

აღიარა ერთი ნება. ამისგამო ერეკლეს წინააღმდეგი შეიქმნა იერუსალიმის პატრიარქი სოფრონი. ხელახლად კამათობა

– 69 –

გაიმართა. საქმის გამოსარკვევად საჭირო შეიქმნა მსოფლიო კრების მოწოდება. იმპერატორმა კოსტანტინე პოგონატმა 680 წ. კრება გახსნა კოსტანტინეპოლში. კრებას დაესწრო 170 ეპისკოპოსი. ფიცხელის კამათობის შემდეგ გარდასწყვიტეს, რომ იესო ქრისტეს, მიხედვისამებრ მისი ორის ბუნებისა, აქვს ორი ნებაცა.

11 წლის შემდეგ ამავე კრებამ, იუსტინიანე II-ს ნებისამებრ, კიდევ გახსნა თვისი სხდომანი თვით იმპერატორის პალატში, თრულისად წოდებულში. ამ ჟამად ეპისკოპოსთა, რომელთა შორის იყვნენ აღმოსავლეთის ოთხნი პატრიარქნი და პაპის ლეგატნი, განიმეორეს გმობა მონოფიზიტებზედ, რომელნიც აღვიარებდნენ ორს ბუნებასთან ქრისტესში ერთს ნებასა და განიხილეს კანონნი და დადგენილებანი წინანდელთა კრებათა შესახებ ეკლესიის მართვისა და კეთილ-წესიერებისა; ზოგი-ერთნი თვითონაც დაუმატეს და ვალდებულად ჰყვეს მათი სამარადისოდ აღსრულება მსოფლიო ეკლესიისაგან. და რადგან ეს კრება იყო დამატებითი კრება მეხუთე და მეექვსე მსოფლიო კრებათა, ამიტომ მას – თრულის კრებას, უწოდა მეხუთე – მეექვსე კრება.

იმ კანონ-დოღმატთა გარდა, რომელნიც მოიპოებიან საღმრთო წერილში, კრებამ მიიღო კიდევ:

ა) 85 კანონნი წმ. მოციქულთა.

ბ) კანონნი ექვსის მსოფლიო კრებისა.

ბ) კანონნი ადგილობრივ შვიდ კრებათა, რომელნიც მეოთხესა და მეხუთე საუკუნოებში იყო.

დ) კანონნი ეკლესიის 14 მამათა მიერ შემოღებულნი.

შემდეგში ამ წეს-კანონებს ეკლესიამ მიათვალა კანონნი მეშვიდე მსოფლიო კრებისა და აგრეთვე ორ ადგილობრივ კრებისა, რომელიც იყო მეცხრე საუკუნეში. კრებული ყველა ამ კანონთა შეადგენს საეკლესიო სჯულდებულების საფუძველს მოაქამომდე.

– 70 –

## **ზ) მეშვიდე მსოფლიო კრება.**

ბიზანტიის იმპერატორ ლევ ისავრომ, შემუსრა-რა ძალა სარაცინთა, რომელნიც კოსტანტინეპოლეს დაესხნენ 718 წ., განიზრახა აგრეთვე მოქცევა არაბებისა (იგივე სარაცინნი), რათა სატახტო ქალაქი კვლავ უძრუნველ-ეყო მათ მიერ ზედ-დასხმისა და მისევისაგან. ხატთ-თაყვანისცემის სიმძულვარე და უარყოფა მაჰმადიანეთა მიერ, სხვათა შორის, შეიქმნა ერთ უმთავრეს მიზეზად იმპერატორის სურვილის აღუსრულებლობისა. ხატთ-თაყვანის ცემა ლევ ისავრომ უმსხვერპლა თავის სურვილს – სარაცინთა მოქცევას. მან სახელმწიფო ოქმით აღკრმა-

ლა პატივ-ცემა წმ. ხატთა და სრულიადაც მათი ხმარება. ამ განკარგულების დიდი მოწინააღმდეგე შეიქმნა კოსტანტინეპოლის პატრიარქი გერმანე, აგრეთვე სამღვდლოება და ხალხი. რომის პაპ გრიგორი მე-III-ემ და მაშინდელ დროის დიდმა ღვთის-მეტყველმა იოანე დამასკელმა ქრისტიანობის დასაცველად ხმა აღიმადღეს. ამისთანა წინააღმდეგობამ ლევ ისავრო უფრო განარისხა. პატრიარქი გერმანე გადააყენა და ბრძანება გასცა, რომ პაპი გრიგორი ან მოეკლათ, ან მოეწამლათ. იოანე დამასკელი დაასმინა ხალიფასთან. პაპის მოკვლა ვერ მოახერხა. რომელნი პაპის დასაცველად შეიარაღდნენ და უარჰყვეს ხელმწიფება ხატთ-მბრძოლისა. რომის პაპს, რომ ვერა ავნო-რა, ახლა მიუბრუნდა სხვა ხატთ-თაყვანისმცემელთ და დევნა დაუწყო. ეს დევნულება არ შეწყვეტილა მის მოადგილე ხელმწიფეების ჟამსაც – კოსტანტინე კოპრონიმისა და ლევ მეოთხისა. მაგრამ ამ ხელმწიფეებს წადილი არ შეუსრულდათ, თუმცა ამისთვის იხმარეს ყოველ გვარი მეცადინეობა: ხატთა პატივის-მცემელთ პყრობილება, ტანჯა, წამება, ხოცვა, ქონების იავარ-ყოფა და სხ. ლევ მეოთხის შემდეგ ხელმწიფებამ

– 71 –

მიიღო მისმა მეუღლე ირინემ. ამან ნიკიას მიიწვია მეშვიდე მსოფლიო კრება (787 წ.). კრებამ დაადგინა ხმარება წმ.

ხატებისა ეკკლესიებსა და სახლებში, აგრეთვე მათი პატივ-ცემა მუხლ-მოყრით, მთხვევით, სანთლის დანთებით მათ წინაშე და საკმევლის კმევით. პატივ-ცემა ხატისა, გარდავალს მის დედანზედაცო; ხატის თაყვანის-მცემელი, თაყვანსა სცემს იმ წმიდა პირს, რომელიც დახატულია მასზედაო.

ლევ სომეხმა (813 – 820) და შემდეგ თეოფილემ ხელ-ახლა დაუწყეს დევნა ხატთ-თაყვანის მცემელებს, რომელთა მოთავედ ამდროს იყო სტუდის მონასტრის წინამძღვარი თეოდორე სტუდელი. იგი მრავალჯერ საშინლად აწვალეს, სტანჯეს, საპყრობილეში შეამწყვდიეს, მაგრამ მაინ, მიუხედავად ყველა ამ ტანჯვათა, თეოდორე თავის ნაწერებით განუწყვეტილივ ამხნევებდა და ნუგემ-სცემდა მართლ-მადიდებელ ხალხს. თეოფილეს სიკვდილის შემდეგ მისმა მეუღლემ თეოდორამ კერძოდ მოწვეულ კრებაზედ კოსტანტინეპოლეში (842 წ.)

ყოვლის სისრულით დაამტკიცა გარდაწყვეტილება მეშვიდე მსოფლიო კრებისა და პატივის-საცემლად ამ გარდაწყვეტილებისა დააწესა დღესასწაული მართლ-მადიდებლობისა, რომელსაც დღეინდელამდე დღესასწაულობს მართლ-მადიდებელი ეკკლესია დიდი მარხვის პირველ კვირიაკეს.

წმ. იოანე დამასკელი დამასკის ხალიფას ვეზირის შვილი იყო. მშვენიერის განათლების და სამსახურისათვის იოანეს ჯერ ქალაქ დამასკის უფროსობა მისცეს და მერმე ხალიფას პირველ ვეზირადაც დაინიშნა. როდესაც საბერძნეთის იმპერატორ ლევმა აღკრძალა პატივ-ცემა ხატთა, მაშინ იოანემ დასწერა რაოდენიმე თხზულება-ნი, რომლებშიაც ხატთა თაყვანის-ცემის კანონიერებას

ამტკიცებდა და ეს თხზულებანი კოსტანტინეპოლეში წარგზავნა. მის თხზულება-ეპისტოლეთ დიდის სიხარულ-

– 72 –

ლით ჰკითხულობდნენ კოსტანტინეპოლეში და დიდი ზედ-გავლენაც ჰქონდათ მართლ-მადიდებლებზე. როდესაც ლევ იმპერატორმა გაიგო ვინაობა ამ ეპისტოლეთა დამწერისა და მათი გავლენა ხალხზე სცნო, დამასკოს ხალიფას გაუგზავნა წერილი, თვის მიერვე დაწერილი, მაგრამ მიმსგავსებული წმ. იოანეს ხელისა. ამ წერილში ლევი სწერდა, რომ, ვითომ, იოანეს აღეთქვას დამასკოს დათმობა ბერძენთა ჯარისათვის. მოტყუებულმა ხალიფამ, ვითომ და მოღალატეს, მარჯვენა მკლავი მოჰკვეთა. იოანე ღვთის-მშობლის ხატის წინ დაჰვარდა და დაუწყო ვედრება, რომ იგი გაემართლებინა. ძალა მიხდილს რომ დაეძინა და მერმე გაეღვიძა, მკლავი სრულიად განკურნებული იხილა. სიხარულისაგან აღტაცებულმა წარმოსთქვა გალობით: „შენდამი იხარებს, მიმადლებული, ყოველი დაბადებული“. ხალიფას გამართლებულისათვის წინანდელივე თანამდებობის დაბრუნება უნდოდა, მაგრამ იოანემ არ ინდომა. მთელი თვისი ქონება ღარიბებს განუყო და თვითონ იერუსალიმის წმ. საბას მონასტერს მიჰმართა. აქ მყუდროებაში შეადგინა თხზულებანი ეკკლესიის სადიდებლად. მის ნაწერთაგან შესანიშნავნი არიან: დალაგებული სწავლა მართლ-მადიდებელ სარწმუნოებაზე და საცისკრო საგალობელნი, ძილის პირნი წმ. აღდგომისათვის, ქრისტეს შობისა, ნათლისღებისა და ამალღებისათვის უფლისა. აგრეთვე კვირადღეთათვის შეადგინა რვა-ხმიანი მსახურება (პარაკლიტონი) და მრავალნი საგალობელნი მიცვალებულთათვის. ვითარცა საგალობლების მწერალი, იოანე დამასკელი

– 73 –

შეუდარებელია. ყველა ამ მოღვაწეობისათვის წმ. იოანეს „ოქროს ნეკტარი ეწოდა“. იოანე გარდაიცვალა 104 წლისა.

იოანე დამასკელის თხზულებათაგან უმეტესი ნაწილი გადმოღებულია ქართულად (იხ! საქ. საეკ. ისტორ. გვ 68 – 65).

– 74 –

## თავი მესამე.

**სამოციქულო ეკკლესიის გამგეობა.**

## §1. ეკკლესიის გამგეობის დადგენა.

ეკკლესიას, როგორც მწყემსთა და სამწყსოთაგან შემდგარ კრებულს, თვისი უფროს-უმცროსობაც ჰქონდა, ესე იგი თვისი მთავრობა და გამგეობა. სამოციქულო ეკკლესიის მაგალითებითა და გარდმოცემით სჩანს, რომ ეკკლესიის უმაღლესი ერთმთავრობა ეკუთვნის ქრისტესა, რომელიც განაგებს მას თვისის სიტყვის გამოცხადებითა და სული წმიდის მონიჭებითა. მღვდელმთავრობა არც ერთ სხვა საერო მთავრობა-ხელმწიფებას არ მიემსგავსება. აქ სამღვდლო პირნი, მიხედვისამებრ მათის ნიჭისა და მსახურებისა, განყოფილნი არიან დას-დასად და ხარისხებად. ყოველი ამათგან, მისთვის მიმადლებულ ნიჭის შემწეობით, სცდილობს კაცს განუნათლოს სული და სასუფეველის კარი განუღოს. ასე რომ აქ, ამ მღვდელ-მსახურებაში, თვით უპირველესი ხარისხითა და თანამდებობით უმდაბლესი მოსამსახურეა ყველასი. ესრეთია მღვდელ-მთავრობისა და მსახურების მოვალეობა.

– 75 –

სამოციქულო ეკკლესია ყველა მორწმუნეთ ორ ჯგუფად ჰყოფს. პირველ ჯგუფს ებრაელთა მიმართ ეპისტოლეში ეწოდებათ მოძღვარნი (ებრ. თ. XIII 17, 7) და მეორეს – პეტრე მოციქულის პირველ ეპისტოლეში ცხოვარნი და უფრო კი ძმანი ჰქვიანთ.

ქრისტეს ამაღლების შემდეგ უმთავრეს და უპირველეს მოძღვრებად ითვლებოდნენ: ა) თვით წმ. მოციქულნი, შემოსილ-მიმადლებულნი სული წმიდის მადლითა და ბ) აგრეთვე წინასწარმეტყველნი და მახარობელნი. პავლე მოციქულს, ხანგრძლივ მოღვაწეობისაგამო წარმართთა შორის, ეწოდა მოციქული წარმართთა; ამან სხვა მოციქულებზე მომეტებული იშრომა და მეტი საღმრთო წიგნები დასწერა. სამოციქულო თვისებანი და ღირსებანი არიან შემდეგნი: ა) ღვთის მსახურებისათვის მოწოდება თვით იესო ქრისტესაგან; ბ) ზეგარდამო მომადლებული ნიჭი და სული წმიდის შთაგონებითა და ხელმძღვანელობით მოღვაწეობა გ) ხილვა და რწმენა ქრისტესი; დ) სასწაულთ მოქმედება და სული წმიდის მადლის საღმრთო წიგნებისა და სხ.

წინასწარმეტყველებად პირველ-დაარსებულ ეკკლესიაში იწოდებოდნენ ისეთნი პირნი, რომელნიც მიმადლებულნი იყვნენ ისეთის ნიჭითა, რომ მომავალი დროის ამბებს წინადვე ტყობულობდნენ ანუ წინასწარმეტყველებდნენ. წინასწარმეტყველებადვე იწოდებოდნენ ისინიც, რომელნიც ძეელი აღთქმის წინასწარმეტყველებათა და ახალი აღთქმის შემთხვევათა და გარემოებათა შემწეობით სახარების ჭეშმარიტების დასამტკიცებლად განმარტავდნენ საღმრთო წერილსა. ასრეთნი იყვნენ: აგაბი, იუდა, შილა და ფილიპპეს ოთხნი ასულნი.

მახარობელნი მოციქულების თანამშრომელნი იყვნენ. იგინი სიტყვითა და წერით ქრისტეს სახარებას ჰქადაგებდნენ. ას-



რეთი პირნი საღმრთო წერილში ცნობილნი არიან: დიაკონი ფილიპე და ტიმოთე და აგრეთვე დამწერნი წმ. სახარებისა: მათე, მარკოზ, ლუკა და იოანე.

მოციქულების შემდეგ მათი მოადგილენი შეიქმნენ ეპისკოპოსები, ხუცესნი და მთავარ-დიაკონები.

ეპისკოპოსი ანუ ქართულად ზედამხედველი, თვალყურის მჭერელი. პავლე მოციქულის ტიმოთეს მიერ პირველ ეპისტოლეში არის მოყვანილი ცნობა შესახებ ეპისკოპოსის ვალდებულებისა. ეპისკოპოსს ენიჭება უფლება დაადგინოს მღვდელნი და დიაკონნი, დაარიგოს, გაამხნეოს და გაასამართლოს იგინი. ხუცესნი ანუ მოხუცებულნი, მღვდელნი. ამათი მოვალეობა ხალხის მოძღვრება და საიდუმლოთა შესრულება არის. იგინი ეპისკოპოსების რჩევაშია ც მონაწილეობას იღებდნენ. დიაკონნი ანუ მოსამსახურენი. მოციქულების დროს მთელი ქრისტიანეთა საზოგადოება იერუსალიმში, როგორც ზემოთაც ვსთქვით, ერთად სცხოვრებდა. ქონებაც საერთო, საზოგადო ჰქონდათ. საჭიროებისამებრ ამ ქონება-სარჩოდამ მოციქულნი ურიგებ-უქოფდნენ მორწმუნეთა. შემდეგში, მოციქულნი რომ ვეღარ იცლიდენ საზრდოს დასარიგებლად, ამორჩეულ იქმნენ შვიდნი კაცნი, ცნობილნი წმინდა ცხოვრებითა, სიბრძნითა და ამასთანავე სული წმიდისაგან მიმადლებულნი. ამ გვარ პირთ დიაკონნი ერქვათ და მათ ებარათ საზრდო ძმათა. შემდეგში დიაკონების მოვალეობად შეიქმნა მსახურება წმ. საიდუმლოს შესრულების ჟამს და ქადაგება სახარებისა. ამათ გარდა იყვნენ აგრეთვე დიაკონისნი ანუ დაქვრივებულნი დედაკაცნი. ამათი მოვალეობა ალბად ის იყოვო, ამბობს ფილარეტი, რომ ნათლობის დროს ჰშველიდნენ მშობიარეთა, უვლიდნენ ავადმყოფთა და უბედურთ.

პირველ ეპისკოპოსებად იყვნენ მოციქულების მოწაფენი და თანამშრომელნი; მაგ., ანტიოქიისა, რომისა და ალექ-

სანდრიის ეპისკოპოსებად პეტრე მოციქულმა დაადგინა თვისნი მოწაფენი: ევოდი, ლინი და მახარობელი მარკოზი, პავლემ-კი ეფესოს ეპისკოპოსად აკურთხა ტიმოთე და კრიტისად ტიტე.

## § 2. მიტროპოლიტნი და პატრიარქნი.

დასაწყისს მოციქულნი ქალაქებში ჰქადაგებდნენ ქრისტიანობასა და ამ ქალაქებშივე აფუძნებდნენ ეკკლესიას. ქალაქებიდგან ნელ-ნელა ქრისტიანობა გავრცელდა გარემო მდებარე ადგილებსა და სოფლებში. ახლად მოქცეულნი ემორჩილებოდნენ ქალაქის ეპისკოპოსსა, რომელიც მათ უმწესებდა მღვდლებსა. ასრე დაწესდნენ ეპარქიანი. საეპისკოპოსო

ქალაქიდგან ქრისტიანობა მოეფინა მრავალს დაბა-სოფელსა. სამწყსოს სიმრავლისა გამო, ქალაქის ეპისკოპოსებმა ზოგიერთ დაბა-სოფელში თვის თანაშემწედ ეპისკოპოსები დაიდგინეს. ეს ეპისკოპოსნი, თუმცა დაუკითხავად განაგებდენ მრევლს, მაგრამ მაინც უმთავრესი ქალაქის ეპისკოპოსის დამოკიდებულებაში იყვნენ; ქალაქის ეკკლესია ისევ მეთაურ ეკკლესიად ითვლებოდა და ამ ეკკლესიის ეპისკოპოსი-კი ეპარქიის ყველა ეპისკოპოსების უფროსი იყო. რადგან უმთავრეს ქალაქებს ბერძენნი მიტროპოლიებს (დედა ქალაქი) უწოდებდენ, ამიტომ ამ ქალაქების ეპისკოპოსთაც დაერქვათ მიტროპოლიტი. მხოლოდ მიტროპოლიტებს ჰქონდათ უფლება მოეწვიათ საეპარქიო კრება, დაემტკიცებინათ კრების გარდაწყვეტილებანი, თვალ-ყური სჭეროდათ ეპარქიის ეკკლესიის საქმეებზედ, ეკურთხებინათ და დაემტკიცებინათ ახლად დადგენილნი ეპისკოპოსნი, მიეღოთ მათზე საჩივარი და სხ. მიტროპოლიტს ირჩევდა მთელი ოლქის ეპისკოპოსთა კრებაი. მიტ-

– 78 –

როპოლიტთა შორის უაღრესი ღირსება იმ ქალაქების ეპისკოპოსებს ჰქონდათ, რომლებშიაც ქრისტიანობა თვით მოციქულებს შემოეღოთ და დაემკვიდრებინათ. ამ გვარ ქალაქებად ითვლებოდნენ: რომი, ანტიოქია, ალექსანდრია და იერუსალიმი. სამ პირველ ქალაქების მღვდელ-მთავრების ღირსება და უპირატესობა აღიარებულ და დამტკიცებულ იქმნა პირველ მსოფლიო კრებისაგან, მიხედვისამებრ ძველის ჩვეულებისა. მეორე მსოფლიო კრებამ მათთან გაათანასწორა – საპატრიო სახელითა და მღვდელ-მთავრობითი უფლებით ეპისკოპოსი კოსტანტინეპოლესი, ხოლო ხალკიდონის კრებამ კი – აგრეთვე ეპისკოპოსი იერუსალიმისა. ამავე კრებაზე ხუთთავე ამა ქალაქთა მღვდელ-მთავრებს ეწოდათ პატრიარქი. ამასთანავე პატივ-დებისა გამო მსოფლიო იმპერიის სატახტო ქალაქისა, რომის პატრიარქს მიეცა უპირატესობა ყველა სხვა პატრიარქებზედ, ხოლო შემდეგ ამისა კოსტანტინეპოლის პატრიარქსაც, როგორც ახალი რომის ეპისკოპოსს; უპირატესობა მიეცათ უფლებით-კი არა, არამედ მართო წოდებით. უფლებით ყველა იგინი აღიარებულ იყვნენ თანასწორად და ურთიერთისაგან დამოუკიდებელად.

### § 3. მსოფლიო და კერძო კრებანი.

უმაღლესი ხელმწიფება, რომელსაც თვით პატრიარქნიც ემორჩილებოდნენ, ეკუთვნოდა მსოფლიო კრებასა. მსოფლიო კრებად იწოდება უჩვეულებრივო შეკრებილება ქრისტეს ეკკლესიის მწყემსთა, ქვეყნის ყოველი მხრიდან შემოკრებილთა განსამარტებელად და გასამართავად სარწმუნოების ჭეშმარიტ სწავლისა და კეთილ-წესიერებისა ქრისტიანეთა შორის. რასაკვირველია, ვერც ყველა მწყემსნი შესძლებდნენ იმ კრებებზე დასწ-

რებას და არც იყენენ ვალდებულნი. ხოლო, შეძლებისამებრ, ყოველი მხარე კრებაზე დასასწრებად ჰგზავნიდა თავის წარმომადგენელს, მოთხოვნილებისამებრ. პრებაზე დასწრებისა და ხმის უფლება ჰქონდათ მხოლოდ ეპისკოპოსებს, როგორც წარმომადგენლებს სამწყსოისას. მაგრამ ამათ ჰქონდათ ის უფლება, რომ თავის მაგიერ კრებაზე გაეგზავნათ ხუცესნი და დიაკონნიც. საპატრიარქოების დაწესების შემდეგ-კი აუცულებელ მოთხოვნილებად ითვლებოდა, რომ ყოველს ხუთ პატრიარქთაგანს კრებაზე წარმოეგზავნა თავისნი წარმომადგენლები ღრამატითა, რომელშიაც წარმოდგენილი უნდა ყოფილიყო თვით პატრიარქთა შეხედულებანი და აზრნი შესახებ გასარჩევ და გასარკვევ საგნისა.

მსოფლიო კრებათა დადგენილებანი, როგორც გამოხატულებანი ეკკლესიის სწავლისა, საყოველთაო სავალდებულო შეიქმნენ არა თუ იმ დროისთვის მხოლოდ, არამედ ყოველთა საუკუნეთათვისაც. ამისაგამო შემდეგ მომხდარნი მსოფლიო კრებანი უცვლელად სტოვებდნენ წინანდელ კრებების დადგენილებათა, რომელთაც, თუ საჭიროება მოითხოვდა, მხოლოდ მაშინ უფრო დაწვრილებით განმარტავდნენ. ადგილობრივს ანუ რომელიმე ქვეყნის კერძო კრების განჩინებას ამ გვარი ძალა არა ჰქონდა. ამ გვარ კრებათა დადგენილება მსოფლიო კრებას კიდევ შეეძლო მიეღო, კიდევ უარ-ეყო.

მაშინდელ დროის მსოფლიო ხელმწიფეთაგან მსოფლიო კრებას შემდეგი შემწეობა ჰქონდა: იმპერატორნი საკრებულო ადგილსა ანუ ქალაქს ირჩევდნენ და ჰნიშნავდნენ შეკრებილების ჟამსა; აგრეთვე მთელის იმპერიიდან იწვევდნენ ეპისკოპოსებსა და, ბოლოს, ან თვითონვე ესწრობოდნენ კრების სხდომებსა, ან თავის წარმომადგენლებს ჰგზავნიდნენ, მაგრამ არც ეს წარმომადგენელნი და არც იმპერატორნი თვით კრების

თათბირსა და განჩინებაში მონაწილეობას არ იღებდენ. კრების დაშლის შემდეგ იმპერატორნი მამათა დადგენილებათ აღიარებდენ სახელმწიფო სჯულ-დებად ანუ კანონად; ამ დადგენილობათა გამოაცხადებდნენ-რა მთელს სახელმწიფოში, ყველას აუწყებდნენ, რომ უცვლელად აღესრულებინათ იგინი, ხოლო ვინც არ მიიღებდა და არ დაემორჩილებოდა მსოფლიო კრების გარდაწყვეტილებას, ისჯებოდა კანონისამებრ.

მაშასადამე მსოფლიო კრება ყოფილა საქრისტიანო ეკკლესიის უმაღლესი საჯულ-მდებელო. მსოფლიო მართლმადიდებელი ეკკლესია ამისთანა კრებად აღიარებს მხოლოდ შვიდს,\* სახელდობრ: ნიკიისა პირველი (325 წ.), კოსტანტინეპოლისა პირველი (381), ეფესოსი (431), ხალკიდონისა (451), კოსტანტინეპოლისა მეორე (533), კოსტანტინეპოლისა მესამე (680) და ნიკიისა

მეორე (787 წ.); ეს შვიდი კრება მოჰხდა მე-IV საუკუნესა და მე-IX საუკუნეს შორის, როდესაც დასავლეთის ეკლესია ჯერ ისევ განუყრელად იმყოფებოდა აღმოსავლეთის ეკლესიასთან.

კერძო ეკლესიათა სარწმუნოებრივნი კითხვანი და ეკლესიურნი წესნი განიხილებოდნენ და განირჩეოდნენ ხოლმე ადგილობრივ კრებათაგანვე. ასრე იწოდებიან ერთისა და ანუ რაოდენისამე ქვეყნის მწყემსთა კრებანი. ადგილობრივნი კრებანი, ძველებურის ეკლესიის წესით, ყოველ წლივ ყოველს მხარეს უნდა მომხდარიყო ორჯერ. მაგრამ შემდეგში, სხვა-და-სხვა გარემოებათა გამო, დადგენილ იქმნა, რომ კრება ერთჯერ მაინც მომხდარიყო. ადგილობრივი მღვდელ-მთავარი თვის ხელ-ქვეით მყოფ ეპისკოპოსებს აცნობდა კრების დროსა და ადგილს. სხდომების თავ-მჯომარეო-

---

\* დასავლეთ ეკლესიაში მსოფლიო კრებათა რიცხვი ოცამდე ითვლება.

– 81 –

ბასაც თვითონვე ტვირთულობდა. კრება იხილავდა თვის ეკლესიის მდგომარეობას, ჰსინჯავდა და არკვევდა სარწმუნოებრივს კითხვებს, ირჩევდა და ამტკიცებდა ეპისკოპოსებს, იძიებდა ეპისკოპოსებზე შეტანილ საჩივრებსა და მათ შორის მომხდარ უთანხმოებას\*.

ზოგიერთნი ადგილობრივნი კრებანი, ხანდისხან არჩევდენ იმისთანა სარწმუნოებრივს წ კითხვებსაც, რომელნიც შეეხებოდნენ მსოფლიო ეკლესიასა საერთოდ და ისრე გონიერადაც არჩევდენ, რომ მათს განაჩენს მსოფლიო კრებანი იწყნარებდნენ და აკანონებდნენ. ამ ნაირ ადგილობრივ კრებათაგან შეწყნარებულია მხოლოდ ცხრა: ანკირისა (314 წ.), ნეოკესარიისა (315), კართაგენისა (318), განგრისა (340), ანტიოქიისა (341), სარდიკიისა (341), ლიოდიკიისა (364), და კოსტანტინეპოლისა ორი (394 და 861 წწ.).

ეპისკოპოსებმა ადრევე დაიწყეს მამათა მოწოდება სათათბიროდ და საზოგადო თანხმობა-მორიგების ჩამოსაგდებად ეკლესიასა და სარწმუნოებაში. ამ ნაირი კრებები იმართებოდა 150 წლიდამ ქრ. შემდეგ.

მსოფლიო კრებათა დადგენილება სავალდებულოა მთელის ეკლესიისათვის; ამ დადგენილებათა კრებული შეიქმნა საეკლესიო სჯულ-დების საფუძვლად. – კოსტანტინეპოლის პატრიარქმა იოანე მმარხველმა 578 წელს შეადგინა ნომოკანონი\*\* (რჯულის-კანონი), რომელშიაც შეიტანა ეკლესიის შესახებნი სახელმწიფო სჯულ-დებანი

---

\* ამისთანა კრებები იმართებოდა საქართველოშიც; მაგ. მეფე დავით აღმაშენებლის დროს და სხ. თუ რას იკვლევ-იძიებდენ ამ კრებებზე, ამის ნიმუში იხილე წიგნში „საქართველოს საეკლესიო ისტორია“ (გვ. 81 – 86).

\*\* ეს ნომოკანონი ქართულს ენაზე გადმოიღო საქართველოს კათოლიკოსმა ევდემოსმა.

(ნომი) და გიშლით კრებათა დადგენილებანი (კანონ). იმავე საუკუნეში ამისთანავე კრებული მსოფლიო კრებათა დადგენილებათა და პაპთა გარდაწყვეტილებათაგან (დეკრეტალი) დასავლეთის ეკლესიისათვის შეადგინა რომის მღვდელმა დიონოსი მცირემ. ეს კრებული გაავრცელა და წესიერებაში მოიყვანა ისიდორე სევილიელმა მეექვსე საუკუნეში.

#### § 4. რომის გამეთაურება დასავლეთში.

რომის მნიშვნელობა და მეთაურობა დასავლეთში შეიქმნა მიზეზად რომის მღვდელ-მთავრის გამეთაურებისაც. თუ კი რომელიმე მხრის უმთავრესი ქალაქის ეპისკოპოსნი მეთაურობდნენ იმავე მხრის სხვა ქალაქების ეპისკოპოსებზედ, რომის ეპისკოპოსსაც, როგორც მთელის მსოფლიო იმპერიის სატახტო ქალაქის ეპისკოპოსს, შეეძლო მოეთხოვა თავისთვის უპირატესობა ყველა სხვა ეპისკოპოსებზე. ამას გარდა მთელს დასავლეთში მხოლოდ რომის ეკლესია იყო სამოციქულო, ესე იგი თვით მოციქულთაგან დაარსებული და ამისაგამო ითვლებოდა დედად ყველა სხვა ეკლესიათა. ამისთანავე ეს ეკლესია ყველაზე ვრცელი და მდიდარი იყო, სამწყსოში ჰყვანდა მრავალნი პირნი, განთქმულნი განათლებითა, შთამომავლობითა და ღირსებით, აღმატებოდა სხვა ეკლესიებს აგრეთვე წამებულთა და მორწმუნეთა რიცხვით და სხ. და სხ. ყველა ესე რასაკვირველია, რომის ეკლესიას სხვა ეკლესიებზე მაღლა აყენებდა და, მაშასადამე, რომის ეპისკოპოსსაც სხვა ეპისკოპოსებზე. ამისა და მრავალთა სხვათა მიზეზთა გამო რომის ტახტს დაუწყეს პატივის ცემა. ესრეთი პატივცემა რომის პაპებმა მოინდომეს გარდაექმნათ ღვთიურ მცნების მოთხოვ-

ნილებად. უფლის შემდეგნი სიტყვანი პეტრესადმი: „შენა ხარ კლდე და ამას კლდესა ზედა აღვაშენო ეკლესია ჩემი და ბჭენი ჯოჯობეთისანი ვერ ერეოდენ მას; და მოგვენ შენ კლიტენი სასუფეველისა ცათასანი“, – პაპებმა ისრე განმარტეს, რომ, ვითომ, პეტრე მოციქული ყოფილიყოს მთავარი ყველა სხვა მოციქულებისა და თვითონ ქრისტეს დაემკვიდრებინოს მისთვის მთელი ეკლესია; რადგან რომი არის სატახტო ქალაქი პეტრე მოციქულისა, მისნი ეპისკოპოსნიც პეტრეს მოადგილეები არიანო. ამისაგამო რომის ეპისკოპოსებმა მეორესა და მესამე საუკუნოებშივე მოინდომეს მსოფლიო ეკლესიის მეთაურობა. მაგრამ მათი სურვილის წინააღმდეგნი შეიქმნენ თვით დასავლეთშივე. პირველმა მსოფლიო კრებამ რომის მღვდელ-მთავრებს მიანიჭა უზენაესი უფლება სამხრეთსა და შუა იტალიაზედ, აგრეთვე კუნძულებზე: სარდინიასა, სიცილიასა და კორსიკაზედ. რომის ეპისკოპოსის გაელენა მალე

აღნიშნულს სამზღვარს გასცილდა. სარდიკიის კრებამ რომის ეპისკოპოსს მიანიჭა უფლება მიეღო საჩივრები ეპისკოპოსებზე და შეხედულებისამებრ თვისისა გაესამართლებინა იგინი. ეს უპირატესობა იმპერატორმა გრაციანემ პაპთ დაუმტკიცა 348 წელს. მეორე მსოფლიო კრებამ, შემდეგ რომის ეპისკოპოსისა, უპირატესობა მიანიჭა კოსტანტინეპოლის ეპისკოპოსსა, როგორც ახალი რომის მწყემს-მთავარსა. ეს არ მოეწონათ რომის ეპისკოპოსებს. უფრო არ მოეწონათ ისა, რომ კოსტანტინეპოლის პატრიარქს იმპერ. მავრიკიმ მიანიჭა წოდება „მსოფლიო პატრიარქისა“. პაპმა გრიგორი დიდმა წინააღმდეგობა დაიწყო და ამტკიცებდა, რომ ეს წოდება ქრისტიანული არ არისო. მაგრამ რომ პაპნი ვერას გახდენ და კოსტანტინეპოლის პატრიარქებს „მსოფლიო პატრიარქის“ წოდება ვერ ჩამოკნადეს, სამეფო ტახტის უსჯულოდ მიმტაცებელს ფოკის თავისთვისაც გამოსთხოვეს, – მათივე სიტყვით რომ ვსთქვათ,

– 84 –

იგივე არა ქრისტიანული წოდება. მე-VI საუკუნეში პაპ გრიგორი დიდის დროს მათი უფლებანი საკმაოდ გავრცელდა დასავლეთში. მან კათოლიკე ეკკლესიის წიაღსა შინა მიიღო არიოზელნი: ვესტგუთნი, ლონგობარდნი, მონათლა ინგლის-საქსნი და განუწესა მათ მღვდელ-მთავარნი. შემდეგ საუკუნეში წმ. ბონიფაციმ პაპის ტახტს დაუმორჩილა ახლად დამკვიდრებული გერმანიის ეკკლესია. ამის შემდეგ პაპებს არა თუ აღარ ეშინოდათ ბიზანტიის იმპერატორებისა, რომელთა ხელმწიფება იტალიაზედ ამ დროებში ძრეელ სუსტი იყო, არამედ, თუ შემთხვევა მოიტანდა, კიდევ შეაჩვენებდენ ხოლმე.

პაპებმა სამეფო გვირგვინი რომ დაადგეს პიპინს. და საიმპერატორო-კი კარლოს დიდსა, სამაგიეროდ თვითონაც გასამრჯელოში მიიღეს წინად ბიზანტიის იმპერატორთა კუთვნილი რავენის საეპსარხოსო და ასრე შეიქმნენ საერო მეუფენიცა. კარლოს დიდმა, მოიწადინა-რა იარაღით დამორჩილებულნი ქვეშევრდომნი დაემორჩილებინა სულიერადაც, პაპს მიანიჭა მეთაურობა მთელის დასავლეთის ეკკლესიისა. ასრე ამაღლებულ პაპებმა აღარ იკადრეს თანასწორობა აღმოსავლეთ პატრიარქებთან და მოინდომეს თავისთვის მიესაკუთრებინათ უზენაესი სასულიერო უფლება მთელის საქრისტიანო ქვეყნისა. მეცხრე საუკუნეში გამოვიდა აგრედ წოდებულ ცრუ-ისიდორეს დეკრეტალნი, რომლებშიაც მოყვანილნი იყვნენ აქამდე უცნობნი გადაწყვეტილებანი ეპისკოპოსთა; ამ დეკრეტალებში გაყვანილი იყო ის აზრი, რომ, ვითომ, უზენაესი გამგეობა საეკკლესიო საქმეთა და განსაკუთრებით ზედამხედველობა და უზენაესი და შეუცილებელი სამართალი ეპისკოპოსებზედ სულ მუდამ ეკუთვნოდა რომის მღვდელ-მთავარსაო. და რადგან დეკრეტალების გამოცემის ჟამს განათლება და კრიტიკა დახშული იყო, ამიტომ იგინი ადვილად მიღებულნი იქმნენ ნამდვილ და ჭეშმარიტ სიგელებად; ეს ხელზე დაიხვიეს პაპებმა

და მოითხოვეს ყველა ეკკლესიების მწყემსთა მორჩილება. მაგრამ ამ უკანონო მოთხოვნილების წინააღმდეგნი შეიქმნენ აღმოსავლეთის პატრიარქნი, უმეტესად-კი კოსტანტინეპოლისა. დაიბადა უთანხმოება და მოისპო კავშირი აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ეკკლესიათა შორის – პაპის ფოტისა და კოსტანტინეპოლის პატრიარქ მიხეილ კერულარიოსის ჟამს.

§ 5. დასავლეთის ეკკლესიის განცალკევება აღმოსავლეთ ეკკლესიისაგან და მეცადინეობა მათ შესაერთებლად.

იმპერატორ მიხეილ III-ის მცირე-წლოვანობის გამო სახელმწიფოს ჰმართავდა მისი ბიძა, ვარდა. ეს იყო ფრიად გარყვნილი კაცი. პატრიარქმა ეგნატემ ბევრი დაარიგა იგი, მაგრამ რომ ვერას გახდა, წმ. საიდუმლოს მიღების ღირსად არა სცნო და წმ. საიდუმლოს მიღება აღუკრძალა. ვარდა განრისხდა, ტახტიდან ეგნატე ჩამოაგდო და ექსორია ჰყო, მის მაგიერ კი პატრიარქობა მისცა ფოტისა. არც ხალხმა და არც პაპმა – ნიკოლოზ I-მა არ შეიწყნარეს ბარდას განკარგულებანი. პაპმა იმიტომ არ შეიწყნარა უფრო, რომ თავის თავს სთვლიდა მთელი ეკკლესიის მეუფედ და იმიტომ იუკადრისა, რომ მის დაუკითხავად ტახტიდან ამხობდენ პატრიარქებს და დამხობილის მაგიერ სხვას ნიშნავდნენ. ნიკოლოზმა მოითხოვა, რომ ტახტი პატრიარქისა ისევ ეგნატესთვის დაებრუნებინათ. მაგრამ რომ არ შეუსმინეს, მაშინ ფოტის ყოველივე სამღვდელო ხარისხის ჩამოხდა განუჩინა. ფოტიმ თავის მხრით რომის ეკკლესია ამხილა მსოფლიო კრებებისაგან აღიარებულ მართლმადიდებლობის განდგომილებისათვის. აი რა და რაში მდგომარეობდა პაპთა განდგომილება: მ დ ვ დ ე ლ თ ა უ ც ო ლ ო ბ ა , მ ა რ ხ ვ ა შ ა ბ ა თ დ ლ ე ს , მ ა რ ხ ვ ა დ ლ ე ბ შ ი ყ ვ ე ლ ი ს ა

და კვერცხის. ხსნილება; აგრეთვე შეცვლა დოღმატიისა სული წმიდაზედ. მსოფლიო კრებათაგან აღიარებულ იყო, რომ სული წმიდა გამოვალს მამისაგანო, პაპებმა კი ეს დოღმატი შესცვალეს წდა სიმბოლოს მერვე წევრში შეიტანეს სიტყვები „და ძისაგან“, ესე იგი, მათი სწავლით, სული გამოვალს მამისაგან და ძისაგან. ამ გვარად უთანხმოება პატრიარქთა შეიქმნა თვით დასავლეთ-აღმოსავლეთ ეკკლესიათა უთანხმოებადაც. ამ უთანხმოებამ მე-XI-ე საუკ. სრულიად განაშორა და გაჰყარა ეს ეკკლესიანი. ამ საუკუნის ნახევარში ამხილა პატრ. მიხ. კერულაროსმა, რომ ლათინები უცომო პურზედ ასრულებდნენ ლუტრგიას. პაპ ლევ XI-მ იწყინა ესრეთი მხილება და თავის მხრით კოსტანტინეპოლის პატრიარქს მიხეილ კერულაროსის მოსთხოვა სრულიად დამორჩილებოდა რომის ტახტს. პატრიარქმა, რასაკვირველია, უარ-ჰყო ასრეთი თხოვნა. იმპერატორმა მოინდომა მათი შერიგება. დაიწყეს

მოლაპარაკება; საქმის გადასაწყვეტად პაპმა კოსტანტინეპოლეს გამოგზავნა თვისნი მოციქულნი. მოლაპარაკებამ ვერ შეარიგა ეკკლესიანი და უმეტესი განხეთქილება ჩამოაგდო. პატრიარქი რომ ვერ დაიყოლიეს, პაპის მოციქულნი შევიდნენ სოფიოს ტაძარში და ტრაპეზუნდ დასდევს პაპის ბუღლი, რომელშიაც ეწერა შეჩვენება მთელის აღმოსავლეთის ეკკლესიისა (1.054 წელს). პატრიარქმა ეს ბუღლი დასწვა და თვითონაც შეაჩვენა ფრანგთა ანუ ლათინთა ეკკლესია. მის შემდეგ ყოველივე ურთი-ერთობა და დამოკიდებულება ამ ეკკლესიებ შორს მოისპო.

ჯვაროსნების ომებმა უფრო დიდი განხეთქილება და სიმძულვარე დაჰბადა ბერძენთა და ლათინთ შორის. ჯვაროსნების მეოთხედ გალაშქრების დროს, მთელი ჯვაროსანთა ლაშქარი შევიდა კოსტანტინეპოლუმში; განსდევნეს იქიდაგან. პატრიარქი და მთელი ბერძენთა სამღვდელთა, გაცარცვეს და დაჰკეტეს

– 87 –

ტაძარნი, პაპის ტაქტის უარ-მყოფელთ საშინელი ტანჯვა მიაცენეს და ზოგიერთგან- კი (მაგ. კვიპრზედ) ცეცხლშიაც სწვამდენ.

ბიზანტიის იმპერიის აღდგენის შემდეგ, იმპერატორებმა რამდენიმეჯერ სცადეს შეერიგებინათ რომისა და აღმოსავლეთის ეკკლესიანი, მაგრამ ყოველმა ცდამ ამაოდ ჩაიარა.

მიხეილ პალეოლოგმა ლათინთა მფლობელობას აღმოსავლეთში ბოლო მოუღო და რომ უშიშრად მჯდარიყო თავის ტახტზე, გადასწყვიტა აღმოსავლეთის ეკკლესია დაემორჩილებინა პაპთათვის. სამღვდელთა და ხალხი უარზედ დადგა. მიხეილმა ძალა იხმარა. მართლმადიდებლობაზედ სიმტკიცისაგამო სამი პატრიარქი ზედი-ზედ იმპერატორმა ტახტიდამ დაამხო. სხვა მღვდარებელნი მართლმადიდებლობისა ცემით სტანჯა, საჯაროდ შეარცხვინა, შორეულ ადგილებში დასამწყვდევად აწუ დასატანჯავად გაგზავნა. შესდგა აგრედ წოდებული მსოფლიო კრება ლიონში (1274 წ.). აღმოსავლეთის ეკკლესიის წარმომადგენლებს ძალად მოაწერინეს ხელი კრების განაჩენზედ: პაპთა პირველობა (მეთაურობა) და ფრანგ-ლათინთაებრ აღვიარება სარწმუნოებისა კრებამ მიიღო. მოკვდა მიხეილი და ასრე დაძალადებით მოხერხებული შეერთება ეკკლესიებისა ჩაიშალა. თვით იმპერატორ მიხეილს ეკკლესიურის წესით დასაფლავებაც არ აღირსეს. მისნი თანამოაზრენი დასაჯეს. ფრანგნი ისევ შეაჩვენეს. მაგრამ სარაცინნი რომ ყოვლის მხრით შემოერთყნენ კოსტანტინეპოლესა და ქრისტიანენი შეაჭირვეს, მაშინ იმპერატორ იოანე VII პალეოლოგმა მოინდომა აღმოსავლეთი ეკკლესია როგორმე დაემორჩილებინა პაპისათვის, რომ ამ გაჭირებულ დროს მისგან მიეღო შემწეობა წინააღმდეგ მტერთა. დაიწყეს მოლაპარაკება. პაპ ევგენი IV-მ განაახლა კრება ფერარში (1438 წ.). მაგრამ აქ იმავე წელიწადს გაჩნდა ჭირი და კრება მეორე წალიწადს გადიტანეს ფლორენციაში. კოსტანტინეპოლის პატრიარქისა და



აღმოსვლეთის 20 მღვდელ-მთავრითურთ კრებას დაესწრო თვით იმპერატორი. პრეზაზედ სულ გამოცხადდა 150 მამა. მათ შორის მხოლოდ თითო წარმომადგენელი იყვნენ: რუსეთიდან, ბოლგარიდან, ვლახეთ-მოლდავიიდან და საქართველოდან\*. აღმოსავლეთის სამი პატრიარქი არ დაესწრო ამ კრებას. ამ კრეზაზედაც ყოველივე სიმართლე ბერძნების მხარეს იყო, მაგრამ ძალდატანებით დაათანხმეს დამსწრენი და განაჩინეს, რომ მართლმადიდებელი აღმოსავლეთის ეკკლესია ემორჩილება რომის ტახტსაო და სული წმიდა გამოვალს მამისა და ძისაგანაო. ამ განაჩენზე ხელი არ მოაწერეს მხოლოდ: მარკოზ ეფესელმა, საქართველოს მიტროპოლიტ გრიგორიმ და ბერძნების ზოგიერთ ფილოსოფოსებმა. კრების დადგენილება სახალხოდ გამოცხადებულ იქმნა ფლორენტინის ეკკლესიაში 6 ივლისს 1439 წელს. – დიდი სიმძულვარით და მუქარით მიიღეს ბერძნებმა თვისნი ეპისკოპოსნი, დაბრუნებულნი კრებიდან. პატრიარქნი, რომელნიც კრებას არ დაესწრნენ, შეიყარნენ იერუსალიმში და საჯაროდ დასწვეს ფლორენტინის კრების უნია (1443 წელს).

---

\* საქართველოდგან ამ კრეზაზე დასასწრებად წარგზავნილ მოციქულის შესახებ ცნობანი იხ. საქართველოს საეკლესიო ისტორიაში (გვ. 104 – 105).

## თავი მეოთხე.

### პირველთა ქრისტიანეთ ცხოვრება და ღვთის მსახურება.

§ 1. პირველ ქრისტიანეთ მკაცრი ცხოვრება და ძმური სიყვარული.

თუ ვითარ სცხოვრებდენ პირველნი ქრისტიანენი ურთიერთ შორის, ამაზედ ჩვენ მოკლე ცნობანი მოვიყვანეთ ამ ისტორიის პირველ თავის მე § 2-ში. ნათქვამს დავუმატებთ ეხლა თვით სახარებისავე თხრობას ამ საგნის შესახებ; – „საქმე მოციქულთა" (თ. 4, მმ. 31-35 გვასწავლის;

„და ლოცვასა მათსა შეიძრა ადგილი იგი, სადა იყენენ შეკრებულ და აღივსნეს ყოველნი სულითა წმიდითა, და იტყოდეს სიტყვასა მას ღმრთისასა განცხადებულად. ხოლო სიმრავლისა მის მორწმუნეთასა იყო გული და გონება ერთ, და არცა ერთმან ვინ სთქვის მონაგები მისი თვისად, არამედ იყო ყოველივე მათდა ზოგად. და ძალითა დიდითა ჰყოფდეს მოციქულნი წამებასა მას აღდგომისასა უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესსა; და მადლი დიდი იყო მათ ყოველთა ზედა. და არავინ იყო-ნაკლულევან მათ შორის; რამეთუ რომელნი იგი პოვნიერ

იყვნეს სახლებისა, გინა დაბნებისა, გინჰყიდდეს და მოაქვნდა სასყიდელი განსყიდულთა მათ და დასდებდეს ფერხთა თანა მოციქულთასა; და მიეცემოდა კაცად-კაცადსა, რაცა ვის უხმდა“.

ქონების ამნაირად მოხმარებისაგამო, ქრისტიანეთა შორის იერუსალიმში არც ერთი ღარიბი არ იყო. ასეთი ძმური სიყვარული ჰსუფევდა არა თუ მარტო ერთის ეკკლესიის ქრისტიანეთა შორის, არამედ ყოველთა შორის, განურჩეველად გვარ-ტომობისა და ჩამომავლობისა; ყველანი ერთმანერთს ძმებად და დებად უწოდებდენ. ქრისტიანეთა საზოგადოებანი სიყვარულით უვლიდენ მგზავრთა, გლახათ, მოხუცთა, უძლურთა, ქვრივთა და ობოლთა. არ იშურებდენ ფულს ტყვეთა დასახნელად. საზოგადო უბედურებათა – შიმშილისა და ჭირი, გაჩენის ჟამს თავგანწირულებით ემსახურებოდენ ქრისტიანენი არა თუ თვის ქრისტე იესოს მიერ ძმათა, არამედ წარმართთაც-კი.

ამას გარდა ქრისტიანენი განთქმულნი იყვნენ თვისის მკაცრის ცხოვრებით. ყველა ფერში ქრისტიანენი სულ მცირეოდენით კმაყოფილდებოდენ. ელოდენ-რა უმაღლეს მიზანს, სიამოვნებდენ უმაღლესის და უწმინდესის სიხარულითა, საჭიროდ აღარა რაცხდენ გართობას საზოგადოებრივ უწესო თამაშობა-მსახიობითა და უმართებულო შეკრებულებითა. ზოგიერთნი წარმართნი მოიქცეოდენ-რა ქრისტიანობისადმი, აღიგზნებოდენ ისეთის დიდის სიყვარულით ღვთისადმი, რომ უარ-ყოფდენ ყოველ გვარ გასართობელსა, უცოლოდ ლევდენ თვის დანარჩენ სიცოცხლესა და ყოველსავე თვის ძალ-ღონეს ღარიბთა საშველად ხმარობდენ. ესრეთნი პირნი იწოდებოდენ განდევნილებად. პირველად იგინი საზოგადოებას არ შორდებოდენ. შემდეგში-კი მისირიაში მათ სოფლების ახლო დასახლება დაიწყეს. ბოლოს კი სულ განშორდნენ საზოგადოებას. პავლე თივანელი, დეკის მიერ ქრი-

– 91 –

სტიანეთა დევნულების ჟამს, გაიქცა მეწამულ ზღვისკენ, აღვიდა ერთს მთაზედ და სცხოვრობდა აქ ვიდრე 340 წ. იგი იყო პირველი განდევნილი, მწირი მეუდაბნოე.

§ 2. ზნეობითი გავლენა ეკკლესიასა საზოგადოებაზედ კოსტანტინე დიდს აქეთ და ბრძოლა უღვთოებასთან.

გაიმარჯვა-რა ქრისტიანობამ რომის იმპერიაში, დიდი ცვლილება მოახდინა სახელმწიფოს სჯულ-დებაში, საოჯახო და სამოქალაქო ცხოვრებაში. გლადიატორეთა ბრძოლანი, წარმართთა უზნეო გასართობელნი და გარყვნილებით აღსასვე შესაქცევარნი მოისპო. საქველმოქმედო დაწესებულებანი-კი გამრავლდნენ. ცოლ-ქმრობა შეიქმნა წმინდა და განუყრელი. ხალხში გავრცელდა ქრისტიანებრივი შეხედულობა კაც-მოყვარეობასა, პატიოსნებასა და სათნოებაზედ. წარმარ-

თობასა და გარყვნილებაში მიღებული ქვეყანა განახლდა ქრისტიანობით...

მხოლოდ ერთმა შემთხვევამ, ცოტა არ იყოს, შეაფერნა ქრისტიანების წმინდა ცხოვრება. ეს იყო კანონი, რომლის ძალით სახელმწიფოს ყოველი წევრი და წარმომადგენელი უსათუოდ იმავე სახელმწიფოს ეკლესიის წევრადაც უნდა ყოფილიყო. ამისაგამო ეკლესიის ჭეშმარიტ ცხოვართ შაერივნენ იმისთანანიც, რომელთაც ქრისტიანობისკენ გული არ მიუწევდათ და არც ასრულებდენ სარწმუნოების მოთხოვნილებას. ამის გამო ქრისტიანეთა საზოგადოება ორად გაიყო. ერთნი სცხოვრებდენ ღვთის-ნიერად, კეთილად, ღვთის მოსიყვარულე-მოშიშნი იყვნენ, მეორენი შთაცვივებულ იყვნენ ცხოვრების მორევში, და წარმართთა ცხოვრებაზედ უკეთესი ცხოვრება არა ჰონდათ. ამ გვარ ბოროტების და უზნეობის აღმოსაფ-

– 92 –

ხვრელად იბრძოდენ ეკლესიის ყველა უკეთესნი წარმომადგენელნი, სახელდობრ: წმ. ვასილი დიდი, გრიგორი ღვთისმეტყველი, ამბროსი, ნეტარი ავგუსტინე და უმეტესად კი წმიდა იოანე ოქროპირი.

იოანე იყო სირიის სპასპეტისა და ღვთის-ნიერ დედა-კაცის ანთუზას შვილი. იგი დაიბადა 347 წ. იოანემ მაშინდელ დროის შესაფერი განათლება მიიღო. მჭევრ-მეტყველების მასწავლებლად ჰყვანდა განთქმული ლივანე. სწავლის დასრულებისათანავე მას უნდოდა წასვლა უდაბნოში სამოღვაწეოდ. დედის ვედრებამ დააშლევინა ეს გარდაწყვეტილება. მაგრამ დედის გარდაცვლისავე უმაღლესად ანტიოქიის ახლოს და აქ ერთ გამოქვაბულში განატარა შვიდი წელიწადი დიდის მოღვაწეობით. ანტიოქიის მთავარ-ეპისკოპოსმა მელეტიმ გამოიყვანა იგი გამოქვაბულიდან და მისცა დიაკონობა; მელეტის მოადგილე ფლავიანემ აკურთხა მღვდლად (386 წ.) და მიანდო მას მოძღვრება საკრებულო ტაძარში. იოანეს ბაგეცად წარმოედინა ისრეთი მიმადლებული მოძღვრება, რომ მისნი მსმენელნი ველარ სძლებოდენ მის ტკბილ სიტყვით.

იოანეს სახელი, როგორც მჭევრ-მეტყველ მქადაგებელისა, განითქვა. მას უწოდეს ოქროპირი. ანტიოქიიდან იმპერატორმა იგი დაიბარა კოსტანტინეპოლეს და მიუბოძა მთავარ-ეპისკოპოსობა სატახტო ქალაქისა. აღზნებული წმინდა სიყვარულით ქრისტესადმი, იგი განცვიფრდა, როდესაც ნახა უწესო და უშვერი ზნე დიდებულის ქალაქისა: სამღვდელოებაში ჰსუფევდა პატივ-მოყვარეობა და მიდრეკილება მდიდრულ ცხოვრებისადმი, ხოლო ხალხში უზრდელობა, ცრუმორწმუნოება, გარეგნული ღვთის-მოყვარეობა. ბეჯითად შეუდგა წმიდა იოანე სამწყსოს უძღვრებათა განკურნებას. არ შეიწყნარა არც მწყემსნი და არც სხვანი. ასტყდა ქუხილი მჭევრ-მეტყველებისა

– 93 –

წანააღმდეგ მდიდრულად ცხოვრებისა და გარყვნილებისა. საასპარეზო მოედანი და მსახიობის სახლნი დაცარიელდენ, ხალხი მიაწყდა ეკკლესიის კარებს იოანესაგან ოქრო-სიტყვების მოსასმენად. ყოველ კვირია სამჯერ ქადაგებდა იგა და ხან-კი ყოველ დღე განმარტებდა მოციქულთა საქმეთა და ეპისტოლეთა, ამხილებდა ჭემმარტის სწავლის შემრევნელთა და ზნეობით დარიგებას აძლევდა ხალხსა. იგი ხმა მაღლივ ჰდალადებდა, რომ მოწყალების გაღება უკეთესი სახსარია ცოდვების მოსანანებლადო. ხალხმა შეიყვარა თავისი დაუღალავი და წმინდა მღვდელ-მთავარი. მაგრამ მის მიერ განყენებულნი ეპისკოპოსნი და მწყემსნი, მისი მართალი სიტყვისაგან გულნატკენნი სეფეწულნი, მის წინააღმდეგ შურით აღვსილი ალექსანდიის მთავარ-ეპისკოპოსი თეოფილე და თვით დედოფალი, რომელიც ყოველს იოანეს მიერ წარმოთქმულ მხილებას თავის თავს მიაწერდა, – ყველა ესენი ოქროპირის მოწინააღმდეგენი იყვნენ და სცდილობდენ მის დაღუპვას. ოქროპირი ცილისწამებისა და მტრობისაგან ვერ დაიფარა ვერც მისმა წმინდა ცხოვრებამ, ვერც განთქმულმა მისმა სახელმა და ვერც ხალხის სიყვარულმა: ორჯერ განდევნეს იგი სამეფო ქალაქიდგან. მეორე განდევნის დროს გზაზედ აღესრულა (407 წელს).

პირველად რომ განდევნეს ოქროპირი, კოსტანტინეპოლში მიწის ძვრა მოხდა. შეშინებულმა დედოფალმა ევდუქსიამ წმინდა იოანე დააბრუნა დიდის ვედრებით. მეორედ განდევნის დროსაც ცეცხლი თავის თავად გაუჩნდა საკრებულო ტაძარს და დიდის ზარალი მისცა ქალაქსა, მაგრამ ახლა კი აღარ დააბრუნეს. წმიდანი გაგზავნეს ჯერ მცირე სომხეთის ქალაქ კუკუზაში და მერმე იქიდგან აფხაზეთის ქალაქ პოთინეში და შემდეგ გადიყვანეს კომანში. წმიდამან წინასწარ სცნო სიკვდილის მოახლოვება. ჩაიცვა თეთრი ტანისამოსი, რაც კი

– 94 –

რამ ებადა, ყოველივე თავისთან მყოფებს დაურიგა. ეზიარა, შეევედრა ღმერთსა, ჩაწვა კუბოში და სული განუტყვა. აი უ კანასკნელი მისი სიტყვები: „მადლობა უფალსა ყოვლისათვის“. 30 წლის შემდგომ მისნი უხრწნელნი ნაწილნი გადიტანეს კოსტანტინეპოლეს.

§ 3. მონასტრების დაარსება აღმოსავლეთში.

პირველ მონასტრის დამაარსებელად ითვლება წმ. ანტონი. იგი დაიბადა 251 წელს სოფ. თივაიდაში (ზემო ეგვიპტეშია). მისი მშობლები იყვნენ ქრისტიანენი და ამასთანავე მეტად მდიდარნი. ყრმობიდგანვე მწირი ცხოვრება დაიწყო. არ უყვარდა მდიდრული, მხიარული ცხოვრება. დედ-მამას მუყაითად ჰშველიდა ყოველ გვარ საოჯახო საქმეებში და ასრევე მუყაითად დედ-მამასთან ერთად დადიოდა ტაძარში და

ყოველსავე იქ შესმენილს ღრმად იჭდედა გულში.

20 წლისა რომ შეიქმნა, მშობლები დაეხოცნენ. მცირე წლოვან დის და მთელი ქონების მზრუნველი შეიქმნა ანტონი. ერთხელ იგი ტაძარში ლოცულობდა. ამ დროს სახარებიდამ წაიკითხეს ქრისტეს შემდეგნი სიტყვანი, მდიდარ ჭაბუკისადმი მიმართულნი: „უკეთუ გნებავს, რათა სრულ იყო, წარვედ და განჰყიდე მონაგები შენი, და მიეც გლახაკთა, და გაქვნიდეს საუნჯე ცათა შინა, და მოვედ და შემომიდეგ მე“. ეს სიტყვები ანტონიმ თვისადმი მიმართულად მიიჩნია. დაბრუნდა-რა შინ, უარ-ჰყო ყოველივე ქონება თვისი. 300 დღიური მიწა აჩუქა გლეხებს; მოძრავი ქონება გაჰყიდა და მიღებული ფული დაურიგა გლახაკთა. სულ მცირეოდენი-კი შეინახა თავის დის სარჩენად. მეორეჯერ ეკკლესიაში რომ მოისმინა ქრისტეს სიტყვანი: „ნუ ჰზრუნავთ ხვალისათვის, რამეთუ ხვალემან

– 95 –

იზრუნოს თავისა თვისისა“, დაბრუნდა შინ, დისთვის შენახული ოქროც კვლავ დაურიგა ღარიბთა, ერთად ერთი და მიაბარა ღვთის-მსახურ ქალთა, თვითონკი გავიდა სოფლიდამ, განდეგილი ცხოვრება და მოღვაწეობა დაიწყო. ეშმაკი შეუჩნდა და მისი შეცდენა მოიწადინა. მაგრამ ანტონიმ ღვთის სახელით სძლია მაცთურს. ანტონი მკაცრად სცხოვრებდა: ხშირად ღამეებს თეთრად ათენებდა, საჭმელს მზის ჩასვლის შემდეგ იკარებდა, ხშირად სამსა და ოთხს დღეს განუწყვეტილ მარხულობდა, არ იკარებდა აგრეთვე არც ხორცსა, არც ღვინოსა; იკეებებოდა მხოლოდ წყალ-პურიტა და მარილიტა; იძინებდა ტიტველა მიწაზედ. ბოლოს ამითაც არ დაკმაყოფილდა. წავიდა და ნაოხარს გამოქვაბულში შთაიკეტა. აქაც ეშმაკი შეუჩნდა, მაგრამ შეცდენით რომ ვერ შეაცდინა, დაუწყო წვალემა-ტანჯვა. წმინდანს მოევლინა იესო, განაგდო ეშმაკი, წყლულებისა და ავადმყოფობისაგან განკურნა, აღუთქვა შემწეობა და ქრისტეს სახელის გაბრწყინება ქვეყანასა ზედა.

ანტონის სახელი, როგორც უკეთესის მოღვაწისა, მთელს საქრისტიანოში განითქვა. მაგრამ მისი მოღვაწეობა ამით არ დასრულდა.

აქამდე თუ იყვნენ სადმე მოღვაწენი და განდეგილნი, ისინი სოფლების და ხალხის საცხოვრებელ ბინების მახლობლად სცხოვრებდნენ. უდაბნოებში ცხოვრება არავის ეკისრნა. ანტონიმ გარდასწყვიტა განშორებოდა ხალხს. ღვთისა მიმართ ლოცვის შემდეგ, წარვიდა უდაბნოდ. ეშმაკმა მის გასავლელ გზაზედ ერთი ტომარა ოქრო დააგდო, რომ შეეცდინა. მაგრამ ანტონიმ არც კი შეხედა ოქროსა და ღვთის შემწეობით მიაღწია მეწამულ ზღვის პირად მდებარე მთებამდე, საცა ჰპოვა ერთი ნაოხარი და შიგ დასახლდა. ამ მხარეში წყალი საკმაო იყო, პურს-კი წელიწადში ორჯერ მოუტანდნენ მეგობარნი და ბანიდგან თოკებით ჩააწვდიდნენ ხოლმე, რადგან კარები სახლისა

– 96 –

განგებ დაეხშო შიგ მცხოვრებ მოღვაწესა. ასრე გაატარა 20 წელიწადი. ამ დროს განმავლობაში ფრიად განითქვა მისი სახელი და მრავალნი მივიდნენ მასთან სამოღვაწეოდ. ანტონი დიდის ვედრების შემდეგ, გამოეცხადა მათ. იგი მიემსგავსებოდა ღვთის წინასწარმეტყველსა. სახე არ შეცვლოდა, სული-კი განწმენდილი ჰქონდა, რადგან მიჰმადლებოდა მადლი უფლისა. ანტონი ჰკურნებდა ავად-მყოფებს, განაძევებდა ბოროტ სულთა, ნუგემ-ცემდა დავრდომილთა, არიგებდა მტრებსა და ევედრებოდა ყველას დაეტოვებინათ ზრუნვა სოფლისათვის და შესდგომოდენ ქრისტესსა. ანტონი შეიყვარა ხალხმა. თვით იმპერატორი კოსტანტინე მთელის თავის სახლობით მას წერილებს სწერდა ხოლმე და ისრე პატივ-ცემდა, როგორც მამას. ანტონიც დარიგებას აძლევდა და ყოველთვის აგონებდა იმპერატორსა, რომ მეფეთა მეუფე არის მხოლოდ ქრისტე.

საზოგადოებაში ანტონი სულ ორჯერ გამოცხადდა. ერთხელ მაშინ, როდესაც წავიდა ალექსანდრიაში მაქსიმინესაგან დევნულ ქრისტიანების გასამხნეველად და საპყრობილეში დამწყედეულების სანუგეშებლად. მეორეთაც ისევ ალექსანდრიაში წავიდა (325 წელს), არიოზის წინააღმდეგ საბრძოლველად. ამ ჟამად ანტონიმ რამდენიმე დღეს იმდენი წარმართნი მოაქცია, რამდენსაც მთელს წელიწადს ძლივს მოაქცევდენ ხოლმე. წმიდანი აღესრულა 105 წლისა.

ანტონის მიმბაძველნი მრავალნი გამოჩნდენ. ამათ შორის შესანიშნავნი არიან: წმ. პახუმე, რომელმაც ნილოსის კუნძულს ტავენზუდ დააარსა მამათა და დედათა მონასტერნი\*; წმ. მაკარი მეგვიპტელმა სკიტის უდაბნოს მონასტერი; წმ.ილარიონ დიდმა დააარსა მონასტერი სირიაში

---

\* მონასტერი ლათინური საიტყვაა, ქართულად „სამზრუნველო“.

გაზის ახლოს; წმ. ხარიტონმა – პალესტინის პირველი უდაბნო – ფარანისა. ამათგან ყოველმა თვის მიერ დაარსებულ მონასტრის ძმათათვის დაადგინა წეს-რიგი, რომლის ძალით ძმათა მოეთხოვებოდათ: სრული მორჩილობა წინამძღვარ (ილუმენი) არხიმანდრიტისა, უარ-ყოფა თვისის ნებისა და ქონებისა, დათრგუნვა ხორციელის მოთხოვნილებისა, მუდმივი კითხვა ღვთის სიტყვისა, საღმრთო საგალობელთა გალობა, ლოცვა და მეშაობა.

წმ. ბასილი დიდმა და შემდეგ სხვა ეპისკოპოსებმაც ბერთათვის აღაშენეს დიდნი შენობანი (კინოვიანი). აქ მონაზონნი ერთად სცხოვრობდენ. მათი ზედამხედველი იყო წინამძღვარი არხიმანდრიტი. ამის შემდეგ მონასტერნი უფრო სასარგებლონი შეიქმნენ: იგინი შეიქმნენ მფარველად დევნულთა და ტანჯულთა, საქველმოქმედო თავ-საფარად გლახაკთა, უძლურთა და მოგზაურთათვის, აგრეთვე ყრმათა და სამღვდე-

ლო პირთა აღმზრდელ სკოლებად.

ამ ნაირად მე IV საუკუნეში ცნობილი შეიქმნენ ორ გვარნი მონაზონნი: განდეგილნი\* და კინოვიელნი. პირველნი აწ სრულიად ცალკ-ცალკე, განმარტოებით სცხოვრობდენ სადმე შორს საზოგადოებისაგან, ან-და საზოგადოე-

---

\* განდეგილთაგან შესანიშნავია აგრედ წოდებულნი მე ს ვ ე ტ ე ნ ი. ასრე იმიტომ იწოდებოდნენ, რომ მთელი სიცოცხლის განმავლობაში დაყუდებულნი იყვნენ სვეტებზე, მაღალ კლდეებზე. პირველი მაგალითი დაყუდებულის ცხოვრებისა გვიჩვენა ახალგაზრდა სირიელმა, ნეტარმა სიმეონმა. მონასტრიდამ წავიდა ანტიოქიის ახლო მთაზე და მკაცრ ცხოვრებას შეუდგა. მრავალი ხალხი მოდიოდა და მოსვენებას არ აძლევდა. ამიტომ სიმეონმა შეაგროვა ქვები და ნელ-ნელა აღაშენა 8<sup>1/2</sup> საყენის სიმაღლე სვეტი. ამ სვეტზე სიმეონმა გაატარა 40 წელიწადი და იქვე აღესრულა 103 წლისა. ამის მაგალითს მრავალთა წაჰბაძეს სხვათა შორის ზოგიერთ ქართველთა ბერებმაც. მაგ. წმ. ანტონი მარტყოფელმა და სხ.

ბის მახლობლად, აგრედ წოდებულ ლავრებში, მხოლოდ აქაც ცალკ-ცალკე, თვითოეული საკუთარს სენაკში ანუ ღვიმეში, მეორენი – კინოვიელნი მოთავსებულიყვნენ ერთს საზოგადო შენობაში, ანუ ყველა სენაკები შემოზღუდულ იყო ერთის საზოგადო გალავანით; იგინი ემორჩილებოდენ ერთგვარ წესსა. საკუთრება არა ჰქონდათ, არამედ ყოველივე მათ შორის იყო საზოგადო.

#### § 4. დასავლეთის მონაზონება.

გალლიაში ექსორიად წარგზავნილმა წმ. ათანასემ აღწერა ცხოვრება ანტონი დიდისა და მით დასავლეთს ევროპას გააცნო მონაზონებრივი ცხოვრება. მარტინი, ტურის ეპისკოპოსი და კასიანე სცდილობდენ მონაზონება დაემკვიდრებინათ გალლიაში, წმ. ამბროსი და იერონიმე – იტალიაში და ნეტარი აგვისტინე კი – აფრიკაში. პირველად მონაზონება ფეხს ვერ იკიდებდა ამ ადგილებში. მხოლოდ აქაც მონაზონება განმტკიცდა წმ. ბენედიკტე ნურსიელის მეოხებით (480 წ.). ამან 14 წლისამვე მოიძულა რომის დაუცხრომელი ცხოვრება. წარვიდა სუბიაკოს უდაბნოში და ერთ გამოქვაბულში (რომიდამ 100-დე ვერსის მანძილზე) სამი წელიწადი განმარტოებით იღვაწა. სამი წლის დასასრულს მას მწყემსებმა მიაგნეს. გაითქვა მისი სახელი. მოვიდა მრავალი ხალხი მის მოძღვრების მოსასმენად. 526 წელს კამპანიის ერთ უდაბურს მთაზედ წმ. ბენედიკტემ დასდო საფუძველი განთქმულის მონტე-კასინოს სააბბატოსი. შეადგინა ძმათათვის წესნი. ამ წესების მიხედვით ძმანი გარდა ღვთისმსახურებისა, ლოცვისა, საღმთო წერილის კითხვისა, ვალდებულნი იყვნენ აგრეთვე ესწავლნათ მეცნიერება, მხატვრობა და ყმაწვილებიც აღეზარდათ. დავრ-

დომილნი ძმანი კი ვალდებულნი იყვნენ გადეწერათ სასარ-

გებლო თხზულებანი. ეს შეიქმნა მიზეზად იმისა, რომ მრავალნი ძველნი ხელთ-ნაწერნი გადიწერნენ და შთამომავლობისათვის დაცულ იქმნენ მონასტერ-უდაზნოების სავანეებში.

წმ. ბენედიქტეს მიერ შემუშავებულნი სამმო-სამოღვაწეო წესნი გავრცელდნენ იტალიისა, გალიისა და ისპანიის მონასტრებშიაც.

§ 5. დრო და ადგილი საქრისტიანო ღვთის-მსახურებისა და წმ. საიდუმლონი.

პირველნი ქრისტიანენი, აღზნებულნი ცხოველის სარწმუნოებით, გულმოდგინედ დადიოდენ ეკლესიაში ღვთის მსახურების მოსასმენად. მოციქულნი სალოცავად დილით და საღამოთი იკრიბებოდენ იერუსალიმის ტაძარში. წმ. საიდუმლოს შესასრულებლად კი გროვდებოდენ კერძო სახლებში. დიოკლეთიანეს მეფობის დასაწყისში, 50 წლის განმვლობაში, ქრისტიანენი თავისუფლად აშენებდენ ტაძრებსა და მათში ლოცულობდენ. დევნულების დროს კი სალოცავად შეიკრიბებოდენ ხოლმე საცა მოხდებოდა: წამებულთა საფლავებზე, გამოქვაბულებში, საპყრობილეში და გემებზედ.

კოსტანტინეს მოქცევის შემდეგ იმპერატორნი სცდილობდენ, რომ ერთს მეორეზე უმშვენიერესი ტაძარი აეშენებინათ. ფესანიშნავია ამ მხრით სოფიის ტაძარი კოსტანტინეპოლში (ეხლა იგი მეჩეთია). ეკლესიანი, იერუსალიმის ტაძრის მიხედვით, იყოფებიან სამ ნაწილად: სტოვა, ტაძარი და საკურთხეველი. სამღვდელო პირნი მაშინაც, ღვთის-მსახურების დროს, იმ გვარსავე სამოსელს იცვამდენ, როგორსაც იმოსავენ ეხლა; მაგ.: სტიქარი, ოლარი, ფილონი, საბუხრები, სარტყელი, ომფორი და სხ.

– 100 –

მოციქულების დროს იერუსალიმის ქრისტიანენი ღვთის-მსახურების მოსასმენად ყოველდღე იკრიბებოდენ, იერუსალიმის გარე მცხოვრებნი კი კვირაში ერთხელ – ისიც ქრისტეს აღდგომის დღეს, ე. ი. კვირაობით. ეს დღე შეიქმნა პირველ სადღესასწაულო დღედ ქრისტიანეთათვის. მან შესცვალა ძველებური დღესასწაული შაბათისა. ოთხშაბათს – ქრისტეს იუდასაგან გაცემის დღეს და პარასკევს – ქრისტეს ჯვარ-ცმისა – ქრისტიანენი სინანულით, ლოცვით და მარხვით ატარებდენ. საწელიწადო დღესასწაულთა შორის ყველაზე პატივ-ცემულ იყო აღდგომა, რომლისათვის ემზადებოდნენ ორმეოცი დღის მარხვითა. შემდეგ პასექისა 40 დღის თავზე მოდიოდა ამაღლება ქრისტესი და დღის გასულს კი წმ. სულის მოფენა ანუ მეერგასეობა. მეორე საუკუნიდგან დაიწყეს დღესასწაულობა ქრისტეს შობისა და ნათლიების დღეებისა. ღვთის მსახურება იწყობოდა საღამოთი და ხშირად მთელ ღამეს გასტანდა ხოლმე. რომის იმპერატორებმა რომ აღკრძალეს ყოველგვარნი შეკრებილებანი ღამ-ღამეობით, ახლა ქრისტიანენი იკრიბებოდენ განთიადისას.



კოსტანტინე დიდის შემდეგ წმინდა დღეთა ანუ დღესასწაულთა რიცხვი გამრავლდა. მეექვსე საუკუნეში დადგენილ იქმნენ დღესასწაულნი: ხარება, მირქმა და მიძინება ღვთის-მშობლისა; მეშვიდე საუკუნეში: ამაღლება საუფლო ჯვარისა; მერვეში – ტაძრად მიყვანება ყდ. წმიდა ქალწულის მარიმისა; მეათეში – მართლმადიდებლობის კვირიაკე და საფარველი ღვთიშობლისა (1 ოკტომბერს). კოსტანტინეს ბრძანებისამებრ კვირა დღეობით ისპობოდა ყოველ გვარი მუშაობა. მარხვანი: ქრისტეს შობისა, მიძინებისა ანუ მარიამობისა და პეტრე-პავლობისა უკვე მიღებულნი იყვნენ.

ღვთის-მსახურებას შეადგენდა შემდეგი: კითხვა ღვთის სიტყვისა, საღმრთო საგალობელთა გალობა, ლო-

– 101 –

ცვა, საიდუმლოთა შესრულება და მოძღვრება. პირველ დროში საკითხავის ამორჩევა დამოკიდებულ იყო წინამძღვარზედ, შემდეგში კვირიაკეთა და დღესასწაულ დღეთათვის განსაკუთრებულნი საკითხავნი განაწესეს. პირველად ყველა მლოცავნი გალობდენ ეკლესიაში, შემდეგში კი (მე IV საუკუნე-დამ) დაადგინეს მგალობელნი და ეკლესიური გალობა გაამშვენიერეს. მე VIII საუკუნეში შეადგინეს რვა ხმიანი საგალობელნი, რომელნიც აქამომდე არსებობენ. იმავე საუკუნეში დასავლეთ ქვეყნების ეკლესიებში შემოიღეს საკრავების ხმარება ღვთის-მსახურების დროს. საეკლესიო საგალობელთა შემადგენელთაგან შესანიშნავნი არიან: ეფრემ სირიელი, ვასილი დიდი, გრიგორი ღვთის-მეტყველი, ამბროსი მედიოლანელი და იოანე დამასკელი.

უაღრესს და უსაჭიროესს ნაწილს ღვთისმსახურებისას შეადგენდენ (პირველ დროს) საიდუმლონი. მოუნათლავად ექკლესია არავის იღებდა. მონათვლის წინად, მოციქულების დროს, მოსანათლავს მცირე დარიგებას აძლევდენ. მერმე ქრისტეს მცნებისამებრ ნათელს-სცემდენ სახელითა მამისათა, და ძისათა, და სულისა წმიდისათა. ამასთანავე ნათელ-მღებელს სამჯერ წყალში შთაფლავდენ. მოციქულების შემდეგ საჭიროდ დაინახეს მონათვლა შემდეგ კარგა ხნის მომზადებისა. მონათვლის შემდგომ წმ. სული გარდამოვიდოდა ნათელ-ღებულზედ – წინად ხელ-დასხმით, – შემდეგ მირონ-ცხებით. წმიდა სულის -გარდმოვლენის უფლება ჰქონდათ მოციქულებსა და მათ მოადგილე ეპისკოპოსებს. მირონცხებით სული წმიდის გარდმოვლინების შემდეგ კი ესევე უფლება მიეცათ მღვდელთაც. მირონის კურთხევის უფლება კი დარჩათ მხოლოდ ეპისკოპოსებს.

ნათლი-ღების მსურველი მიდიოდა ეპისკოპოსთან, რომელიც მას ჯვარს გადასახავდა, უწოდებ-

– 102 –

და ახალს სახელს და ჩასწერდა საეკლესიო წიგნებში.

ამის შემდეგ მოსანათლავი ქრისტიანეთა საზოგადოებას ეკუთვნოდა და სხვა კათაკმეველებთან ერთად (კათაკმეველად იწოდებიან ისინი, რომელნიც მოსანათლავად ემზადებიან) სწავლობდა სიმბოლოს სარწმუნოებისას და საზოგადოდ ყველა საქრისტიანო დოღმატთა. კათაკმეველებს ან ადგილობრივი მღვდელი ასწავლიდათ და ან თვითონვე სწავლობდენ მათთვის განგებ დაწესებულ სკოლებში. მომზადების დრო ნათლი-ლებისათვის ხანდისხან რამდენიმე წელიწადს გასტანდა. კათაკმეველთა ნათელ-ცემისათვის მიღებული იყო: კვირა დღენი, ვნების შაბათი, მეერგასეობა და ქრისტეს ნათლის-ღების დღე. კათაკმეველს ჯერ შეიყვანდენ სტოვაში, გახდიდენ ზემო სამოსელსა და ფეხ-საცმელსა, დააყენებდენ დასავლეთისკენ პირმიქვეულად და სამ გზის უარს აყოფინებდენ ეშმაკსა და მის საქმეთა. მერმე მოაბრუნებდენ აღმოსავლეთისკენ და სამ გზის ეკითხებოდნენ: გსურს შეუდგე ქრისტესა? აგრეთვე კათაკმეველს გამოსცდიდენ სარწმუნოებაში. ამ დროს კათაკმეველი ჰკითხულობდა სარწმუნოების სიმბოლოს. ამის შემდეგ კათაკმეველს სცხებდენ მირიანსა, სამ გზის ჩააყუდებდენ ნაკურთხს წყალში ლოცვით სახელითა მამისათა, და ძისათა., და სულისა წმიდისათა და ჩააცმევდენ თეთრ სამოსელსა. ავადმყოფ კათაკმეველებს მხოლოდ წყალს ასხურებდენ. მეორე საუკუნეშივე ნათლიობა და ნათლი-მამობა ჩვეულებად გადაიქცა.

მე III საუკუნეში აღიძრა კითხვა: ერეტიკოსთაგან ნათელ-ღება ჭეშმარიტია, თუ არაო. ბევრი კამათობის შემდეგ დაადგინეს, რომ ყოველი ნათლის-ღება სახელითა მამისათა და ძისათა, და სულისა წმიდისათა ჭეშმარიტიაო.

– 103 –

იმ ქრისტიანეთა, რომელნიც თვის ნათელ-ღების ჟამს აღთქმულ პირობებს დაარღვევდენ. განაყენებდენ ხოლმე ეკკლესიისაგან. იგინი ხელ-ახლა მიღებულ იქმნებოდნენ ხოლმე ეკკლესიისაგან მხოლოდ მაშინ, როდესაც წმინდის გულით დაიწყებდენ სინანულსა და ცოდვებს აღიარებდენ წინაშე მოძღვრისა. დიდ ცოდვებში ჩაცვივნულთა მთელი ეკკლესიის წინაშე უნდა ეღიარებინათ ცოდვანი თვისნი და დიდი-ხნის განმავლობაში მოღვაწეობითა და გამოცდით უნდა დაემტკიცებინათ სიწრფელე თვისის სინანულისა. ამ ნაირ განყენებულთ განხსნიდა ხოლმე ეპისკოპოსი ხელ-დასხმით და ლოცვის წაკითხვით. ცოდვათაგან განსახსნელად ირჩევდენ კვირა დღესა და განსაკურებით კი დიდი მარხვის ოთხშაბათ-პარასკევსა. მესამე საუკუნიდგან საჯარო აღსარება მოისპო და შემოვიდა წესად ცოდვების საიდუმლოდ აღსარება წინაშე მოძღვრისა.

ერთ უმთარეს ნაწილს ქრისტიანებრივ ღვთის-მსახურებისას შეადგენდა აგრეთვე ლიტურღია, რომლის აღსრულების დროს შეასრულებდენ ხოლმე საიდუმლო ზიარებასაც. უფლის ძმის

იაკობის, მახარობელის მარკოზის და კლიმენტოს რომაელის ლიტურგიებიდან სჩანს, რომ ძველებურ დროშიაც ლიტურგიის შესრულების წესნი ყოფილან ისეთივე, როგორც ეხლა პასილი დიდის და იოანე ოქროპირის წირვებშია. ამ ორთავეს წირვანი დაწესდა მეოთხე საუკუნეში. იგინი შემოკლებული წირვებია მოციქულის იაკობის წირვისა. შეუმოკლებიათ ანუ შეუმცირებიათ უფრო ლოცვათა რიცხვი წმ. ნაწილთა კურთხევისა. მეექვსე საუკუნეში გრიგორი დიოლოდმა შემოიღო ლიტურგია პირველ შეწირულ ნაწილთა, რომელიც მას კოსტანტინეპოლეში ენახა. პირველ დროში ღვთის-მსახურების დასრულების მემდეგ, მორწმუნეთა შემოწირულებათაგან ჰმართავდენ ტრაპეზსა ანუ სერობასა სიყვარულისასა, რომელზედაც მონაწილეობას იღებ-

– 104 –

დენ და ესწრებოდენ ყველანი – მდიდარნიცა და ღარიბნიც. მეოთხე საუკუნის ნახევრიდან ტრაპეზის გამართვა აღკრძალეს, რადგან მეტრაპეზე ძმანი ხანდისხან უწესოებას ახდენდენ. ქორწინება ეპისკოპოსების ლოცვა-კურთხევით შესრულდებოდა ხოლმე. ეპისკოპოსნი, მღვდელნი და დიაკონნი ღვთის-მსახურებისათვის ლოცვით აღირჩეოდენ ხოლმე, და ხელდასხმით იკურთხებოდენ. ავადმყოფებს შეუსრულებდენ ხოლმე ზეთის-კურთხევის საიდუმლოსა, რომელსაც ჰქონდა და აქვს ძალა სულიერთა და ხორციელთ უძლურებათა განკურნებისა.

### გ ა მ ო მ ც ე მ ე ლ თ ა გ ა ნ

ეს სახელმძღვანელო წიგნი, შედგენილი 1886 წელს მიხედვისამებრ წმ. სახარების თხრობათა და მიტროპოლიტ ფილარეტისა და დეკან. რუდაკოვის ნაწერთა ხელმძღვანელობით, დღეს ჩვენის საფასით აღვბეჭდეთ. ამ გვარი სახელმძღვანელო აქამდე ქართულს ენაზე არ იყო. დარწმუნებულნი ვართ, რომ იმისთანა სასულიერო პირთ, რომელთაც მართლმადიდებელ ეკლესიის ისტორია არ შეუსწავლიათ, დღეის შემდეგ გაუადვილდებათ მისი შესწავლა. ამ წიგნის გამოცემა ნება დართულია ალექსანდრე ეპისკოპოსისაგან 15 დეკემბერს 1886 წ.

მღვდ. ნესტორ მაჭარაშვილი.

მღვდ. გიორგი ასათიანი.

## შინაარსი:

### თავი პირველი

დაარსება ქრისტეს ეკლესიისა და მისი თავგარდასავალი.

§ 1. სული წმ. მოფენა მოციქულებზე და წარმატება ქრისტეს ეკლესიისა იერუსალიმში . . . . .	3
§ 2. ეკლესიის გაძლიერება ურიათა შორის იერუსალიმში . . . . .	5
§ 3. გავრცელება ეკლესიისა იუდიასა და სამარიაში; – მოქცევა სავლესი 7	
§ 4. ეკლესიის დამყარება წარმართთა შორის კესარიასა და ანტიოქიაში . . . . .	10
§ 5. პირველი სამახარობელო მოგზაურობა მოციქულის პავლესი . . . . .	12
§ 6. კრება მოციქულებისა იერუსალიმში . . . . .	14
§ 7. პავლე მოციქულის მეორე და მესამე სამახარობელო მოგზაურობანი	15
§ 8. დანაშთენ მოციქულების ღვაწლი . . . . .	20
§ 9. ქრისტიანობა მეორესა და მესამე საუკუნეში . . . . .	23
§ 10. ქრისტიანების დევნა ურიათაგან . . . . .	23
§ 11. ურიათა დამხობა . . . . .	26
§ 12. უმთავრესნი დევნულებანი ქრისტიანეთა ზედა სამ პირველ საუკუნეში . . . . .	28
§ 13. მოქცევა კოსტანტინე დიდისა . . . . .	36
§ 14 იულიანესაგან ქრისტიანების დევნა და დამხობა წარმართობისა	41
§ 15. მოკლე ცნობანი შესახებ ქრისტიანობის გავრცელებისა მე IV საუკუნითგან მე IX საუკუნემდე . . . . .	43

### თავი მეორე.

### სწავლა ეკლესიისა.

§ 1. საღმრთო წერილი . . . . .	52
§ 2. მოციქულების მოადგილეთა ნაწერი . . . . .	55

## II

§ 3. დასავლეთ-აღმოსავლეთ ეკლესიათა მამანი და მოძღვარნი	56
§ 4. მსოფლიო კრებანი . . . . .	60
ა) პირველი მსოფლიო კრება . . . . .	60
ბ) მეორე მსოფლიო კრება . . . . .	60
გ) მესამე მსოფლიო კრება . . . . .	60
დ) მეოთხე მსოფლიო კრება . . . . .	67
ე) მეხუთე მსოფლიო კრება . . . . .	68
გ) მეექვსე მსოფლიო კრება . . . . .	68
ზ) მეშვიდე მსოფლიო კრება . . . . .	70

### თავი მესამე

### სამოციქულო ეკლესიის გამგეობა.

§ 1. ეკლესიის გამგეობის დადგენა . . . . .	74
§ 2. მიტროპოლიტნი და პატრიარქნი . . . . .	77

§3. მსოფლიო და კერძო კრებანი . . . . .	78
§ 4. რომის გამეთაურება დასავლეთში . . . . .	82
§ 5. დასავლეთის ეკლესიის განცალკევება აღმოსავლეთ ეკლესიისაგან და მეცადინეობა მათ შესაერთებლად . . . . .	58

თავი მეხუთე.

პირველთა ქრისტიანეთ ცხოვრება და ღვთის-მსახურება.

§ 1. პირველთა ქრისტიანეთ მკაცრი ცხოვრება და ძმური სიყვარული . . . . .	89
§ 2. ზნეობრივი გავლენა ეკლესიისა საზოგადოებაზედ კოსტანტინე დიდის აქეთ და ბრძოლა უღვთოებასთან . . . . .	91
§ 3. მონასტრების დაარსება აღმოსავლეთში . . . . .	94
§ 4. დასავლეთის მონაზონება . . . . .	98
§ 5. დრო და ადგილი საქრისტიანო ღვთის-მსახურებისა და საიდუმლონი . . . . .	99

ქართული გაზეთები და წიგნები.

ა) მწყემსი, სასულიერო გაზეთი, წლიური ფასი . . . . .	5 მან.
ბ) ივერია, ყოველდღიური გაზეთი . . . . .	10 მან.
ზ) თეატრი, ყოველკვირეული გაზ., . . . .	5 მან.
დ) მეურნე, სამეურნეო გაზ., . . . .	5 მან.
ე) ჯეჯილი, საყმაწ. ჟურნალი, გაუგზ. 3, გაგზ. . . . .	4 მან.
ვ) ახალი მიმოხილვა (რუსულ ენაზე), ყოველდღიური გაზ. . . . .	10 მან.

წერა - კითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში ისყიდება ნაწერი: არჩილ მეფისა, ამბროსი ნეკრესელისა (ქადაგებანი), ნიკ. ბარათაშვილისა, დიმ. ბაქრაძისა, დეკან. სვიმონ ბეგიაშვილისა, იაკ. გოგებაშვილისა, დავ. გურამიშვილისა, გ. ერისთავისა, გაბრიელ ეპისკოპოსისა (ქადაგებანი), ვახუშტი ბატონიშვილისა, თეიმურაზ მეფისა, გიორ. იოსელიანისა, პ. კვიციანიძისა, ს. მგალობლიშვილისა, ვანო მაჩაბლისა, ნიკო ნიკოლაძისა, სულხან ორბელიანისა, გრ. ორბელიანისა, ვ. ორბელიანისა, თედო ჟორდანიასი, ნიკო ურბნელისა, პ. უმიკაშვილისა, ვ. ფშაველასი, დეკანოზ დავით ღამბაშიძისა, აკაკი წერეთლისა, გიორგი წერეთლისა, ილია ჭავჭავაძისა, ალექ. ჭავჭავაძისა, მღვდ. დიმიტრი ჯანაშვილისა და სხ. – ამას გარდა იქვე ისყიდება ალექსანდრე ეპისკოპოსის მიერ დასტამბული წიგნები, გიორგი ქართველიშვილის მიერ გამოც. სურათებიანი „ვეფხის ტყაოსანი“ (ღირს 15 მ.) და მრ. სხ.

ამ მაღაზიიდან წიგნების დაბარება ამ ადრესით შეიძლება:  
 Въ Тифлисъ. Въ канцелярію Общества грамотности.

## მ. ჯანაშვილის მიერ

### შედგენილი წიგნები:

- ა) მერცხალი, დაიბ. 1881 წ. 1200 ცალი, ფასი ცალისა 7 კაპ. სულ გაისყიდა ორი წლის განმავლობაში.
  - ბ) საქართველოს მოკლე ისტორია, 1884 წ., 1200 ცალი, ფ. 60 კაპ. მოწონებულია საერო განათლების სამინისტროსაგან, 100 ცალი-დაა დარჩენილი.
  - ბ) საქართველოს საეკლესიო ისტორია, 1886 წ., 1400 ც. ფ. 45 კაპ. დარჩ. 400-500 ცალამდე.
  - დ) ბამბა და მისი შემუშავება, 1889 წ., 400 ცალი, ფ. 15 კაპ.
  - ე) ისტორია მართლ-მადიდებელ ეკლესიისა, 1890 წ., 612 ც., ფ. 50 კაპ.
- სამ პირველ წიგნთა გაყიდულის <sup>2</sup>/<sub>3</sub> ნაწილი მარტო იმერეთში გავრცელდა.